lētū facere pōt:et in hoc cōſentit prīceps.ff.de iuſti.& iur.l.oēs populi.Sic etiā & collectā ſpecialē facere & imponere poteſt ꝓ ſuis neceſſitatibus:& ſi nō generalē vt exactionē pedagioꝝ ſine licētia prīcipis:quinimmo ꝑ legē municipalē quę dicitur ſtatutū ſiue reformatio apud quoſdam derogaṫ legi cōi:vt patet ī materia dotiū & ſucceſſionū & aliorū.Ad quod facit regula iuris.Gn̄i per ſpeciē derogatur.de reg.iur.in.vj.& ſic ſi gabella includatur ſub noīe pedagij vel ſit idē non obſtabit ꝙ lex cōmunis ꝓhibeat exigi pedagiū vel gabellā de victualibus & hmōi: qn̄ vel lex municipalis vel cōſuetudo præſcripta habeat cōtrarium cū conſuetudo rōnabilis & præſcripta tollat legē.vt extra de ꝯſue.c.vlti.Nec videṫ irrationabilis cōſuetudo cum ſit neceſſariū pro expēſis ſupplendis cōmunitatis & ciuitatis defenſiōe:qa oēs ciues debent ſe & ſua exponere ꝓ patriæ defenſione.Requiritur aūt licentia principis ad imponendū pedagiū quæ videṫ fore obtēta ſi extat cōſuetū:nec eſt memoria in cōtrariū. Præſuppoſita igiṫ licentia habita a principe ſi gabella nomine pedagij intelligatur:& multo magis ſi gabella ſit non vt pedagiū:ſed vt collecta:videtur ꝙ teneantur homines ſoluere gabellas de victualibus & quibuſcūq;:& cōtrariū faciendo fit furtum:& teneṫ reſtituere cōitati vel emētib⁹ eas:niſi iſta exactio gabellarū fieret ad his q nō habēt legitimū dominiū ſeu titulū iuſtificatum inibi:vel niſi illi qui fraudauerūt alijs impoſitionibus & modis vltra ꝓportionē eſſent grauati nimis:vel cū eēnt graues gabellæ:& ſine neceſſitate impoſitæ:& vtilitate cōitatis:ſed ad nutriendū pōpā & auaritiā aliquoꝝ principum vel ciuium:al's ſolui debent dictæ gabellæ:vt dictū eſt.Ad qđ facit Augu.Pactum intelligētis ciuitatis conſuetudine vel lege firmatum : nulla ciuis aut peregrini libidine violetur.diſt.viij.quæ contra.

¶De furto. Capitulum. XIIII.

PROIECISTI SERMONES meos retrorſum:ſi videbas furem currebas cū eo.Pſ̄.xlix.Vt dicitur diſtin.xxxviij.ca. omes. Omnes pſallentes quotidie deo repromittim⁹. In iuſtificationibus tuis meditabor:non obliuiuiſcar ſermones tuos.Quod quidem oēs chriſtianos obſeruare ſaluberrimū eſt:ſed pręcipue hos qui eccleſiaſticam conſecuti ſunt dignitatem.hæc ibi.Verba ſacræ ſcripturæ dicuntur ſermones dei & iuſtificationes.Sermones qdē dei:quia de⁹ eadem verba locutus eſt per ſanctos ſuos:& quia deū mentiri vel falſū dicere īpoſſibile eſt:cū ſit ipſa veritas iō ſermones ſui veriſſimi ſūt.Vn̄ Chriſtus ad patrē Io.xvij. Ser mo tu⁹ ꝟitas eſt.Iuſtificationes aūt dicunṫ:quia ea ſeruata faciūt hoīem iuſtum & oñdūt in ꝯſpectu dei & hoīm. Vn̄ de Zacharia & vxore ſua Elizabeth dicitur Luc.j.ꝙ erāt iuſti ambo ante deū incedētes in oībus mandatis & iuſtificationib⁹ dn̄i.q.d.ideo erāt & oſtēdebanṫ iuſti qa obſuabāt iuſtificatiōes dn̄i:ſed hmōi obliuiſciṫ: nec ī eis meditatur qui nec ea ſeruat : nec ea curat ſcire.Contra quos dicit dn̄s Oſeæ.iiij.Quia ſciētiā repuliſti & ego te repellā . Et Greg. Qui ea q̄ dei ſunt neſciūt.i.mandata ei⁹ : a dn̄o neſciunṫ.i. reprobātur.diſt.xxxviij.c.q ea.Cōtra quēlibet igiṫ hoꝝ iuehit dn̄s dicēs.Proieciſti ſermones &c. vbi tria notauit.

[margin: Impoſſibile ē deū mētiri.]

¶Primo redarguit omiſſionem præceptorum in generali ibi.Proieciſti ſermones.

¶Secundo innuit vſurpationem alienorum in particulari:ibi.Si videbas furem.

¶Tertio oſtendit participationem huiuſmodi vſurpationum:ibi.Currebas cum eo.

§.I.QVANTVM AD PRIMVM

certū eſt ꝙ illud qđ ꝓijciṫ tāq̄ inutile & abominabile a ſe elongaṫ:& qđ retro poniṫ vt nō videaṫ ſic collocaṫ.Proijciūt ergo ſermones dn̄i q ab obſeruatiōe eorū ſe elongant reputātes inutile & vanū & vtile ꝟtuoſe viuere ſm̄ mādata ei⁹.Retro aūt ꝓijciūt q nolūt ea ſcire vt licētius ſeu liberius peccēt ſine remorſu conſciētię.Diciṫ & Iob.xxj. Recede a nobis ſciētiā viarum tuarū nolumus.Hi ſūt oīm peſſimi.Inter ſermones autē dn̄i primi & magis neceſſarij ſunt decalogi.& in vno ipſoꝝ pręceptoꝝ dr̄.Non furtū facies. Exo.xx.Noīe aūt furti intelligiṫ oīs illicita vſurpatio rei alienę:vt dicit Aug.xiiij.q.v.pœnale.Cōis vſus oīm q̄ ſūt in hoc mūdo oībus hoībus eſſe debuit:dicit Gle.xij.q.j.dilectiſſimis.Sic em̄ deus inſtituit naturā humanam dans ei dn̄iū oīm cū ait.Dominamini volatilib⁹ cœli piſcib⁹ maris:& beſtijs terrę.Gen̄.j.Qđ dn̄iū oēs habuiſſent: quia ita erat rō bn̄ ordinata & regulata ꝙ nulla re vſi fuiſſent niſi ad neceſſitatē vel rōnabilē vtilitatē qđ oēs ſibijnuicē voluiſſent:& ſic nulla inter eos fuiſſet diſcordia. & ſic poniṫ de iure naturę.ſ.primit⁹ inſtitutę cōis oīm poſſeſſio:vt patet diſt.j.ius aūt naturale.Sed & natura vitiata etiā de iure naturę eſt in caſu extremę neceſſitatis oīa eē cōia: & ſic itelligitur illud Amb.Nemo ꝓpriū dicat qđ cōe ē.diſt.lxvij. ſicut hi.Vbi glo.cōe:id eſt cōicandū tp̄e neceſſitatis. Vn̄ ſi quis auferret aliqd vt ꝓuideret ſuæ vel alteri⁹ extremæ neceſſitati cū nō poſſet aliter ꝓuidere in nullo peccaret : nec alicui tenereṫ:qa tūc illđ eſt ſuū qđ accipit:nec eſt ꝯtra qđ habeṫ extra de fur.c.ſi qs.vbi īponiṫ pn̄ia furāti ī neceſſitate:qa illud intelligiṫ qn̄ nō erat extrema neceſſitas & ſi aliqua indigētia:tūc em̄ nō licet aliena furari:ſed debet aliter ſibi ꝓuidere ēt ſi oporteret eū mēdicare. Poſt naturā ergo deſtitutā iuſte ꝓuiſum eſt iure humano vt extra caſus extremæ neceſſitatis poſſideantur iſta tp̄alia diuerſa a diuerſis vt ꝓpria.Vn̄ Aug.Vn̄ qſq; poſſidet qđ poſſidet:nōne iure humano? nā iure diuino dn̄i eſt terra & plenitudo ei⁹. Paupes & diuites dn̄s de vno limo fecit:paupes & diuites vna terra ſupportat.iure aūt humano dr̄:hęc villa eſt mea hęc dom⁹ mea:hic ſeru⁹ eſt me⁹.iura humana: iura imperatorū ſunt.quare quia ip̄a iura humana ꝑ imperatores & reges ſęculi dn̄s diſtribuit generi humano.diſt.viij.c.quo iure.Sed ꝓ maiori hui⁹ declaratione ſciēdū ſm̄ .b. Tho.ij.ij. q.lxvj.ar.j.&.ij.q; res iſtæ exteriores q̄ poſſidenṫ pn̄t ꝯſiderari tripliciter.Primo quātū ad earū naturā & mutationē. Scđo quantū ad poteſtatē ꝓcurandi eas & diſpenſationē. Tertiū quātū ad vſurā earū & ſubuētionē.Et ſm̄ p̄mū modū res ipſę nec in cōi nec in particulari ſūt hoīm,ſed dei qa natura rerū nō ſubijciṫ ptāti hoīm ſed dei:cui ad nutū oīa obediūt.Vn̄ nō pōt hō virtute ſua mutare naturas rerum ſed ſol⁹ de⁹:& ip̄ius virtute immediate factę ſunt mutationes miraculoſę rerū:vt aq̄ in vinū in nuptijs.Io.ij.c.Virgę in ſerpentem & ecōuerſo.Exo.vij.vel virtute naturali mediāte:vt in mutationib⁹ factis a Magis Pharaonis : quam virtutē deus indidit rebus in ſui creatione:ꝗuis autē deus principaliter dn̄iū oīm habeat:ordinauit tn̄ ſm̄ ſui ꝓuidētiā q̄dā eſſe ad hoīs ſuſtētationē & vt ea poſſideat:ita tn̄ ꝙ ab eo habere recognoſcat & non a ſe:vt diues ille qui dicebat.Aīa mea habes multa bona repoſita in ānos plurimos Cui dictum fuit.Stulte:hac nocte aīam tuam repetent a te &c.Luc.xij.Quantū ad ſcđm.ſ.ptātē procurandi & diſpenſandi ipſas res tp̄ales:ſic nō ſolū licitū eſt:ſed etiā neceſſariū ad humanā vitā ꝙ hō poſſideat aliq̄ vt ꝓpria : & hoc ꝓpter tria.Primo:quia magis ſolicitus eſt vnuſqſq; ad ꝓcurādū aliqd & gubernādū q̄đ ſibi ſoli ꝯpetit q̄; ad id qđ eſt cōe oīm vel multorū:qa vnuſquiſq; laborē fugiēs relīquit alteri id qđ ptinet ad cōe:ſicut accidit in multitudine miniſtrorū.Scđo:qa ordinati⁹ res humanę tractanṫ ſi ſingulis īmineat ꝓpria cura alicui⁹ rei ꝓcurādę : & ecōtrario eēt ꝯfuſio nō modica ſi qlibet indiſtincte q̄libet ꝓcuraret cū plures ꝯcurrerent ad eādē rē ꝓcurādā & qlibet mō ſuo. Tertio:qa ꝑ hoc ſtatus hoīm magis pacifice conſeruaṫ dū vnuſquiſq; ſua re cōtētus eſt.Vnde videm⁹ ꝙ inter eos q cōiter eſt indiuiſo aliqd poſſidēt frequētius inter eos iurgia oriūtur:dū.ſ.vni videṫ ꝙ magis illa re vtaṫ q̄; ip̄e:vel ꝙ minus laborat ꝓ ea & hmōi.Quātū ad tertium.ſ.vſum iſtaꝝ rerū & ſubuētionē ſic nō debet hō ip̄as res hērē vt ꝓprias:ſed vt cōes.i.vt de facili eas cōicet alijs indigentibus etiā ſi nō patianṫ extremā neceſſitatē.Vn̄ apl's.j.Timo.vlti.Diuitib⁹ hui⁹ ſęculi p̄cipe facile tribuere cōicare.Vnde Chryſ.Dn̄s nō haꝝ rerū nos dn̄os:ſed diſpenſatores fecit. Cū igiṫ iſta tēporalia vt ꝓpria licite poſſideantur:nullus debet ſine beneplacito & volūtate dn̄i ipſaꝝ rerū aliquid auferre:alioqn furtū facit & ſermones dei retrorſum proijcit.Nec pōt ſe aliqs excuſare ex eo ꝙ filij Iſrael mutuo accipiētes ab ægyptijs vaſa aurea & argētea aſportauerūt ea ſecū ſibi retinētes ea.vt habetur Exo.xj.Hoc em̄ iuſte fecerūt ex eo:qa ex dn̄i p̄cepto.vn̄ Aug.Nō hinc quiſq; ſumēdū exēplū putare debet ad expoliādū iſto mō ꝓximū ſuū. hoc em̄ deus iuſſit q nouerat quid quēq; pati oporteat:nec Iſraelitę furtū fecerūt:ſed deo iubente miniſteriū præbuerūt.xiiij.q.v.c.dixit dn̄s.Cū em̄ dn̄i ſint oīa nobis quodāmodo

[margin: Iure naturę oīa erāt cōmunia.]

[margin: Natura deſtituta iuſte poſſidētur alia ab alijs.]

[margin: Natura reꝝ ſoli deo ſubijcitur.]

[margin: Licite poſſidemus tēporalia]

[margin: Vſus rerū de facili debet cōis eē indigētib⁹.]

modo accommodata ſicut dn̄s alicuius rei cōmodatæ alteri in accipiēdo ab ip̄o & cōmodādo alteri nō illi facit iniuriā:nec iſte ſecūdus diceret furari accipiēdo illud de volūtate dn̄i:ita ī ꝓpoſito accipiētes illa vaſa ex pręcepto dei: nō cōmiſerūt furtū:hoc aūt deus iuſtiſſime diſpoſuit propter oppreſſiones & iniurias quas Hæbreis fecerant ægyptij:& vſurpationes mercedis laboris eoꝝ quaſi in recompenſationē illoꝝ dānoꝝ:ſicut etiam nūc detinēti ſuū certitudinaliter qđ alter rehabere non pōt ſi aliquid veniret ad manus eius qđ illius eſſet:& vnde nō ſequereṫ ſcandalum vel periculum licite poſſet accipere.Secus ſi inde ſequi poſſet periculum.& de hoc plene.ī.in.c.ſeq.

§.II. QVANTVM AD SECVNDVM

dū.Notaṫ ſpecialis trāſgreſſio cū dr̄. Si videbas furē.Furtū ꝓprie importat occultā vſurpationē:ꝗuis vt dictū eſt large importet oēm vſurpationem illicitā.Eſt aūt triplex vſurpatio occulta.ſ.p̄ſidētiæ: doctrinæ:& ſubſtātiæ.Et de prima dicit dn̄s Io.x.Qui aſcēdit aliūde:q̄;.ſ.per oſtiū:ille fur eſt & latro.oſtiū ꝑ qđ aſcēdiṫ ꝑ dignitatē vel regimē ad ouile eccleſiæ eſt chriſtus Ieſus.Ego ſum oſtiū:ait ipſe. ſeu modus traditus ꝑ ordinationē eccleſiæ.Intrat ergo ꝑ oſtiū q ſuſcipit regimē alioꝝ ꝓpter xp̄m:nō ꝓpter mūdi faſtū & auaritiā imitās ip̄m:vt.ſ.paratus ſit aīam ponere ꝓ ouib⁹ ſuis.nā lanā tm̄ quærēs & lac tēporaliū ab ouib⁹ ſuis recipiēs curā ſm̄ canonicas ſanctiones:q nō ſic ꝓmoueṫ:ille fur eſt & latro.Occulte ſubtrahit aīas ſubditorum deo non habendo curā de eis & mala exēpla dādo eis.Et ſi intruſus eſt nō illā curā habēs a ſuperiorib⁹:vel irregularis:vel excōicatus:vel ſuſpenſus:vel interdictus exercēdo curā quātū in ipſo eſt furaṫ aīas occulte ſubditoꝝ abſoluēdo cū non poſſit:ꝗuis oues neſciētes excuſenṫ ſi al's boni ſunt.fructus quoq; bn̄ficioꝝ furaṫ talis:vn̄ vltra mortale qđ quotidie cōmittit exercēdo curā teneṫ ad reſtitutionē illoꝝ fructuū ꝑceptoꝝ:ſicut & fur de re furata. Vn̄ Eſa.j.ꝯ tales dr̄. Principes tui.i.p̄lati:ſocij furū. Furtū doctrinæ eſt cū aliquis gratiā ſciētiæ & doctrinæ quā ſine dubio habet a deo:qa ſm̄ Augu.ꝙ bona prudēter loquamur a deo eſt nō nr̄a ſapiētia:ip̄e tn̄ ſibi ꝑ arrogātiā aſcribit.vn̄ apl's Rom̄.ij.Qui p̄dicas nō furandū furaris.ſ.vſurpādo gloriā dei.Furtū etiā in doctrina cōmittūt infideles:pagani & hęretici.de qb⁹ chriſtus.Oēs quotquot venerūt ante me.i.cōtra me.ſeu præponētes doctrinā ſuā meæ,fures fuerunt & latrones.Io.x.vbi Aug.ſuꝑ Io.Fuerūt qdā phariſæi de vitijs & virtutib⁹ multa ſubtilia tractātes,diuidētes,diffiniētes:rōnes acutiſſimas concludētes,libros implētes,ſapiētiā ſuā buccis cōcrepātib⁹ vētilātes:q etiā auderent dicere hoīb⁹:nos ſequimini:ſectā noſtrā tenete ſi vultis bene viuere:ſed hi fuerūt fures quærētes aīas deo auferre:qa āte.i. cōtra chriſtū venerūt.i.cōtra verā fidē & doctrinā eius. Similes his ſunt tp̄e moderno qdā q ſibi & alijs pſuadēt ſufficere ſibi ad ſalutē ciuiliter viuere ſm̄ quādā vrbanitatē exteriorē de interiorib⁹ nō curātes.nō faciētes conſcientiā de vitijs & mādatis eccleſiæ.Sed furtū etiā cōmittūt in doctrina q p̄dicāt non miſſi:de qb⁹ dn̄s Hiere.xxiij.hæc dicit dn̄s ad ꝓphetas.Qui furabātur verba mea.ꝓphetæ dicuntur prædicatores ſm̄ Greg.Qui furātur verba dei cū prędicant nō habētes auctoritatē:narrātes etiā multa ſomnia & fictiōes ſub ſpecie reuelationis factæ a deo:& ſic recipiunt multas eleemoſynas cum his deceptionib⁹:ſed illas eleemoſynas furātur & tenētur ad reſtitutionem eaꝝ ſm̄ Sco. & Inno.Furtū ſubſtātiæ ē ꝓprijſſime furtū cū occulte auferṫ aliena ſubſtantia:ſicut fecit iudas q fur erat & loculos habēs:vt diciṫ Io.xiij.& ea q̄ mittebātur.ſ.in loculis.i.ſarcella portabat.i.aſportabat partē furās & domū portans. Suꝑ q̄ verba dicit Aug.Exēplū dn̄i accipite conuerſantis in terra:quare habuit loculos cui angeli miniſtrabāt:niſi qa eccl'ia illius loculos habitura erat:quare furē admiſit.ſ. Iudā:niſi qa eccleſia cū fures patiṫ toleret.xij.q.j.exemplū. Ex quib⁹ verbis demōſtrabaṫ aperte error Fratricellorum aſſerētiū chriſtū nil habuiſſe in mūdo ꝓpriū:nec in particulari nec in cōi:cū dicat Aug.ꝙ habebat dn̄s loculos q̄s portabat Iudas.& ad qd idē Augu.declarat.q.ea.in.c.Habebat dn̄s loculos a fidelib⁹ oblata cōſeruās:& ſuorū neceſſitatibus & alijs indigētibus ꝓuidebat.Ac etiā error illoꝝ q dicūtur apl'ici detegiṫ dicētiū nil poſſe vt ꝓprium retineri & poſſideri cū ſalute aīæ.Cum Aug.dicat ꝙ eccleſia erat habitura loculos.eccleſia i.fideles:etiam clerici & prælati eccleſiaꝝ licite poterāt aliq̄ vt ꝓpria poſſidere:vt patet ea.q.c.ep̄i.& ſequētib⁹ alijs plurib⁹.c.vn̄ vterq; error ꝓ hæreſi ab eccl'ia ē dānat⁹.Declarat etiā ibi Aug.ex ipſo facto chriſti tolerātis Iudā quem ſciebat furē,ꝙ diſpēſatores eccl'iæ vt p̄lati:etſi male tractēt bona eius male vtēdo: & ſic quaſi furādo:qa pauperib⁹ ea ſubtrahūt qb⁹ debentur:debēt tn̄ tolerari a fidelib⁹ niſi in iudicio detegātur & cōdēnētur.Demū ſicut Iudas fur laq̄o vitā finiuit æternaliter dānatus:ita fures aliqn̄ ſuſpēdunṫ in vita:& niſi pœnitētiā agant & reſtituāt ſi pn̄t,dānātur. Perpetratur autē furtū circa ſubſtantiā tp̄alē multis modis.Primo in rebus inuētis alterius & ſibi retētis:cui⁹ plenā declarationē habes.ī.c.ſeq.§.de inuētis.Scđo in reb⁹ p̄ſcriptis:ſed mala fide infra tp̄s p̄ſcriptionis.de hoc.ī.c.ſeq.§.de p̄ſcrip.Tertio in reb⁹ ſibi commodatis & pignoratis vel depoſitis:qn̄.ſ. cōtra volūtatē dn̄i illaꝝ vtitur eis ad vtilitatē ſuam.& de his.ī.c.ſeq.§.de cōmodato.&.§.de pignore.&.§.de depoſito:Quarto in ſcriptis alterius acceptis vel retētis quę cōtinēt iura ſua & credita ſine qbus nō pōt ſibi debita exigere & ſua defenſare.Quinto etiā in reb⁹ occulte ſubtractis. & ſicut dicit Boe.ꝙ nulla peior peſtis ad nocēdū q̄; familiaris inimicus.Ita inter fures nullus pōt ita nocere ſicut domeſticus latrūculus.Et hi ſunt filij & filiæ cum accipiūt de bonis parētū occulte cōtra volūtatē eoꝝ.Vxores cū accipiūt de bonis viroꝝ ſuoꝝ ſine cōſenſu eoꝝ vt dēt cōſanguineis vl' alijs,niſi cōes eleemoſynas.Serui & ſeruæ de bonis dn̄oꝝ ſuoꝝ ſine ſcitu eoꝝ.Diſcipuli negotiatoꝝ & artificū & factores ſine bn̄placito ſuoꝝ magiſtroꝝ & patronoꝝ.Socij in apothecis cū accipiunt de cōi lucro ſine ſcitu ꝯſocioꝝ vt ſibi retineāt:nō ē dubiū oēs hos mortal'r peccare.de his plene.ī.c.de furto.qa cōtra pręceptū dn̄i faciūt quo ꝓhibeṫ furtū.Vnde & dn̄s inter pc̄tā q̄ coinquināt hominē.i.maculāt aīam:qđ ꝓprie nō facit niſi pc̄tm mortale:ſm̄.b.Tho.in.iiij.ponit expreſſe furta.Hęc ſunt,inqt,q̄ coinquināt hoīem.Matt.xv.Hoc etiā patet ex eo qđ diciṫ Zacha.v.Hæc eſt maledictio q̄ egrediṫ ſuꝑ faciē oīs terrę: qa oīs fur ſicut ibi ſcriptū eſt iudicabiṫ.i.cōdēnabiṫ.Nullus aūt condēnaṫ ſm̄ iudiciū diuinū niſi ꝓ mortali:ſm̄.b. Tho.ij.ij.q.lxvj.ar.vj.Qui igiṫ furabaṫ(ait apl's)iam non fureṫ:ſed magis opereṫ manibus ſuis:vt habeat vnde neceſſitatē tribuat patienti:& etiā vt poſſit reſtituere ablata ad quæ teneṫ quātū pōt:al's non poſſet digne pœnitere vt dicit Aug.xiiij.q.vj.ſi res.Sed ſi qs auferret alteri aliquid: quia illa re male vtereṫ vnde dānū ei nō ſequiṫ tēporale: ſed vtilitas animę:ſicut auferēdo occulte fucū mulieri:gladium furioſo:pecuniā vel pānos luſori & dilapidatori & hmōi:ne illa diſtrahat male,ſed ad vtilitatē domus cōuertat nō malefaceret:ſicut & Rachel quæ furata eſt idola patris ſui Laban.Gen̄.xxxj.ex hoc nō reprehēdiṫ:quia abſtulit illi occaſionē idololatrādi.Et hoc niſi ex ipſo facto ſequereṫ graue ſcādalū alicuius.Siquis aūt auferret a diuite auaro vel vſurario vt inde daret pauperib⁹:nō per hoc excuſareṫ a furto:vt expreſſe oſtēdit Augu.in quadā homil'. Forte aliqs cogitat & dicit.Multi ſunt chriſtiani auari & cupidi:non habeo peccatum ſi illis abſtulero & pauperibus dedero vnde illi nil boni agunt:mercedē habere potero:ſed hmōi cogitatio diaboli calliditate ſuggeritur.nam ſi totum tribuat quod abſtulit: addit potius peccatum q̄; minuat.Hæc ille.xiiij.q.v.forte.

[margin: Furtum doctrinæ.]

[margin: Furtum ſubſtantiæ.]

[margin: Furtum fit multipl'r.]

[margin: Q; furtum eſt mortale.]

§.III. QVANTVM AD TERTIVM

vbi notabaṫ participatio vſurpatiōis alienoꝝ:ibi.Currebas cū eo.ſ.eūdo ad furādū.Curſus aūt importat affectum magnū ad ip̄m furtū.Dicit aūt Salomō Prouer.xxix.Qui cū fure participat odit aīam ſuam.Triplex autē ratio aſſignatur quare furtū eſt pc̄tm grāde. Prima eſt:qa ꝯtra charitatē agiṫ quę cōſiſtit in dilectione nō ſolū dei ſed etiā ꝓximi:qđ aūt eſt cōtra charitatē,mortale eſt:cū ꝑ eā habeatur vita ſpiritualis aīæ.pertinet em̄ ad charitatē ꝓximi:vt nō ſolū qs velit ei bonū:ſed etiā ad hoc opereṫ:ſed ꝑ furtū nō operaṫ quis bono ꝓximo:immo ꝯtrariū.ſ.nocumētū in reb⁹:& ſi paſſim ſibijnuicē hoīes furarenṫ periret humana ſocietas.hæc Tho.ij.ij.q.lxv.arṫ.vj. Scđa rō eſt:qa furtū eſt cōtra iuſtitiā q̄ reddit vnicuiq; qđ ſuū eſt.ꝑ furtū em̄ accipitur qđ eſt alterius qđ ſibi nō debetur.ſ.auferēti. qđ aūt eſt contra iuſtitiā eſt mortale cū agiṫ nō ſolū con

[margin: Furtum eſt magnū peccatum.]

Universidad del Rosario | Archivo Histórico

tra bonũ alicuius:ſed etiã cõtra bonũ cõmune vñ & leges
oẽs puniunt furta grauiter:qa nocẽt bono cõi:& ſm aliqs
leges poſitiuas municipales morte puniũt̃ tales.Secundũ
aũt legem diuinam puniebantur furta pœna dãni:qa de=
bebat reſtituere quatuor oues ꝓ vna:quiqꝫ boues ꝓ vno.
vt habetur.Exo.xxij.& hmõi.Tertia ratio eſt: qa in furto
committitur dolus ſeu fraus:dũ.ſ.occulte accipit quaſi ex
inſidijs vſurpãdo rẽ ꝓximi:ſed dolũ & fraudẽ committe=
re vbi eſt notabile dãnũ ꝓximi non eſt abſqꝫ graui pecca=
to.Pſ.v.Virũ doloſum abominabit̃ dñs.Eſt aũt mortale
nõ ſolũ cũ furat̃ quis quod notabilis valoris eſt in ſe: ſed
etiã cũ notabile impedimẽtũ & nocumentum eſt ei cui au
fert̃: vt.xx.ſolidi in ſe paꝝ ſunt:tamen pauperi multũ eſt.
Sed ſi qs in ſe parũ quid aufert paratus & diſpoſit⁹ actuali
ter multũ auferre ſi cõmode poſſet furtum cõmittit quod
mortale eſt.Vñ Hiero.Fur nõ ſolũ in maiorib⁹:ſed etiam
Mẽs fu= in minoribus iudicat̃.nõ em̃ qđ furatũ eſt ſed mẽs furãtis
rãtis at= attẽdit̃.xiiij.q.vj.c.ſi.Qđ intelligit̃ cũ intẽdit accipere ẽt
tẽditur. multũ:al's in minimis nõ ꝓprie furtũ nec mortale eſt.Qđ
aũt dr̃ Prouer.vj.Nõ grãdis eſt culpa cũ quis furatus fue=
rit.nõ ꝓpterea dr̃ qa in ſe nõ ſit mortale:ſed vt dicit beat⁹
Tho.ij.ij.q.lxvj.ar.vj.duplici rõne.Primo ꝓpter neceſſita
tẽ inducentẽ ad furẽdũ:q̃ vel diminuit culpã:vel totaliter
tollit:cũ.ſ.eſſet extrema neceſſitas vt dictũ eſt.ſ̃.Vñ quaſi
hãc rõnẽ aſſignãs quare non ſit grãdis culpa ſubdit Salo=
mon.Furatur em̃ vt eſuriẽtẽ impleat aĩam.Secũdo ꝓpter
cõparationem ad reatũ adulterij qđ vtiqꝫ eſt grauius vnde
morte punit̃ in lege diuina.vñ de fure ſubdit̃:ꝙ depræhẽ
ſus reddet ſeptuplũ:q aũt adulter ẽ ꝑdet animã ſuã.Currit
ergo cũ fure q participat cũ eo in furto:qđ vt notat Hu=
go cardi.ſup verſi.ſupradicti Pſ.fit nouẽ modis cõtentis
in his verſib⁹.Iuſſio,cõſilium,conſenſus,palpo,recurſus.
Participãs,mutus,nõ obſtans,non manifeſtãs.Quos ver
ſus ponũt plures doc.b.Tho.ij.ij.q.lxij.ar.vij.& in.iiij.Al=
ber.& alij.Sed eoꝝ declarationẽ habes plene in præceden
ti.c.de rapina.quod ſufficeret ꝓ alia prædicatiõe ibi vide.
Idem enim iuris eſt in participatione rapinæ & furti.

¶ De furto,& de multis ſpeciebus ſeu modis furti:& de in=
uẽtis q̃ ſibi retinent̃ & de pignore & de cõmodato & de de=
poſito & de locatiõe & cõductione & de preſcriptiõe quõ
ſ.in his cõmittat̃ furtũ vel aliud pctm̃. Cap.XV.

FVRTVM EST CONTRE=

Diffini tio furti. ctatio rei alienæ mobilis & corpalis fraudulo=
ſa inuito dño lucri faciẽdi grã:ſiue ipſius rei ſiue
Adde vſus poſſeſſiõis vere.vt.ff.e.l.j.Cõtrectatio po
§.furtũ. nit̃ in pdicta diffinitiõe:qa ſine ea nõ eſt furtũ etiã ſi inter
inſtitu. uẽiat volũtas vel verbũ:tñ p ſolã voluntatẽ erit qs trãſ=
eo. greſſor alteri⁹ precepti.ſ.illius.Nõ ꝯcupiſces rẽ ꝓximi tui
Rei alienæ ponit̃ in diffinitiõe:qa in re ꝓpria nõ cõmittit̃
furtũ:itellige niſi ali⁹ haberet in re illa aliqđ ius:puta cui
res erat pignorata vl' cõmodata quã dñs fraudulose cupiẽ
do furtũ cõmitteret.ff.eo.l.ſi res.§.ſi is q rẽ.in pn.Idẽ Tho.
ij.ij.q.lxvj.ar.v.ad.iij.Mobilis & corporalis dr̃.qa in reb⁹
ĩmobilib⁹:vt in agro.vel in corporalib⁹:vt ſunt actiões
& ſeruitutes nõ cõmittit̃ furtũ eo ꝙ talia nõ poſſint cõtre=
ctari.Fraudulosa dr̃.qa cũ aliquis credebat rẽ eſſe ſuã q̃ nõ
erat:vel ſi nõ erat ſua credebat ꝙ etiã ab eo q habebat ibi
ius poſſet accipere:nõ cõmittit furtum licet al's teneat̃.in=
ſtit̃.de vi bo.rap.§.qa tñ.&.§.ſeq.Inuito dño dr̃.qa ſi cre=
dit dñm pmiſſurum & ſubeſt iuſta cã credẽdi nõ tenetur,ſe
cus ſi nõ ſubeſt.ff.eo.ſi is q.Et dr̃ dñs inuitus etiã ſi videat
rẽ auferri q̃uis non cõtradicat.ff.eo.l.peñ.Si aũt putat fa=
cere inuito dño & tñ dñs vult:furtũ qdẽ facit quãtũ ad in=
tẽtionẽ:ſed nõ tenet̃ ad reſtitutionẽ:nec dñs poteſt petere
obſtãte ſibi ſua volũtate.ff.eo.l.inter oẽs.§.peñ.Lucrifa=
ciendi gratia dr̃.qa ſi qs alienã ancillã rapuerit nõ cã lucri
ſed libidinis non cõmittit furtũ.ff.eo.l.verũ.Ipſius rei vel
vſus poſſeſſiõis vere dr̃:qa nõ ſolũ cõmittit furtũ qui rei
dñiũ vult lucrari:ſed etiã q vult in re ipſa lucrari vſum &
poſſeſſionẽ.diſt.l.qui ſacrũ.ff.e.l.q inuẽta.Quot ſunt ſpe=
Duę ſũt cies furti?Rñ.duæ.nã aliud eſt manifeſtũ.ſ.illud cum quo
pecies . fur depræhẽdit̃ priuſqꝫ veniat ad locũ deſtinatũ:aliud nõ
furti. manifeſtũ cũ quo non deprehẽdit̃.ff.eo.l.ij.&.iij.Itẽ nota
ꝙ quædã remanẽt in noĩe generali:quædã ſub ſpãli:velu=
ti ſacrilegiũ qđ furtũ eſt rei ſacræ.Peculatus qđ eſt furtum
de republica.xxiij.q.v.qd ergo.Abigeatus qđ eſt furtum
quando quis diſpergit gregẽ & inde furat̃ur. Plagium qđ
dicitur furtum hominis.ſ.quãdo quis liberum hominem
ſciẽter vẽdit vel emit.ff.de plagi.l.j.§.iiij.Et eodem modo
ſi ſeruum alienum ſolicitauerit vel aſportauerit.

§. I. DE FVRTO IN GENERE.

Notãdũ ẽ ꝙ furtũ cõmittit qs qñ abſtulit rẽ alienã frau=
dulẽter & ſciẽs nõ eſſe ſuã occultat:& eſt mortale niſi eſſet
quid minimũ:vt fruct⁹ hortoꝝ in paruo valore & hmõi:
qa tũc veniale niſi illud modicũ abſtuliſſet intẽtiõe nota
biliter accipiẽdi vel dãnificãdi ſi potuiſſet:qa tũc eẽt mor
tale ſm.b.Tho.ij.ij.q.lxvj.ar.vj.&.xiiij.q.vj.c.ſi.Et tenet̃ Fur te=
etiã reſtituere rẽ furatã q̃citiſſime p̃t:niſi ille a quo abſtu= net̃ re=
lit tãtũdẽ habuiſſet de ſuo & nolebat reddere:qa in tali ca ſtituere
ſu nõ tenet̃ ad reſtitutionẽ ſm Hoſt.niſi p hoc fieret alteri
grauamẽ:peccauit tñ talis grauiter ſic auferẽdo ſi poterat
in iudicio rẽ ſuã recuperare:qa non debebat ſibi facere iu=
ſtitiam:ſed iudex.Si autẽ in iudicio non poterat rehabere
ſuũ:vel ꝓpter defectũ ꝓbationis:vel ꝓpter tyrãnidẽ vel
potentiã ipſius:tũc etiã nec accipiendo peccauit:niſi inde
alijs ſcandalũ pararet̃ ſm Tho.ij.ij.Idẽ Pe.de Pal'.in.iiij.&
Henricus de Ganda Ad qđ etiam facit dictũ Aug.xiiij.q.
v.non ſane.Quicquid ab inuito ſumitur iniurioſe aufert̃.
Nã pleriqꝫ nec medico volũt impẽdere honorẽ ſuũ &c.Et
qđ dictũ ẽ de furto.ſ.ꝙ cũ ſine ſcãdalo alioꝝ rẽ ſibi furatã
vel aliud tãti valoris põt accipere ab eo qui abſtulit quã
do in iudicio recuperare nõ poſſet non tenetur reſtituere. Adde
Idẽ videt̃ dicẽdũ de rapina,vſura,& fraudulẽtia:& alijs dã tex. ĩ.c.
nificationibus iniuſtis.Et quia bona fides nõ patit̃ vt idẽ bona fi
bis exigatur:tutũ eſſet hæredibus ſuis declarare ꝙ ille non des . de
tenet̃ ſibi p aliquẽ modũ honeſtũ:vel donare ei ſi quid de reg. iur.
beat ille fur vel raptor vel al's dãnificãs.Et hoc dico ne il= in.vj.
le q alienũ detinebat cõſciẽtia ductus reſtituat illud male Quatu=
ablatũ ei ex quo habebat ius ſuũ:& ſic habebit bis ſuum. or mõis
Pro maiori declaratione prædictoꝝ.Nota ꝙ in quatuor nemo ſi
caſibus nemo ſibi ſatiſfacere põt. Primo qñ iuridice vel bi põt
aliter p̃t ſuũ rehabere.i.petẽdo ab eo q eſt ſibi debitor vel ſatiſfa=
ipſum in iudicio cõueniẽdo p ꝓbationes ſufficiẽtes quas cere.
habet:& ſibi fieri ſperat iuſtitiã:facit em̃ tũc contra ius ex=
preſſum.arg.diſt.ix.imperatores.§.quicũqꝫ ergo legibus.
Secũdo in iudicio ordinario & cõi.Nemo em̃ põt eſſe iu
dex ĩ ꝓpria cauſa:vt habet̃.C.ne qs in ꝓpria cauſa.l.j.qđ
inſtitutũ eſt iuſte.tũ ne fur vel raptor deprẽhẽſus ſe excu=
ſare poſſet dicens ſe debere habere ab alio cui furatus eſt.
tũ qa ĩde orirẽtur ſcãdala & diſcordiæ ſi extra ordinariũ iu
diciũ quilibet ſibi ſatiſfaceret.tũ qa pl⁹ poſſet accipere q̃
qđ debet habere dicendo rẽ ſuã maioris precij q̃ ſit:& eam
quã abſtulit minoris q̃ ſit.Tertio in dubio:tũc em̃ eſt ſu=
perioris ſentẽtia requirẽda:al's accipiẽdo cum ſe exponat
periculo furti ex quo dubitat peccaret grauiter.argu.xj.q.
iij.c.graue.Graue ſatis eſt & indecẽs vt in re dubia certa de
tur ſentẽtia. Quarto cũ veriſimile eſt inde ſcandalũ ꝓxi=
moꝝ generari & grauamẽ:puta qa vel capiet̃ vel credet̃ ꝙ
q innocẽs eſt illud furtũ feciſſet.nemo em̃ cũ alterius iactu
ra debet locupletari.de reg.iur.lib.vj. Quinto quando ex
hoc immineret periculum propriæ famæ:puta quia veriſi
militer æſtimari põt ꝙ ſcietur & vt fur diuulgabit̃ cũ non
poſſit ꝓbare illũ ſibi eſſe debitorẽ cui abſtulit.argu.xij.q.
ij.nolo.ibi.Qui fidens cõſciẽtiæ ſuæ negligit famã ſuã ni=
mis crudelis eſt.Sexto ſi imminet ei periculũ ꝓpriæ perſo
næ vel vitæ:puta qa poſſet accuſari vt fur:qa hoc eſſet tẽ=
tare deũ.arg.xxij.q.ij.quæritur. Septimo ſi imminet peri=
culũ cõſciẽtiæ:puta qa nõ credit ſibi licere:ſed furtũ repu=
tat:vel qa ſe exponit periculo periurij parat⁹ piurare cũ pe
teretur potius q̃ dicere veritatẽ.arg.xxviij.q.j.§.ex his oĩ=
bus.&.xxij.q.v.qui periurare.Peccat ergo in his caſib⁹ ſi=
bi ſatiſfaciens.Satiſfacere aũt ſeu reſtituere non tenet̃ niſi
plus debito accepiſſet:vel niſi ei nõ ſatiſfaciendo ſeu reſti
tuẽdo vnũ de quinqꝫ vltimis periculis euenire poſſet cui
tñ obuiaretur reſtituẽdo.arg.extra de no.ope.nun.c.cũ ex
iniũcto.§.ſup eo.Et ratio hoꝝ eſt:qa ſic retinẽs cõtra ſe vl'
cõtra ꝓximũ puerteret iuſtitiã naturalẽ. Itẽ nota ꝙ ſi fi= Fili⁹ fur
liuſfamilias abſtulit de bonis parẽtũ contra volũtatẽ eoꝝ tum cõ
furtũ cõmiſit:& ſi ẽ qd notabile,mortale eſt:& ſic cohære= mittit.
des haberet poſt mortẽ eoꝝ:videt̃ obligari illis ꝓ eo qđ
contingebat illos de ſic ablatis ſi ſunt in notabili quãtita
te:niſi obtinuiſſet remiſſionẽ ſup his ab ipſis parẽtibus:&
multomagis

multo magis emãcipatus tenet̃.Nec poteſt filiuſfamilias
ſm Ray.in ſum.dare eleemoſynã de peculio ꝓfectitio &
aduẽtitio niſi credat patrẽ pmiſſurum:vel niſi ſit de licen
tia patris in ſcholis vel in peregrinatione:de caſtrenſi aũt
vel quaſi caſtrenſi poteſt.Pro huius declaratione not.ſm
peculiũ Guil'.Peculium caſtrẽſe dicitur qđ filiofamilias occaſiõe
caſtrẽſe militiæ a parentibus vel alijs donatur:vel ipſe in militia
vel qua acquirit.Quaſi caſtrenſe eſt quod filiuſfamilias ex aduo=
ſi dicit̃ catione vel alio officio publico percipit:puta ſi ſit officia
lis ſeu rectoꝝ & inde recipit ſalariũ. Idem dicit̃ de medico:
& ſimiliter qđ præſbyteris & clericis ex officio ſuo adue=
nit.Et in prædicto duplici peculio filius cenſetur vt pater
familias vt poſſit de eo facere eleemoſynã & facere vt pla
Profe= cet.C.de inoffi.teſta.l.fin.Profectitium eſt quod ex rebus
ctitium patris;vel eaꝝ occaſione aduenit vt fructus ſiue lucrũ:&
in iſto nil iuris habet fili⁹:ſed pater plenã proprietatẽ.vt
Aduen in ſti.per quas pſo.no.acqui.§.j. Aduentitium eſt quod ex
titium . alia quacũqꝫ cauſa filio aduenit, ſiue a matre,ſiue ab alia
extranea pſona,ſiue de alijs operationibus,ſiue de labori
bus ſuis:& in hoc peculio ſeruatur filio proprietas. Et ſi
pater præmoriatur filij eſt:ſed viuẽte patre habet pater ple
nũ vſumfructũ:& de eo fili⁹ teſtari nõ põt.extra de ſepul.
licet.lib.vj.In bonis aũt quæ habet pater,multo minus fi
lius habet aliquã ptãtẽ niſi quia debet ali:& ideo accipiẽ=
do contra volũtatẽ eius furtum committit.Item nota ꝙ ſi
vxor occulte & cõtra volũtatẽ viri dedit de eius pecunijs
vel alijs reb⁹ in notabili quãtitate.notabili dico ſm ſe vel
etiam ſm ꝓportionẽ ſubſtantiæ viri:quia tũc furtum cõ=
miſit & mortaliter peccauit.ſi notabiliter dedit cõſangui=
neis ſuis:ſiue in alijs ludis fucis vel alijs vanitatibus expẽ=
derit:vel dando etiam pauperibus iſto modo peccauit qa
ſi non habet paraphernalia ſed dotes tm̃: non poteſt dare
eleemoſynã contra voluntatem viri.Tho.ij.ij.q.xxxj.art̃.
viij.ad.ij.In extrema tamen neceſſitate poteſt & debet ſub
uenire etiam cõtra volũtatẽ mariti dũmodo tamẽ ipſe ex
hoc nõ incurrat notabile detrimẽtũ ſui ſtatus.lxxxvj.diſ.
non ſatis.Si etiã mulier vltra gubernationẽ domus exer=
ceret artem aliquã lucroſam:vt aurificiũ.lanificium,ſeri=
cium,& hmõi:tũc de ſuo lucro poſſet & notabiliter dare ꝓ
pijs cauſis habẽte eius familia vnde conuenienter aliunde
Fami= ſuſtẽtaretur.Alber.de pane & de vino & hmõi quæ cõmu
lia põt niter cõſueuerũt viri dare ptãtẽ familiæ erogandi:eo ipſo
dare e= ꝙ nõ prohibuerũt conceſſiſſe videntur dũmodo modera
leemo= te fiat:quinimmo ſi aliqñ ꝓhibuiſſent pie poſſunt inter=
ſynam. pretari.ſ.ꝙ intẽdãt ꝓ hmõi ꝓhibere eas a nimio non a to
to.Guil'.Si tñ cõſciẽtia ſua eis dictaret ꝙ nullo modo cõtẽ
Para= tarẽtur nõ debẽt dare cõtra cõſciẽtiã. Paraphernalia dicũ
pherna tur quæ habet vxor præter dotes:vt ſucceſſiones,hæredi=
lia quæ taria legata ei facta vel donata & hmõi.De paraphernali=
ſunt. bus aũt poſſunt diſponere vt volunt mulieres,niſi obſtet
conſuetudo vel aliquod ius municipale.Vltra prædictos
tres caſus.ſ.extremæ neceſſitatis in paupere:vel cum mu=
lier eſt lucroſa,vel habet paraphernalia.Pe.de Palu.po=
nit etiã alios caſus in quibus mulier põt dare eleemoſynã
& alienare ſine licẽtia viri.Prim⁹ eſt ad euitãdũ dãnũ ſicut
fecit Abigail.j.Reg.xxv.qa mulier habet ꝓprietatẽ in bo
nis cõibus ſicut & vir:vñ ſi p negligentiã vel malitiã viri
videat ſibi imminere periculũ põt ipſa obuiare. Secũdus
ſi vir ſit fatuus:tũc em̃ diſpẽſatio domus pertinet ad vxo
rẽ niſi p ſuperiorẽ aliter ordinatũ fuerit. Tertius eſt ſi vir
abſens nõ poſuit alium diſpẽſatorẽ domus ſuæ loco ſui.
Quartus eſt ſi peregrinans vir expẽſas taxatas dederit mu
lieri ſi vult ſibi ſubtrahere põt pauperibus erogare.hæc il
le in.iiij.Si qua aũt furtiue accipiũt vltra prædicta tenen=
tur ad reſtitutionẽ ſm ꝙ poſſunt.Itẽ diſcipulus cuiuſcũqꝫ
artificis:ſi abſtulit vel de pecunijs vel de ipſis rebus vena
lib⁹ ſui magiſtri:vel ſi emẽs aliquid ꝓ ſuo magiſtro dixit
plus expendiſſe q̃ fecerit accipiẽs ſibi reſiduũ pecuniæ.qa
Gerens furtũ eſt.Itẽ quilibet gerẽs negotia alterius:vt tutor,cura=
negotia tor,ꝓcurator,& hmõi fingẽtes ſe plus expẽdiſſe in emen=
furatur. do vel minus recepiſſe q̃ receperint in vẽdẽdo:vel al's do
loſe dãnificãtes.Itẽ qui habet ſocietatẽ cũ altero de lucro
alicuius negotij ſi ſufficiẽter ſm pacta inita & iuſtitiã ſibi
Agrico reſpondit de parte illum cõtingẽte retinẽdo de iure illius
la. furtũ cõmittit.Sic etiam agricola partionalis ſi non fideli
Stipen= ter & integre reſpondit ſuo patrono.Iſte ſtipendiarius etiã
diarius. in bello iuſto exiſtẽs ſi pullos vel alia comeſtibilia abſtu
lit ab hoĩb⁹ ꝓ qb⁹ pugnat:vel blada collegit ꝓ equis pa=
ſcẽdis:vel al's eos dãnificauit:qa furtũ eſt vel rapina,& ad
reſtitutionem tenetur:nec excuſatur ſi hoc faciat ex præce
pto dñi ſui.diſt.viij.quæ contra mores.In bello iniuſto te
net̃ inimicis de dãnis datis.De bello autẽ multa habes in
iij.par.in trac.de dãnis.ti.iij.Itẽ q dedit opẽ ad furtũ facien
dum:& qui dedit cõſiliũ:& qui receptauit fures tenẽtur vl
tra pctm̃ ad reſtituendũ ſm modũ tñ q dict⁹ eſt.ſ̃.in.c.xij.
de rapina.Quid ſi mulier fecit furtum ſiue ante matrimo=
niũ ſiue poſt & vir participauit:aut vir fecit & mulier pti
cipauit:nũquid licebit vxori de rebus cõibus ſatiſfacere?
Rñ.ſm Guil'.Vbi de cõſuetudine regionis vir & vxor cõi
cant ſibi credita & debita ex contractu vel maleficio ſi res
furtiua adhuc exiſtit in eoꝝ ptãte vxor põt illũ reſtituere
etiã cõtradicẽte marito.Si autẽ conſumpta eſt:põt vxor ſi
exp̃ſſe vir nõ cõtradicat negotia mariti gerẽdo & ſeipſam
liberãdo æſtimationem reſtituere de cõib⁹ bonis.Prohi=
bẽte aũt marito nõ credo ꝙ debeat facere hmõi reſtitutio
nẽ cũ nõ habeat adminiſtrationẽ rerũ ſed maritus:ſi tñ re=
ſtitueret de reb⁹ cõibus bona fide non credo ꝙ eſſet pœni
tẽtia iniũgẽda quaſi ꝓ mortali. Quid ſi quis furat̃ ꝓpter Furans
neceſſitatẽ famis vel frigoris?Rñ.Si eſt extrema neceſſitas ex neceſ
nõ peccat,ſed vtitur iure ſuo.de conſec.diſt.v.diſcipulos. ſitate.
Vñ põt occulte ſubtrahere:vt dicit Tho.ij.ij.q.lxvj.nõ ta=
mẽ ꝓ ſe:ſed ꝓ alio.Nã in tali caſu oĩa ſunt cõia.diſt.xlvij.
ſicut hi.Sed hoc intelligẽdũ eſt cũ aliter ſibi ꝓuidere non
põt.Nã ſi ab amicis vel etiã eleemoſynaliter petẽdo inue
niret:& ex verecũdia nõ peteret:nõ excuſaretur a furto ac=
cipiendo occulte ab alijs:ꝙ ſi nõ ſit extrema neceſſitas pec
cat quidẽ ſed ꝓpter neceſſitatem attenuat̃ pctm̃.Et in tali
caſu intelligit̃ pœnitẽtia q̃ imponit̃ extra de fur.c.ſi qs ꝓ=
pter neceſſitatẽ.De reſtitutiõe faciẽda vide.ĩ.de reſti.p to=
tũ. Quid ſi qs furat̃ chriſtianos detentos a paganis vt eos De fu=
liberet?Rñ.ſm Ray.& Hoſt.Si eſt tpſ guerræ in nullo te= rãtibus
net̃.xxiij.q.ij.dñs.&.q.viij.vt pridẽ.Si vero eſt tpſ treugæ chriſtia
tenetur ipi pagano reſtituere nõ hoĩem ꝓpter periculum noſa pa
aĩæ,ſed æſtimationẽ.ſil'r etiam tenet̃ de alijs male ablatis ganis
ar.xxiiij.q.j.noli.Si tñ pagani cõpulerãt ad circũciſionem deten=
vel idolatriã vel aliquod mortale pctm̃:tũc penit⁹ ille li= tos.
ber fact⁹ eſt:& ſic furãs eũ nõ peccat ſed meret̃.ar.diſt.liiij.
nulla.Sed ꝙ ſi qs violẽter vteret̃ ancilla ſua nec vellet re=
ſiſtere:ſi aliter nõ poſſet euadere tale malum:licite fugere
poſſet & dimittere dñm ſuũ.Nũquid chriſtiano q detinet̃
a Sarraceno liceat furari?Rñ.ſm Hoſti.Si iſte chriſtianus
dũ eſſet treuga frãgeret eã & ſic erat in culpa:& fuit captus:
nec iminet piculũ neceſſitatis nõ licet furari:ſed tenet̃ ad
reſtitutionẽ:nã talis iuſte detinebat̃:vt qa tpe belli capt⁹
eſt:vel ſi immineat neceſſitas nõ tenet̃ ad reſtitutionem.

§. II. DE INVENTIS. SCIEN=

dũ ꝙ de inuẽtis Hiero.Sic ait.Sciãt hoc vitiũ ſimile eſſe ra
pinæ ſi quis inuẽta nõ reddiderit.xiiij.q.v.multi.Et Aug.
Si quid inueniſti & nõ reddidiſti,rapuiſti:quãtũ potuiſti
feciſti:qa plus nõ inueniſti.q.ea.Et no.ꝙ Hiero.& Aug.in
dictis auctoritatibus ſumunt rapinã large ꝓ omni illicita
vſurpatione. Sed ꝓprie loquẽdo non eſt rapina ſed furtũ
dicit̃.ff.de fur.l.falſus. Et aduertẽdũ ꝙ inuenta:aut de ꝓ=
pinquo fuerũt in bonis alicuius:nec habentur ꝓ derelicto Inuẽtũ
aut nũqꝫ:vel non de ꝓpinquo ſed ab antiquo vt theſauri. non ha
Si primo mõ tunc ſecũdũ Rich.& Tho.qui res alienas in= bet̃ pro
uẽtas quæ de ꝓpinquo fuerũt in bonis alterius & non ha= dereli=
bẽtur ꝓ derelicto acceperit vt ſibijpſi retineret mortaliter cto.
peccauit ſi eſt qd notabilis valoris & tenetur nihilomin⁹
ad reſtitutionẽ ei cuius eſt:ꝙ ſi per ſe neſcit cuius ſit faciat
publice denũciari in eccleſia:& ſic nec iſto modo reperiret̃
cuius eſſet debet pauperib⁹ erogari:niſi ipe inuentor eſſet
ml'tũ paup:qa tũc poſſet cũ licẽtia epi vel pœnitẽtiarij ſui
vel cõfeſſoris illud ſibi retinere:qñ.ſ.nõ inuenit̃ cui⁹ eſt.
Sed ſi res inuenta nõ fuiſſet in bonis alicuius aliqñ vel ab
antiquo fuit:vt in theſauris ãtiquis inuẽtis:qd iuris?dicit
Tho.ij.ij.q.lxvj.ꝙ res q̃ nũqꝫ fuerũt ĩ bonis alicuius ſicut
lapilli & gẽmæ q̃ inueniũtur ĩ litore maris:& nõ domeſti
cæ aues & piſces maris:tales res occupanti concedũtur.Et De the=
eadem rõ eſt de theſauris antiquo tpe ſub terra occultatis: ſauris.
q̃ꝝ nõ eſt aliqs poſſeſſor:niſi ꝙ ſcdm leges ciuiles tenent̃
dare medietatẽ dño agri:ſi in alieno agro inuenerint. Pe=
trus aũt de Palu.in.iiij.dicit ꝙ theſaur⁹ in alieno agro in=

Universidad del Rosario Archivo Histórico

uētus: ꝓ medietate reſtituēdus eſt dño agri: inuētus in ſuo
agro ſuus eſt. De cōſuetudine autē theſaurꝰ vbicūq; inuētꝰ
eſt principis. Et dr̄ theſaurꝰ vetꝰ depoſitio pecuniæ: cuius
Eleemo nō extat memoria. hęc Pe. De eodē igit̄ fieri pōt eleemoſy
ſyna de na: ſed nō tenet̄. Hoſti. aūt in ſum. dicit: ꝙ ſi theſaurū in ꝓ
inuētis, prio fundo inueneris fit tuus. Idē ſi in alieno data opa: ſed
ſi nō data opera medietatē debeo dño fundi. inſti. de re. di
ui. §. itē ea. &. §. theſauros. &. §. itē lapilli. &. C. de theſau. l.
j. Res aūt ꝓ derelicta habita occupāti cōceditur. ſ. ſi ſit mo
Iactata bilis & abijciat̄. Idē ſi immobilis. idē Guil̄. Res aūt quę ia-
in mare ciūtur in mare ad alleuiandum nauim ꝓpter periculū vi-
tæ nō habētur ꝓ derelicto: vnde reſtitui debēt ſi ſcitur cu-
ius ſunt: vel pauperibus erogari ſi neſcitur.

§. III. DE PIGNORE. NOTA

ꝙ ſiqs eſt vſus pignore accepto vñ habuit emolumētū tē
porale ſi hoc egerit ꝯ volūtatē pignorātis cōmiſit furtū: ſi
ex volūtate eiꝰ cōmiſit vſurā: niſi forte eſſet talis res cuius
vſus ſine precio ſolet cōcedi inter amicos: ſicut commoda
tio libri: & in vtroq; caſu tenet̄ ad reſtitutionē vel reſtituē
dū preciū illiꝰ vſus. Tho. ij. ij. q. lxxviij. Et no. ſm Hoſti. ꝙ
Pignus pignꝰ eſt obligatio rei licitæ & mobilis ꝓ debito inita &
Hypo- trāſit in ptātē creditoris. Sed hypotheca quę eſt ēt quaſi pi
theca, gnus: ſed rei īmobilis nō trāſit in ptātē: quātū vō ad actū
ꝑſonalē nō differūt ꝗ pñt obligari vel nō. vide in ſū. ꝯfeſ.
lib. ij. tit. vij. q. lxxiiij. Prohibent̄ aūt obligari res ſacræ: vt
ecclīæ. Itē vaſa ſacra vel ornamēta eccleſiaſtica. & hoc niſi
neceſſitate vrgēte. i. in illis caſibꝰ ī qbꝰ pñt talia alienari.
eē eo. ti. c. j. Eccleſiaſtici etiā redditꝰ & ſtipēdia nō pñt obli
gari ſpāli cōuētiōe: ſed a iudice ꝓ debito canonici ex cau-
ſa iudicati pñt obligari ſm Inno. extra de fideiu. c. ꝑuenit.
Adde. l. cōtrariū faciēdo furtū vel ſacrilegiū cōmittitur. Itē liberi
liber hō hoīs nulla eſt obligatio: qa in his cōſiſtit tm̄ obligatio pi
ij. ff. ad gnoris ꝗ de bonis nr̄is facimꝰ obnoxia. Fallit hoc in libe-
l. aql. & ro hoīe ſuſpecto & male merito: vel ī ꝓprio debito niſi de
ibi. Flo bitor cedat bonis. extra de ſolu. Odoardꝰ. vel ſi tāta ſit ne-
ri. ceſſitas ꝙ ducat patrē ꝙ filiū obliget ꝙ vēdere poſſit. Fal-
lit & in qbuſdā alijs caſibꝰ ꝗs narrat Hoſti. lib. iij. rub. xxj.
de pigno. Obligari aūt pñt ſm Hoſti. vbi. ſ. tā res pñtes ꝗ;
futuræ & fructus pēdētes partus ancillæ: fructus pecoꝝ &
ea ꝗ naſcētur. ff. eo. l. q nōdū. Itē res corporales & incorpo
rales: vt cautiones & noīa debitoꝝ. ff. eo. l. cū conuenit. Itē
Seruitu pñt pignori obligari ꝑſonales ſeruitutes & vſuſfructus. ff.
tes. eo. l. ſi is. §. fi. Itē prædiales ſeruitutes ruſticæ: nō aūt vrba-
nę ſeruitutes. ff. eo. l. ſi is. Si qs autē res ſuas obligauerit de
pñtibꝰ & futuris ſenſiſſe præſumit̄ ꝗuis hoc nō exprimat.
vt. C. ꝗ res pig. obli. poſ. l. fi. Sed videt̄ exceptū eſſe qd̄ ſpe
cialiter obligaturus nō erat: vtputa veſtis, ſupellectilia &
Actio ſimilia ꝗ in vſu habebat. C. ꝗ res obli. l. j. Pignoratitia vō
pigno- actio non naſcit̄ niſi demū tradita re creditori. inſti. q. mo.
ratitia. re cōtra. obli. §. vlti. Notādū eſt ꝙ ꝗdiu vnus denarius re
manet ad ſoluēdū pignus, nihilominus remanet obliga-
tū. ff. eo. l. q plures. Et no. ꝙ creditor tenetur oēs fructus pi
gnoris perceptos deductis expēſis bona fide circa hmōi fa
ctis cōputare in ſortē. Si autē hoc facto ſibi vult reddi ſuū
a debitore ſm Ray. l. j. in ti. de vſur. §. xiij. plura habet auxi
lia. Primo videlicet pōt pecuniā mutuatā petere ꝑ actionē
ꝑſonalē corā iudice. C. de pig. l. ꝗuis. Secundo pōt pignus
ſibi datū alteri in pignore obligare. C. de pig. l. j. &. ij. Ter
tio pōt pignus etiā vēdere inuito & cōtradicente debitore
niſi debitū offerat. C. vēditorē vēditionē pignoris obliga
ri nō poſſe. l. j. &. ij. Circa vēditionē tm̄ eſt adhibēda diſtin-
ctio: qa aut certa pacta fuerūt firmata inter debitorē & cre-
ditorē ſup vēditione pignoris in certo termino vel loco:
vel ꝑſonę de hoc faciēda: aut nullo modo faciēda: aut ſup
hoc nil conuētū eſt inter eos. In primo caſu tenet̄ creditor
priꝰ notificare debitori: & poſtea poterit vēdere ſm formā
cōuētā & nō aliter. In ſcd'o caſu qñ fuit pactū appoſitū de
nō vēdēdo: etiā tūc pōt vēdere: ſed debet creditor priꝰ de-
nūtiare debitori ter vt ſoluat: & ſi nō ſoluerit poterit vē-
dere poſtea: al's ſi añ trinā denūtiationē vēderet furti tene
ret̄. In tertio caſu cū. ſ. nil ꝯuētū eſt ſup hoc ſufficit vna de-
nūtiatio: & poſtea elapſo biēnio poterit fieri vēditio. Pro
bātur hæc. ff. de pig. ac. l. ſi cōuenerit. Ad ſatiſfaciēdū credi
tori ſupradictis modis pōt cogi debitor ꝑ eccleſiā ſi eſt de
foro ſuo: & etiā ſi nō ſit de foro ſuo ꝑ modū denūciatiōis
rōne pcti. extra de iudi. nouit. vl' in modū recōuētiōis. iij.
q. viij. cuius in agēdo. Et ſi forte poſt inceptā cauſā vellet
debitor deſiſtere a cauſa mora ꝯ creditorē: videt̄ ꝙ ad peti
tionem creditoris poſſit eū cogere iudex ecclīaſticus vt re-
ſpōdeat corā eo vl' ſatiſfaciat. extra de ordi. cog. cū dilectꝰ.
Et no. ſm Hoſt. in ſum. lib. iij. rub. de pig. §. iij. ꝙ hæc īfra- Pro do
ſcripta ītelligunt̄ pignori tacite obligata. ſi qs ꝓmiſit do- te tacite
tē tibi oīa bona illiꝰ ꝓ illa ꝓmiſſiōe tacite obligant̄ ſicut oīa bo-
& bona mariti ꝓ reſtituēda dote oīa vxori tacite obligāt̄ na obli
etiā vbi extraneꝰ. i. is q nō habet in ptāte mulierē cōſtituit gantur.
dotē: & niſi ipſe extraneꝰ ipſam dotē ſpāliter ſtipulet̄ ipſa
mulier tacite ſtipulaſſe vr̄: nec ꝓ delicto viri debet vxor
amittere dotē ſuā. extra. e. ti. ex lr̄is. ēt ſi crimē leſæ maieſta
tis cōmiſerit. C. ad. l. iul'. maie. l. qſqs. §. vxorē. Itē oīa bona
ꝯductoris inuēta & illata in ꝑdio ruſtico dño ſciēte niſi ad
tp̄s inferant̄ dño tacite obligata ſunt ꝓ pēſiōe. vt. C. qbꝰ Pro pē-
ca. pig. cō. l. ꝗuis. ī agro vrbano ñ diſtinguit vtrū dño ſciē ſione.
te vel neſciēte ſint ablata. Itē bona tutoꝝ & curatoꝝ taci-
te obligātur minoribꝰ ꝓ illoꝝ officio ſi adminiſtrauerint
iniq. C. de admi. tu. l. ꝓ officio. Itē bona pr̄is tacite obligāt̄
filijs ꝓ rebꝰ aduētitijs. C. de bo. ꝗ lib. l. cū oportet. Itē bona
matris ꝯuolātis ad ſecūdas nuptias ſunt filioꝝ prioris ma
trimonij: vt eis reſtituat quæ a ꝑori marito lucrata fuit. C.
de ſecū. nup. l. hac ædictali. Item bona defuncti tacite obli
gant̄ ꝓ legatis & ꝓ fideicōmiſſis. C. cōia de leg. l. j. Et no.
ꝙ ſi pignus periret vel deteriorarer̄ penes eū ſi hoc accidit
ſine culpa creditoris non tenet̄ ſoluere illud niſi actū ſitq;
amiſſio pignoris liberet debitorē. Si vero periret vel dete
riorarer̄ culpa debitoris tenet̄ creditor. C. de pig. act. l. quę
fortuitis. Item no. ꝙ in caſu in quo creditor iuſte vēdit pi-
gnus & bona fide ſi minꝰ accipit ꝗ; debeat habere pōt age
re contra debitorē ad reſiduū. Si vero plus accipit tenetur
reſtituere debitori. C. de iure do. l. fi. hęc Ray. al's furtum cō
mitteret ſibi illud plus retinendo.

§. IIII. DE COMMODATO.

Nota ꝙ ſi alicui cōmodatū fuit aliqd ad certū vſū: & ipſe
ad aliud eſt vſus: puta qa equus ſibi cōmodatꝰ eſt vt iret in
villā: & ipſe duxit in bellū, ſic furtū cōmittit̄: niſi forte rō
ne amicitiæ poneret ſpē ī ratihabitiōe: & tenet̄ talis ad ſa
tiſfaciēdū ſi perijt vel deteriorat̄. ff. eo. l. ſi vt certe. Hoſt. &
Goff. & in cōmodato nō trāſfert̄ dñiū: ſicut in mutuo. Eſt
aūt cōmodatū ſm Hoſt. alicuiꝰ rei ad aliquē ſpecialē vſū
gratuita facta cōceſſio. Nam ſi merces interuenit trāſit in
locatū vel aliū cōtractū innoīatū. Cōmodare aūt pōt q &
donare: cōmodari pōt cui & donari: & is q obligationē cō
trahere pōt. Itē nō ſolū prælatꝰ: ſed etiā oeconomꝰ, nam &
talis cōtrahere pōt. x. q. ij. §. hoc ius. ſed ſi pupillo cōmode
tur nō tenet̄: licet aliū ſibi obliget. ff. de act. emp. & vē. l. Iu
lianus. §. ante pe. tenet̄ tm̄ pupillus inquātū locupletior fa
ctus ē: ſic & ſi ꝑſonæ nō eccleſię cōmodatū fuit tenet̄ eccle
ſia quātū in vtilitatē eius verſum eſt. Hoſt. Itē ſi vtēdo ad
id ad qd̄ eſt ſibi cōmodatū perijt: vl' eſt res deteriorata: qa
tūc ſi gratia vel volūtate ipſius cui cōmodatū eſt, eſt com
modatū: nō tenet̄ de caſu fortuito niſi ipe fuiſſet in culpa.
Exēplū: vt ſi cōmodatū remiſit ꝑ minus idoneū nūtiū, vl'
interuenerit pactū ꝙ teneat̄ vel fuit ī mora poſtq; debuit
reddere: qa in quolibet hoꝝ tenet̄ ad ſatiſfactionē. Dicitur
caſus fortuitus q præuideri non pōt: ſicut incēdiū, ruina:
naufragiū, rapina, & hmōi. C. eo. l. j. Tenet̄ aūt de dolo &
culpa lata, leui & leuiſſima. extra de cōmo. c. j. Et dr̄ dolus
machinatio: vt ſi fecit cōmodatarius ſibi ſurripi rē cōmo-
datā. Lata culpa eſt cū dicit ſe nō intelligere: vel ſe neſcire Culpa
qd̄ oēs ſciūt: vt ſi dimiſit rē cōmodatā in platea: & dicat ꝙ lata.
nō credebat ſibi auferri: & ſic ablata eſt ei: vñ ei īputat̄ &
tenet̄ ad ſatiſfactionē talis cōmodatarius. Leuis culpa eſt
deſidia vel negligētia: vt ſi rē cōmodatā poſuit in camera
& dimiſit oſtiū apertū inde recedēs & ſic ablata eſt. Leuiſ-
ſima vero culpa eſt ꝗ aliquo mō ꝓuideri potuit: vt ſi rē cō
modatā poſuit in arca: ſed nō firmauit claue: & ſic eſt abla
ta ei: vñ ei imputat̄ & tenet̄ ad ſatiſfaciēdū: ſed ſi firmauit
arcā & adhibuit omnē diligētiā tūc nō tenet̄: ſed ſi ablata
eſt res cōmodata vel perijt: vt ſi ſeruū tibi cōmodauero vt
domū tuā vel tectū reficiat: & cadēs de machina moriatur:
nō teneris, niſi in culpa depræhēderis etiā leuiſſima: qa. ſ.
machina nō fuit diligenter ligata. ff. eo. l. ſi vt certo. Siue-
ro cōmodatū fuit gratia commodātis tm̄ ſi perijt vel dete
rioratur cōmodatarius tenet̄ de dolo & culpa lata. vt. ff. e.
ſi vt certo.

ſi vt certo. puta ſi vxori meæ mutuaui chlamydē vt hone
ſte iret ad eccleſiā: vel vt inde adduceret̄. Si aūt fiat gratia
vtriuſq; tenet̄ de culpa lata & leui. puta cōmodaui tibi ſcy
phos argenteos cū amicos cōes inuitaſſes. ff. eo. l. in rebus.
hæc Hoſt. in ſum. lib. iij. rub. xxv. §. j. & Goff.

§. V. DE DEPOSITO. NOTA

ꝙ ſi depoſito ſibi facto vſus eſt: vel retinuit ſibi vel alteri
ꝯceſſit ad vſum: qa tūc furtū cōmiſit, niſi hoc egit cū vo-
lūtate deponētis: vel niſi erat res ꝗ vſus ē cōſiſtēs in pōde
re, numero, & mēſura nō obſignata: qa in hmōi nō habet
ꝓprie locū depoſitum. Itē cū res depoſita apud eū exiſtēs
perijt ſeu ablata eſt: ſi quidē dolū cōmiſit vel latā culpā te
netur. De leuiſſima culpa tenetur ſi ſit in mora vel aliqd
accepit ꝓ cuſtodia: aut gratia depoſitarij fuit depoſitum:
aut ſe obtulit depoſitor: de caſu fortuito tenet̄ ſi pactū vel
mora ꝑceſſit. extra de eo. bona. vide in ſum. li. ij. & ti. vj. q.
xxiij. Quid ſit culpa leuis & leuiſſima habes. ē. cōmodatū.
Negoti §. ꝓxi. Ex his videt̄ poſſe ſolui ꝗſtio qua quærit̄. Quid cū
ans cū officialis alicuius cōitatis vel dñi q ſolet dici camerarius
pecūia vel theſaurarius recipiēs pecunias introitꝰ ipſius cōitatis
alterіꝰ. vel dñi gabellaꝝ, pedagioꝝ, collectaꝝ, & prædictas pecu
nias aſſignās cōgruo tempore alijs officialibus vel perſo-
nis determinatis a dño ipſo vel a cōitate: puta ſtipendia-
rijs & alijs ſeruiētibꝰ eis. vtrum ſi pecunia ſibi tradita per
modū quaſi depoſiti ſi cū ea negotiet̄ vel eā ꝑmutet cābiē
do florenos ad monetā vl' ecōuerſo: vel mutuo tradēs vſu
ram recipiat: vtrū lucrū inde ſuſceptū fiat ſuū? Ad hoc di
cendū ꝙ ſi cōitas inde nil lędatur, ſeu dñs illius pecuniæ:
nec etiā perſonæ quæ recipere debēt ſua ſalaria: qa. ſ. tēpo
re ſtatuto eis ſoluitur integre: illud lucrū ſuū facit ratione
ſuæ induſtriæ: & præcipue cū ſubſtet amiſſio eiꝰ periculo
ſui. vñ & fideiuſſorē tales ſolēt dare: & cōitates hoc ſciūt &
tolerāt: quia res eſt in numero cōſiſtēs & pondere nō obſi-
gnata: & ſic nō ꝓprie depoſitū. Secus aūt eſſet ſi pecuniæ
amiſſio ſubſtaret periculo cōitatis vel dñi: qa tūc lucrum
eſſet cōitatis ſeu dñi: deducta tm̄ mercede laboris illius eā
exercētis. Itē ſi ex hoc exercitio ſequeret̄ dānū creditoribꝰ
dñi vel cōmunitatis: quia eis non ſoluitur ſtatuto tēpore
ex eo ꝙ camerarius pecuniā cōmunitatis vel dñi in alijs te
net occupatam: tunc tenetur illis de omni dāno: & peccat
grauiter cōtra volūtatē eoꝝ differēdo ſolutionē. Si autem
in vſuris exercet talē pecuniā: peccāt grauiter talia ꝑmit-
tētes ad quos ſpectat cū participes ſint peccati conſentien
do. xj. q. iij. qui cōſentit. & tenetur ipſe ad reſtitutionem &
cōitas ſeu dñs ſi inde aliquid lucri haberet quo ad illā par
tem de fraudibus autem quas ibi faciūt dando diminutas
monetas: & de extorſionibꝰ: qa cōmuniter multi & quaſi
innumeræ minutiæ ſunt & difficile eēt inuenire: poſſunt
ea pauperibus dare. arg. xiiij. q. v. non ſane.

§. VI. DE INIVSTITIA IN LO-

Loca- catione & cōductione facta vidēdū eſt. Dicit̄ autē locator
tor qs qui rei ſuæ vſum alteri ꝓ ꝑcio cōcedit: vt cū loco tibi do-
dicit̄. mū meā ego ſum locator: tu vero ꝯductor. Et etiā qñq; di-
citur qs locare operas ſuas qñ offert ſe ad faciēdū aliquid
pro precio: vel etiā qñ accipit rē vt faciat in ea aliqd qd̄ di
cit̄ innominatꝰ cōtractus. Et pōt in hmōi cōmitti peccatū
Locans multipliciter. Primo ſi locat rem vitioſam ſciēter: puta do
rē vitio mū ruinoſam, vel equum claudicantem, vel al's defectuo
ſam. ſū peccauit mortaliter: ſi inde ſecutū eſt: vel veriſimiliter
ſequi poterat notabile dānū cōductori: & tenet̄ ad ſatiſfa-
ctionē de dāno ſubſecuto: & hoc qñ tale vitiū vel tales de
fectus ignorabatur a cōductore. Vnde & in libro qui dici-
tur Meridiana ſic dicit̄. Si locaui tibi cōuēta mercede meū
equū ad vecturā ducendum Florētiæ & reſtituendum in-
de ad octo dies: & equus adeo vitioſus erat vt cōmode eo
vti nō poſſes: forte quia ceſpitabat vel cadebat vel ſeſſo-
rem lædebat cum calcaribus vrgeretur nō ambulabat vel
male & ſimilia. Diſtinguēdū ē: qa ſi locaui certū: puta hūc
equū & ſciebā vitioſum, teneor ad omne dānum & inter-
eſſe tuū. Si neſciebā vitioſum nō teneor. Sed ſi locaui tibi
incertum: puta vnū de equis meis cū haberem plures bo-
nos & malos: & poſtea tibi preſentaui malū hoc ſciens te-
neor etiā ad omne intereſſe. Itē teneor tibi ad oēs impēſas
quas feciſti in equitatione: & tu teneris ſpecialiter ad ea ꝗ
mecum conueniſti. hæc ibi. Item ſi locando domum vel
agrum plus exigat ꝗ; debuerat conſideratis circūſtātijs cō-
currētibus quę multæ ſunt peccauit plus vel minus ſcd'm
ꝙ grauatur cōductor. Itē ſi grauauit conductorem exigen
do pēſionē ſiue mercedē rei locatæ ante tempus debitum:
quia iniquū eſt. & ſm Goff. in hoc ſeruari debet qd̄ inter
eos actū eſt. Si vero nō apparet quid actum ſit ſeruandus
eſt mos regionis: qui ſi nō apparet vel eſt varius, ſeruādū
eſt quod minimum eſt. vt. ſ. ſoluatur in fine anni. de regu.
iur. in obſcuris. in. vj. Idē Azo. Item ſi dñs ſiue locator ex-
pulit inquilinū ſeu conductorem de habitatione vel vſu
rei locatę ante terminum cōuētū inter eos in caſu non con
ceſſo peccauit & tenetur ad ſatiſfactionem ſi conductor ex
hoc aliquod dānum incurrit. Vbi nota ꝙ in quatuor caſi
bus licite locator poteſt expellere conductorem. Primus Condu
eſt ſi domus locata neceſſaria facta ſit ſuæ habitationi: pu ctor ex-
ta ſi domꝰ in qua habitabat caſu deſtructa eſt: aut ſi poſtea pellitur
duxit vxorē, aut ſimilis neceſſitas ſuperuenit: quod intel-
ligendū eſt ſecūdū Hoſt. quādo tēpore locationis illa ne-
ceſſitas nō imminebat. Secūdus caſus eſt ſi domꝰ habet ne
ceſſitatē reparationis: & intelligo de neceſſitate orta poſt
locationem & in his duobus caſibus eſt remittēda penſio
pro rata temporis. Tertius ſi ꝑuerſus conductor in domo
cōuerſetur: vt ſi tenet porcos in ſolario: vel nō eſt in ea ſe
cūdū pactū cōductionis: vel ſi deteriorē faciat rem: puta ſi
opera ruſtica ſuo tempore nō exerceat, vel ſi malas fœmi
nas ibi teneat: aut etiā peruerſas. argu. in aut. de lenoni. §.
ſancimus. vel ꝓpter inimicitias culpa coloni ortas dam-
nū detur agro: vt ſi inimicus eius arborem exciderit: quæ
exempla ponit Hoſtiē. Et in hoc tertio caſu dixerūt aliqui
non eſſe remittendā partem penſionis pro rata temporis.
Sed cōtrarium verum eſt: quia dominus tenet̄ remittere:
ſed poteſt agere cōtra inquilinum de dāno dato. Quartus
eſt qñ inquilinus penſionem non ſoluit per bienniū: quia
poteſt expelli ſi ad quinquēniū vel vltra cōduxit. Et ſi lo
cator promiſit ſub certa pœna non expellere conductorē:
intelligatur cōditio ſi ſoluat penſionem. ff. eo. ti. l. quæro.
Hos quatuor caſus ponit Goff. extra eo. tit. ꝑ totum. Item
ſi cōductor male tractauit rē ſibi locatā: ſic plꝰ vel minus
peccauit ſecūdū lęſionē, & ꝑcipue qñ ex malitia vel craſſa
negligētia hoc egit: & tenet̄ ad ſatiſfactionē. Itē ſi nō ſolue
rit tēpore debito cū poſſet peccauit. Itē ſi exigit locator a
conductore ſatiſfactionē dāni de re locata in caſu etiam in
quo nō tenebatur: vel ecōuerſo ſi cōductor nō ſatiſfecit de De dā-
dāno ſecuto in re ſibi locata cū tenebat̄. Pro cuius declara no in re
tione no. ſecūdū Hoſt. ꝙ ſi dānū cōtigerit culpa ꝯductoris locata.
vel illoꝝ quoꝝ opera vtitur tenet̄ ipſe cōductor & in hoc
etiā cōtractu venit culpa leuis cū gratia vtriuſq; celebret̄:
ꝗuis quidā cōtrariū dixerint. vt inſti. qui. mo. re contrahi
tur obli. §. fi. Vñ ſi auriga vel carroterius dū cæteros cur-
rus tranſire nō permittit cōtēdēdo ſi currū euertit & ſeruū
vel bouē quem conduxerat quaſſauit: vel occidit tenetur
cōductor: debuit em̄ ſe tēperare & diligentius ſe habere. ff.
eo. §. itē quęrit̄. Sed ſi fecit qd̄ quicūq; diligēs feciſſet ſecu
rus erit. ff. eo. ſi merces. §. qui colūnam. De dāno vero dato
ab alio cui obuiari nō potuit nō tenet̄. ff. eo. ſed de dāno.
Similiter de caſu fortuito nō tenet̄ niſi fecerit ſpeciale pa-
ctū. Hoſti. Idē ſi locādo operas ſuas in faciēdo aliquam rē
intulit dānū dño rei deſtruēdo in toto vel in parte ipſam
rem. ſi hoc cōtingit culpa ſua vel illoꝝ quorum opera vti
tur: tenetur de dāno etiā vbi leuis eſt culpa: vt ſi cōductor
colūnā trāſferēdā cōduxit vel dolia & ſilīa ſi fracta fuerūt
ſua culpa vel ſuorū quorū. ſ. opera vtitur: tenet̄. Si autem
adhibuit diligentiam quā adhibuiſſet diligēs paterfami-
lias non tenetur. ff. eo. ſi merces. §. qui & colūnam. Et licet
de dāno dato ab alio non teneat̄: tenetur tm̄ de cuſtodia. ff.
eo. l. qui mercedem. Nā q mercedē ꝓ ſola cuſtodia accipit:
tenetur etiā de leuiſſima culpa. extra depo. bona fides. De
caſu fortuito nō tenetur niſi ex pacto. Item ſi non labora-
uit tantū quantū cōmode potuit: vel faciendo moras vel
pauſas nō neceſſarias: vel etiā nō faciēdo opus diligēter.
Item paſtor tenetur de cuſtodia. ff. loc. l. q mercedem. Et ſi
dñs dicat ꝙ perijt culpa vel dolo illius: & paſtor negat. ſe De dā-
cūdū Hoſt. paſtori incūbit onꝰ ꝓbādi. Nā cū ipſe rōne of no pa-
ficij debeat cuſtodiā habere ſi dicit amiſſam ꝓbet abfuiſſe ſtoris.
culpā ſiue dolū: ſicut argentarius ꝓbare debet amiſiſſe ra
tiones. ff. de eden. l. ſi qs de argētarijs. §. fi. Idem in cuſtode
carceris. ff. de cuſto. & exhi. re. l. fi. cū alijs. qui dolū allegat

Universidad del Rosario | Archivo Histórico

dolũ probare debet.ff.de ꝓba.l.quoties.§.q dolũ. Item ſi
Tutor. tutor puerũ quẽ cõduxerat forma calcei tã vehemẽter per
cuſſit vt ei oculus effoderet̃ tenetur:qa leuis tm̃ caſtigatio
eſt ei commiſſa.ff.eo.l.itẽ quęrit̃.Item qui recipit pallium
meũ & poſtea ꝑ errorẽ dedit alteri tenet̃:qa non toleratur
error in facto ꝓprio.ff.eo.l.itẽ ſi palliũ.Item ſi veſtimenta
polienda accepit:& mures roſerũt,de culpa tenet̃.vt.ff.eo.
itẽ quærit̃.§.ſi fullo.Itẽ ſi aliquid ſartiendũ vel poliendũ
vel gẽmã ſculpendã vel includẽdam accepit tenetur exce
pto ſi vitio materiæ frãgatur.nã tũc nõ tenetur niſi ꝑ ſpe
ciale pactũ.ff.eo.l.ſi qs fundũ.Eodẽ modo ſi vitulos paſcẽ
dos accepit.Itẽ ſi me inuito nauta ponat res meas in alia
Cẽſus re nauí q̃ conduxeram & perijt:tenetur nauta.ff.eo.l.item ſi
mittit̃. quæritur.Et nota q in certis caſib⁹ fit remiſſio cenſus ſiue
precij rei licitæ ſm Goff.vt ſi ↄductor expellitur fit remiſ
ſio pro rota tẽporis.vt.s.Itẽ excuſatur ꝓpter vim maiorẽ
cui reſiſti nõ potuit.ff.eo.l.ſi ex cõducto.§.ij.&.iij.Itẽ pro
pter ſterilitatẽ afficientem conductorẽ in agro incõmodo
niſi ſterilitas valeat cõpenſari cũ vbertate præcedẽtis vel
ſequẽtis anni.Et fiat hęc remiſſio ꝓ rata temporis ſterilita
tis.extra eo.ꝓpter.Sed ſm Inno.& Hoſt.ſi aliqs locat ope
ras ſuas tm̃:vel locat operam & rẽ:vel accipit ſpeciem ex
innominato cõtractu vt aliquid faciat in ea totã mercedẽ
recipit:etiã ſi caſu fortuito impeditus fuerit niſi mora vel
culpa poſſit ſibi ĩputari:puta ſi operatus fuit alubi eo tpe
quo inde poſſit cõmode operari.ff.de va.& extraord.cog.
l.j.§.penul.Caſus vero fortuit⁹ nocet locatori corporis in
mercede:vt non habeat niſi ꝓ rata.Itẽ conductor agri vel
domus vel alterius rei põt ipſam rem alteri locare.C.eo.l.
nemo. & tunc res poſterioris conductoris ſunt obligatæ
principali dño vſq ad iſtã quãtitatẽ quã iſte ſecũdus con
ductor tenet̃ priori.ff.eo.l.ſi in lege.Itẽ ſi cõductor expen
dit aliqd in re cõducta neceſſarie vel vtiliter agẽdo:ædifi
cando vel inſtituendo ſm Hoſti.aget cõtra locatorẽ vt ex
pẽſas recipiat.ff.eo.l.dñs.al's ſecus.Itẽ nota q magiſtri vel
ſcholares tractãtes cũ aliquo ciue Bonoñ.de conductione
hoſpitij irrequiſitis inquilinis niſi tempus fuerit elapſum
cõductionis ſunt excõmunicati.extra de loca.ex reſcripto.
De hoc habes in.iij.par.titu.j.Item ſi aliquis poſſidet iure
præſcripto nõ extãtibus cõditionibus omnibus quæ re
quiruntur ad legitimã præſcriptionẽ:tũc rem furtiuã ha
Præſcri betvel raptã:& ſic peccat mortaliter &tenet̃ reſtituere ſm
ptio vel Guil.& alios theologos & canoniſtas.Pro cuius materiæ
vſuca aliquali ſed breuiſſima declaratione eſt ſciendũ q præſcri
pio quę ptio vel vſucapio ſm Ray.eſt acquiſitio dominij ꝑ cõti
dicatur nuationẽ poſſeſſionis tẽporis a lege diffiniti.i.ꝑ ſpatium
tẽporis diffinitũ a lege.ff.de vſuca.l.iij.Differũt aũt præ
ſcriptio & vſucapio adinuicẽ in hoc:qa pręſcriptio eſt cir
ca imobilia:vt agros domos & hmõi.Vſucapio circa mo
bilia vt aĩalia & hmõi.xvj.q.iij.placuit.§. quas actiones.
Item vſucapio completur triennio:ſed ad præſcriptionẽ
requiritur plus temporis:vt.ĩ.patebit.

Conti nuatio tẽporis

§.VII. AD PRAESCRIPTIONEM

legitimã quatuor requiruntur ſm Ray.Goff.& Hoſti.Pri
mũ eſt cõtinuatio præſcriptionis per eũ q præſcribit per
tẽpus a lege diffinitũ:vt toto illo tẽpore ſine interruptiõe
ſit poſſeſſa.xvj.q.iij.§.põt.Tempus autem a lege ſup hoc
diffinitũ eſt in præſcriptiõe lõgi tẽporis:tẽpus.xx.annoꝝ
inter abſentes &.x.inter præſentes.In præſcriptiõe longiſ
ſimi tẽporis eſt ſpatiũ.xxx.vel.xl.annoꝝ.xvj.q.iij.§.põt
Et hoc intellige contra laicos & priuatas pſonas.Nã con
tra eccleſiam nõ poteſt pręſcribi:neq ab alia eccleſia neq
a laico niſi ſpatio.xl.annoꝝ.Cõtra eccleſiam vero Roma
nam ſpatio.c.annoꝝ.xvj.q.iij.§.quas actiones.&.c.nemo
Et intellige præſentes in eadẽ ꝓuincia exiſtentes ſm Ho
ſtien.& Guil.ſm alios in eadẽ ciuitate. Secũdũ eſt bona fi
Bona des.i.q recipiẽs rem quam præſcribit credit tradẽtem eſſe
fides. dñm:vel habere ius alienãdi:& ſic erret i facto & nõ in iu
re.ff.de verb.ſig.l.bonæ fidei.Inno.& Ray.& hæc bona fi
des requiritur ꝑ totũ tẽpus præſcriptionis.extra de pſcrip.
vigilãti.xxxiij.q.ij.ſi virgo.Et nota q ſm leges non ſolũ
exigebat bona fides in præſcriptione lõgiſſimi tẽporis.ſ.
xxx.vel.xl.annoꝝ.ſed etiã in præſcriptione lõgi tẽporis.ſ.
x.vel.xx.annoꝝ.non requirit ſm leges bona fides niſi ab
initio pſcriptiõis.vt.C.de præſcrip.xxx.vel.xl.annoꝝ.l.
cũ notiſſimi.&.l.ſi qs emptor.xvj.q.iij.§.poteſt.ſed ſm ca
nones requirit bona fides in omni præſcriptiõe in quali
bet parte tpis quouſq præſcripſit.extra de reg.iur.poſſeſ
ſor.lib.vj.Vñ in hoc leges illæ ſunt abrogatæ ꝑ canones.
vt dicit Io.an.quod poteſt facere papa propter periculum Iuſtus
aĩaꝝ.vt.x.diſt.ꝑ totũ.& extra de præſcrip.c.vigilanti.Ter titulus.
tiũ quod requirit eſt iuſtus titulus.& ſm VI.& Guil.dr iu
ſtus titulus hic oĩs actus per quẽ ſolet acquiri dominium
vt ſi verus dñs tradat rem:aut qa ſoluitur ei vt debitum:
aut qa emit:aut qa eſt hæres inſtitutus:aut inter res hæ
reditarias habuit:aut donatũ eſt ei:aut ꝑ tranſactione rece
pit,ſiue ꝑ derelicto habitũ occupauit:aut legatũ eſt ſibi.
aut datũ eſt viro in dotem ex parte vxoris:aut pro ſocio.i.
qñ duo ſocietate ſoluta diuidũtur bona.i.facta diuiſio
ne cedit in partem alteri aliquid eoꝝ quæ bona fide poſſi
debant alienum:aut pro ſuo vt cum quis inter multa quę
habet ſua:habet aliquid alienũ quod credit ſuũ. Dicit in
Hoſt.q iſte vltimus titulus.ſ.ꝑ ſuo nũq dat cauſam pre
ſcribendi niſi aliquis ſuperiorũ præſcriptũ.C.de vſuca.l.
celſus.Sed cũ extra de preſcrip.ad aures.&.c.vlti.nil dicat
de titulo non videt q requirat:ſed ſufficiat bona fides ſo
lum.Io.an.ſup rub.poſſeſſor breuiter dicit q ſi ius cõmu
ne vel præſcriptio nõ eſt contra poſſeſſorem ſufficit bona
fides:al's neceſſe eſt allegare titulũ & ꝓbare niſi allegetur
pſcriptio tãti tpis cuius contrariũ nõ ſit memoria.extra de
præſcrip.c.ij.In ſum.aũt cõfeſ.lib.ij.ti.v.q.vj.dr q ſufficit
habere titulũ verũ vel præſumptũ:&ideo ſoluunt multa
cõtraria.extra eo.ti.c.de quarta.Et ſubdit Guil.q præſum
ptione de iuſto titulo ſemꝑ habere põt ſecura cõſciẽtia qñ
ei nihil ꝓbabilitatis innoteſcit de cõtrario. Quartum qd'
requirit̃ eſt ſecũdũ Ray.q res nõ ſit vitioſa.Et dr res vitio Res nõ
ſa ſi eſt furtiua vel vi poſſeſſa quã nõ ſolũ fur vel raptor: ſit vitio
ſed nec vllus alius q̃uis ab eis emerit vl' al's bona fide ac ſa.
ceperit præſcribere poteſt vel vſucapere.& hoc niſi vitiũ
purgatũ fuerit.loco iſtius q̃rti Hoſt.& Gof.dicũt q opor
tet q ſit res præſcriptibilis. Ponũt aũt Ray.Hoſt.& Gof. Quę nõ
in ſummis multa eſſe quæ pſcribi nõ poſſunt:& in crimi pñt pręſcribi.
nibus nullo tpe pſcribi põt:ſed poti⁹ ex diuturnitate tpis
augent̃.extra de cõſue.c.fi.xxxiij.q.v.qd' deo.Item contra
obedientiam viſitationẽ ꝓcurationẽ quæ debentur rõne
viſitationis præſcribere nõ poteſt ſubditus.extra de præ
ſcrip.cũ nõ licet.extra de cẽſi.c.cũ inſtãtia.Itẽ eccleſię & cę
tera loca ſacra necnõ decimæ & primitiæ & oblatiões nul
lo iure poſſunt a laicis poſſideri vel præſcribi:qa regulari
ter qd' poſſideri non põt præſcribi nõ põt.xvj.q.ij.§.põt.
Itẽ limes parochiarũ vel dioceſum vel quod adhæret li
miti præſcribi non põt:ſed bene limes pręedioꝝ.xvj.q.iij.
licet. Itẽ publicę pẽſiones & fruitiones agroꝝ nõ præſcri
buntur a colono. Itẽ liber homo.xvj.q.iij.§.poteſt. Item
reſpublicę quæ ſunt in vſu populi Romani vel aliaꝝ ciui
tatũ vel plateæ põtes aquæductus riui & hmõi.nec em̃ in
toto nec in parte hęc præſcribũtur.ff.de vſuca.l.vſucapio.
His quatuor cõditionib⁹ cõcurrẽtib⁹ rem alienã præſcri
ptam cũ bona conſciẽtia qs poteſt poſſidere ſecũdũ Inno.
Hoſti.& Io.an & quaſi oẽs.Nã iure humano diſtinctę ſunt
poſſeſſiões & res appropriatę.diſt.viij.quo iure.Et ius ſic
diſponit q illud qd' prius erat alienũ efficiat̃ ſuũ iure pręe
ſcriptionis.Si qs vero habet ſuꝑ hoc conſciẽtiã ſcrupulo
ſam ad cõſiliũ ſapiẽtis deponere debet.q ſi nõ põt depo
nere reſtituat:& nullo modo teneat cõtra conſciẽtiã quia
ædificat ad gehennã.xxviij.q.j.§.ex his oĩbus.De pręſcri Præſcri
ptiõe quo ad cõſciẽtiã ſic dicit Anto.de But.in.c.quia ple ptio q̂
riq.Præſcriptio aũt eſt mere odioſa quę.ſ.ſolũ eſt funda ad con
ta ex negligẽtia nõ potẽtis.vt in pſcriptione.xxx.annoꝝ ſciẽtiã.
& hmõi.& tñ in præſcribẽte deeſt bona fides.& ſic talis te
net̃ reſtituere in foro cõſciẽtiæ.Aut pſcriptio nõ eſt mere
odioſa:qa.ſ.nõ eſt fundata ſuꝑ pura negligẽtia eius cõtra
quẽ pręſcribit̃:ſed ſuꝑ terminis pręſcibẽtis & titulo & bo
na fide.Et tũc qa tales pręſcriptiões nõ ſunt inductæ con
tra naturalẽ æquitatẽ:ſed ꝓpter bonũ & ęquũ publicũ ſic
taliter:pręſcripta nõ tenet̃ pręſcribens reſtituere.& hoc te
nent cõiter canoniſtæ in.c.vigilãti.extra de præſcrip.Et ĩ
regula poſſeſſor.de reg.iur.in.vj.Theologi tenẽt cõtrariũ
& ſic res eſt in dubio.Satis æque dici poſſet q ſi acquirit
rem titulo lucratiuo cõſulẽdũ eſt ei q reſtituat vbi nullã
fecit expenſam:ſed ſi titulo nõ lucratiuo tũc ſi cõtra igno
rãtẽ & nõ ſagacẽ:cõſulat̃ vt reſtituat.ſi cõtra ſagacem cõ
ſulat̃ vt nõ reſtituat niſi reſarcito pcio & expẽſas meliora
tionis:qa

tionis:qa hoc dãnũ eſt paſſus ꝓpter negligentiã ei⁹ cuius
erat res in nõ recuperando.hæc ille.Ray.aũt dicit ſimpl'r
tali cõſulendũ q reſtituat. Qd' ſi talis nollet acquieſcere
nõ audet illi dare ſecuritatem q ſit in ſtatu ſalutis:nec au
det pręciſe diffinire illũ eſſe in ſtatu dãnãdoꝝ ꝓpter iura
quę hoc concedũt & ſic ſeruat̃ vbiq.Sed Innoc. Hoſtien.
& Io.an.Ber.Gof.Monal.VI.Guil.Geral'.Ioan.de Rip.&
Lau.ſimpl'r dicunt licite poſſe poſſidere taliter pręſcripta
ſ.concurrentib⁹ dictis circũſtãtijs & ſic cõmuniter tenet̃.
Interrũ Quod aũt modis interrũpat̃ pręſcriptio naturaliter vel ci
pitur p̄ uiliter & qñ requieſcit aut nõ currit.vide ĩ ſum.cõfeſ.li.ij.
ſcriptio ti.iiij.q.cxxij.& ſeq.ibi dr̃ q ſm Ray.iterrũpit̃ pręſcriptio
duobus modis.ſ.ciuiliter & naturaliter.Et ciuiliter tribus
modis.Primo ꝑ libellũ principi oblatũ.& hoc valet in an
nualibus actionibus quę per hoc ꝑpetuant̃.Et ſm gloſ.di
cunt̃ annuales actiones q̃ vltra annũ nõ durant.Scd'o in
terrũpitur pręſcriptio ꝑ querelã iudici factã & ſecutã rei
cõuentionẽ:& hoc in oĩbus actionib⁹.Tertio ꝑ litis cõte
ſtationẽ:& hic modus in oĩbus actionib⁹ valet.C.de pręe
ſcrip.xxx.an.vl' vltra.l.fi.idẽ per oĩa eſt in quaſi litis cõte
ſtatione.Pone exemplũ.eꝫ.vt lit.non cõteſt.quoniã vltra
mediũ.Extra iudicium etiã ciuiliter ĩterrũpit̃ pręſcriptio
qnq modis. Primo modo ꝑ ſolutionẽ vſurarũ debitę pe
cunię.Nã ſolutio vſurarũ:vt dicit gloſ.interrũpit pręſcri
ptionẽ ſuꝑ debito per quotquot annos creditor ceſſet a re
petitiõe debiti.Interrũpit̃ ſcd'o per ſcd'am cautionẽ factã
a debitore.C.de pſcrip.xxx.an.l.cũ notiſſimi.Tertio inter
rũpit̃ per ꝓteſtationem cũ non põt ꝓcedere aliqua cauſa
impeditus.eꝫ.de offi.ordi.c.paſtoralis.&.xvj.q.iij.§.põt.
Iſta proteſtatio ſm gloſ.poteſt fieri corã ordinario iudice
vel etiã corã publicis & honeſtis ꝑſonis.Interrũpit̃ quar
to per denũtiationẽ factã colono.i.per citationẽ factã de
parẽdo iuri corã iudice ſuper re quã poſſidet noĩe alieno.
eꝫ.vt lit.nõ conteſt.qm̃.Quinto interrũpitur ꝑ ſynodalẽ
ꝓclamationẽ vel cũ ſacerdos in ſynodo vel cõcilio pro
uinciali vel gñali ꝓclamat q alius ſacerdos tenet rem ad
ſuã eccleſiã pertinẽtẽ.vt eꝫ.de præſcri.ſctõꝝ. Naturaliter
aũt interrũpit̃ pręſcriptio ꝑ occupationẽ aquę & ꝑ violẽtã
eiectionẽ:vel etiã ſi res ſit furto ſublata.ff.de vſuca.l.natu
raliter.cũ Ray.cõcor.VI.in oĩbus pdictis.& Inno. in glo.
ſuꝑ.c.illud eo.ti. Item notandũ q ĩ ſeptẽ caſib⁹ nõ currit
pręſcriptio:nec etiã interrũpit̃ ſed quieſcit ſm Ray. Pri
Septem mus eſt tẽpore prælati male alienantis q̃ diu viuit & tenet
modis eccleſiã.vt dicit gloſ.xvj.q.iij.ſi ſacerdos.Scd's eſt tpe va
nõ cur cationis eccl'iæ.Tertius eſt q̃ diu pręlatus eſt hęreticus. &
rit pſcri intelligẽdum ſm gloſ.de prælato eccl'ię cuius res ab alio
ptio. poſſidebat̃.eꝫ.de pſcrip.auditis.Quartus eſt tpe ſchiſma
tis.eꝫ.de pſcrip.cũ vobis. Quintus eſt tpe excõicationis
qd' intelligo ſi nõ ſit negligẽs ĩ abſolutiõe.eꝫ.vt lit.nõ cõ
teſt.qm̃.Cuius ratio eſt qa excõicatus non poteſt agere ad
interrũpendũ præſcriptionẽ.Sextus eſt tpe ætatis pupil
laris.Septimus eſt in tpe quo qs legitima cauſa impedi
tus non poteſt agere extra de appel.ex rõne.de his Innoc̃.
eꝫ.eo.ti.ſuꝑ.c.ex trãmiſſa.vbi etiã ſpecificauit de tpe ho
ſtilitatis & captiuitatis.Itẽ nota q vt dr̃ ĩ gloſ.x.q.j.ſuꝑ.c.
quia aliqs poteſt ꝓpria auctoritate retinere qd' de iure nõ
pręſtitit licet diu illud ſoluerit.vt.C.de agri.cẽſi.l.litibus
Tempus em̃ nõ inducit obligationẽ eꝫ.de cẽſi.ꝑuenit.nec
in talib⁹ currit pręſcriptio ſine cauſa etiã ſi aliqd gratis lõ
giſſimo tpe ſit præſtitum ñ currit ĩ hoc pręſcriptio.xvj.q.
iij.clerici.Sciendũ etiam eſt de tpe quando incipit currere
Qñ inci pſcriptio.Circa qd' dicit Ray.& Guil.q nõ ĩcipit currere
pit cur præſcriptio in actione reali vel pſonali:niſi ex quo quis
rere p poteſt agere nõ impediente eũ iure.Et dr̃ actio realis ſm
ſcriptio Guil'.quãdo qs rem ſuã proſequit̃ apud quẽcũq detento
rem vt eſt rei vẽdicatio.Actio pſonalis eſt per quã contra
perſonã agit̃ ex aliquo cõtractu vel quaſi:ex maleficio vl'
quaſi vt eſt actio exẽptis:actio tutelę:actio de furto:actio
de eiectis & effuſis.Et ex his ſequitur q filiofamilias non
currit pſcriptio in reb⁹ aduẽtitijs niſi eſt quo liberatus eſt
a patria poteſtate:nec cõtra mulierẽ currit pſcriptio in do
te:niſi m̃rimonio ſoluto vel marito ad inopiã vergẽte:qa
em̃ ex tũc põt repetere dotem ſi nõ repetit currit pſcriptio
cõtra eã.Item nec creditori currit pſcriptio niſi extante de
biti conditiõe:vt ſi ꝓmiſi creditori cẽtũ ſi nauis mea vene
rit de Alemãnia:nõ currit cõtra eũ pſcriptio niſi cũ nauis
venerit:nec currit pſcriptio niſi aduenitẽte die ſolutionis:
vñ ſi crediſti mihi centũ vſq ad decẽ annos:non incipit
currere pſcriptio cõtra me niſi cõpletis.x.annis.ꝓbat̃.C.
de pręſcrip.xxx.an.l.cũ notiſſimi.concor.VI.Itẽ nota ſm
Ray.q ignorãtia iuris nõ facit aliquẽ bonę fidei poſſeſſo
rẽ.ff.de.vſuc.l.nũq.in gloſ.& ponit exẽplũ pura ſi credo
pupillũ vel illũ q curatorẽ habet poſſe rẽ ſuã alienare ſine
autoritate tutoris vl' curatoris:& ſi dab eo emo vel ĩ donũ
recipio:nõ poſſum illud per tẽpus ſtatutũ pſcribere.Idem
VI.Idem etiã ſi emo rẽ quã ſcio furatam putans mihi lice
re quantũcũq tempore non præſcribo. Si autẽ quis dubi
tat an res ſit ſua & habet iuſtã cauſam dubitãdi ſm Hoſt.
& Berñ.talis adhuc debet habere bonam fidem & vtetur
fructibus & præſcribit:debet tamen ab alijs inquirere.ve
ritatem vt ſic ad eum perueniat.arg.diſt.xxxvij.§.fi.

¶De fraudulẽtia per modũ prædicationis. Ca. XVI.

DE FRAVDVLENTIA SE

quitur q̃ cõmittit̃ ĩ emptiõe & vẽditiõe ſeu nego
tiatiõe.Vñ pſ.lxx.Qm̃ ñ cognoui negotiatio
nẽ ĩtroibo ĩ potẽtias dñi dñe memorabor iuſti
tię tuę ſoli⁹. Sed cũ dñs dicat Lu.xix.ꝑ pabolã loq̃ns.Ne
gotiamini dũ venio tradẽs ſeruis ſuis pecuniã q̃ poſſent
negotiari & demũ exigens rõnem ab eis ſeruũ quẽ reperit
non fuiſſe negotiatũ dure increpauit pecuniã ab eo abſtu
lit & cõdẽnauit.quõ ergo Dauid aſſerit ſe abſtinuiſſe a ne
gotiatione vt dño grat⁹ eſſet:& ſuũ regnũ intraret dicens
Qm̃ nõ cognoui.Sciendum igit̃ q triplex eſt genus nego
tiationis circa qd' Pſ. docet nos recte habere ſui exẽplo.
¶Prima eſt mundialis & ſceleſta:& ideo cauẽda:quoniã
non cognoui negotiationem.
¶Scd'a eſt ſpũalis & honeſta:& iõ exercẽda.introibo &c.
¶Tertia eſt temporalis & modeſta.& ideo permittenda.
domine memorabor &c.

§.I.ET A SECVNDA INCHOAN

Negoti do.ſ.negotiatiõe ſpũali.Parabolã põit circa hoc ſaluator
atio ſpi dicẽs Mat.xiij.Sil'e eſt regnũ cœloꝝ hoĩ negotiatori quę
ritualis renti bonas margaritas.Regnũ cœloꝝ deſignat eccleſiã
militantẽ:& eſt ſenſus.Qd' fit ĩ eccl'ia a quolibet fideli eſt
ſil'e ei qd' narrat̃ ĩ parabola iſta de negotiatore.Negotia
tor em̃ quęrẽs margaritas vna inuẽta q̃ videt̃ ſibi pręcio
ſior vñ vt ditior fiat vẽdit oĩa q̃ habet & emit eã.Negotia
tor diſcurrit ꝑ diuerſas regiones pciũ portat vt merces ac
cipiat.Sic negotiator ſpũalis diſcurrit ñ corpore ſed mẽte
per tres regiões q̃ ſubſunt dñio dñi ſui vbi manifeſtat po
tẽtias ſuas.prima eſt regio cœleſtis in qua manifeſtatur
dei potentia ad remunerandũ. Scd'a eſt terreſtris in qua
declarat̃ dei potẽtia ad creandũ & gubernãdũ.Tertia eſt
in inferis vbi cõprobat̃ potẽtia dei ad cruciãdũ.Per iſtas
regiões Pſ.oſtẽdit ſe diſcurrere dũ ait. Introibo in potẽ
tias dñi.i.loca vbi manifeſtant̃ ſuę potẽtię mente intelle
ctu & affectu.Merces q̃ reperit̃ in pria regiõe eſt gl'ia di
uinę intuitiõis.Viſio em̃ eſt tota merces inqt Aug.Quã
uis em̃ ibi ſint multę margaritę iuxta illud qd' canit eccle
ſia portę nitẽt margaritis q̃ ſunt varia gaudia btõꝝ.hęc
tñ precioſior.Vñ Pſ.Poſuiſti in capite ei⁹.i.ĩ mẽte ſeu in
intellectu iuſti & ſpũalis negotiatoris coronã.mercedem
q̃ finẽ nõ habet ſicut coronã de lapide pcioſo.ſ.clare viſio
ſus dei.Emit̃ autẽ hęc(ſi emi põt)grã q̃ vtiq pecunia eſt
ipſi⁹ dñi cõmendata ſeruis ſuis ad negotiandũ ſpũaliter.
Vt aũt poſſit habere iſtã pecuniã qua emat:vendat oĩa q̃
poſſidet.oĩa.i.& ſubſtantiã & corp⁹ & aĩam ſupponit grãe
ad eã habẽdã & cõſeruãdã & augmẽtãdã & ea mediãte reci
pit gloriã:qa gratiã & gloriã dabit dñs.Pſ.Vñ & paruul⁹
baptizat⁹ etſi nulla habeat opa meritoꝝ:tñ qa habet gra
tiã decedẽs recipit gloriã.Hinc & Gre.Regnũ cœloꝝ tãtũ
valet quãtũ habes.ſ.vt oĩa ſubijciant̃ volũtatis dei & grę
ſuæ.Nil vili⁹ cũ emit̃:nil cari⁹ cũ poſſidet̃.In ſcd'a regio
ne.ſ.hui⁹ mundi ſunt multæ margaritæ Multa ſũt gene
ra bonorũ:qa diuitię honores ſciẽtia & hmõi:ſed pcioſior
oĩbus eſt ſapiẽtia.Vñ de ea dicit ſapiẽs.Precioſior eſt cũ
ctis opib⁹ ſapiẽtia:& oĩa quæ deſiderant̃ huic ñ valent cõ
parari.Prouer.iij.Nec cõparaui illi ſapiẽtiæ.ſ.lapidẽ pręe
cioſum.Sap vij.Sapientiã aũt voco virtutẽ infuſam tan
tũ.& ſic accipit̃ cõiter in ſacra ſcriptura.Ipſa cõprææhendit
in ſe oẽs virtutes morales:qbus ĩ vita nil eſt vtili⁹ hoĩb⁹
vt dicit ibi.c.viij.Sapiens.Pecunia qua emit̃ eſt labor co

Universidad del Rosario Archivo Histórico

hibēdi &moderādi ſuas paſſiones.Nam vt dicit Phs virtus eſt ſciētia circa difficilia.Et Virgil.in.vj. Eneid. Sed reuocare gradū.ſ.ad virtutem ſuperaſq; euadere ad auras
puer.ij. hoc opus hic labor eſt.Et in lib.Sap.dr Si qſieris ſapientiā quaſi effodiēs theſaurū inuenies.In effoſſione theſauri eſt labor in abijciēdo terrā.i.terrena affectu deſpiciēdo. eſt & deſideriū theſauri magnū:eſt & pfundatio q̃ innuit humiliationem.In tertia regiōe.ſ.inferni merces q̃ deſcendendo meditatione ad eā in vita pſenti pōt emi:eſt venia id eſt remiſſio pœnę æternę inferni vl' tēporalis purgatorij cuiuſq; eſt debitor p pctīs ſuis.Nō em̃ eſt homo ſup terrā q nō peccet.ait Salomon.iij.Reg.viij.Nulla precioſior margarita ex illa regiōe inde pōt trahi& vtilior iſta.ſ venia.Multa em̃ inde meditando poſſunt trahi :vt cognitio diuinę iuſtitię cōpaſſio ad illos&hmōi:ſed hęc vtilior. Pecunia aūt qua emitur iſta margarita precioſa eſt pœnitētia.Vt em̃ dicit Leo papa.Venia nō datur niſi correcto de reg.iur.in.vj.& plenius declarat Aug. de pœni.di.j.in quiēs.Neminem putes de errore ad veritatē:de quocumq; magno vel paruo vitio ad virtutē trāſire poſſe ſine pœnitētia . per pœnitentiā em̃ pricipaliter cordis & cōtritionē verā tollit culpa:&de pœna debita plus&minus ſm quātitatē doloris.De iſta igitur negotiatiōe ſpūaliter intelligitur qd dn̄s præcepit dicens. Negotiamini.Et ad hanc exercendam dicit pš.ſe intraturū in potentias dn̄i.i.in regiones ſuę potentię ſuo exēplo nos ad idem prouocans.

§. II. REVERTENDO AD PRImum

Negotiatio mūdana. mum genus negotiationis.ſ.quā faciūt mūdani:qa plena eſt multis vitijs ideo cauēda iquātum vitioſa:qd ipſe pš. nos docet ſuo exemplo dicēs.Non cognoui negotiationē & hic eſt textus ſm aliā Bibliæ tranſlationē.In loco cuius noſtra trāſlatio habet.Non coguoui literaturam : hoc eſt exercitiū iniquorum.de qbus dr Baruch.iij.Filij Agar exquiſierunt prudētiam quę de terra eſt negotiatores themā &c.Et ideo hāc dn̄s Ieſus prohibet dicens.Ioan.ij. Nolite facere domū patris mei domū negotiatiōis. Domus patris eſt non ſolū eccl'ia materialis:ſed multo magis ſpūalis.i.collectio fideliū:quę tūc fit domus negotiationis cū fideles intendūt negotiatiōib' iniquis.vnde Chryſo.de hmōi dicit q mercator nunq; pōt deo placere.Septempliciter aūt negotiatio eſt iniqua &cauenda large ſumendo.

¶Primo ratione finis cupidi.
¶Secundo ratione pſonę clerici.
¶Tertio ratione temporis feriati.
¶Quarto ratione conſortij iniuſti
¶Quinto ratione loci ſacrati.
¶Sexto ratione medij iniqui.
¶Septimo ratione materiæ mali.

Quantū ad primū clarū eſt q cuius finis eſt malus & ipm opus neceſſario eſt malū.Si g finis negotiādi ſit pricipaliter cupiditas q̃ eſt radix oim maloꝝ:negotiatio erit iniqua.Sed p hmōi declaratiōe ſciendū ſm be.Tho.ij.ij.q. lxxvij.ar.iiij.q ad negotiatores ptinet cōmutationib' rerū inſiſtere. Importat em̃ negotiatio in facto quandā cōmutationē.Eſt aūt duplex cōmutatio rerū ſm phm.j.Politic.Vna qdē quaſi naturalis&neceſſaria p quā videlicet fit cōmutatio rei ad rem vel rerū & denarioꝝ pper neceſſitatē vitæ.Ee talis cōmutatio nō pprie ptinet ad mercatores ſed magis ad œconomos & politicos.i.hos q habēt puidere domib'&familię ſuę aut ciuitati de reb' neceſſarijs vitæ.Hæc igit cōmutatio ſm phm de ſe eſt laudabilis qa habet finē honeſtū:qa.ſ.deſeruit neceſſitati vitę hūanę poſſent tn̄ i ea cōmitti diuerſa pctā:ſed illa ſūt vitia hoim nō artis i ſe.Alia cōmutatio eſt denarioꝝ ad denarios vt i cābiēdo:vl' denarioꝝ ad merces vt i emptiōe&venditiōe vel reꝝ ad res:vt ī pmutatione q̃ dicunt baratti:nō pter res neceſſarias vitę.ſed ordinata ad hūc finē.ſ.lucrū ex ipa cōmutatione cōſequēdū.&hęc pprie dr negotiatio.Et qa qtū eſt de ſe deſeruit cupiditati lucri q̃ terminū neſcit:ſed in īfinitū tēdit.iō ſm ſe ꝯſiderata habet quādā turpitudinē inquātū ī ſui rōne nō iportat aliquē finē honeſtū vl' neceſſariū de ſui rōne.lucrū tn̄ qd inde querit & ſi nō importat in ſui rōne finē honeſtum vel neceſſariū nihil tn̄ iportat in ſui rōne vitioſum vel rationi cōtrariū. vn̄ ordinari poteſt ad finē aliquē honeſtū&neceſſariū:&ſic efficeret negotiatio licita puta ſi negotiaror lucrū qd qrit mode-

duplex cōmutatio.

Cōmutatio hæc eſt honeſta

ratū tn̄ ordinat ad hūc finē.ſ.ad ſuſtētationē ſui &familię ſm.ſ.ſtatū ſuū decentē:aut etiā vt inde pauperibus ſubueniat.vel etiā cū negotiationē itendit pter publicā vtilitatē ne.ſ.res neceſſariæ ad vitā patriæ deſint& lucrū inde expetit nō quaſi finē:ſed q̃ſi ſtipēdiū laboris ſeruatis alijs debitis circūſtantijs de qb' dicet:ſic nō pōt condemnari. Sed ſi finē ponat vltimū in lucro:intendens ſolū diuitias augere in immenſum & ſibi reſeruare:in ſtatu pmanet dānationis.Et de hmōi negotiatorib' dicit be.Tho.eſſe intelligēdum qd ait Chryſo.ſup Mat. Quicūq; rem ꝯparat vt integrā immutatāq; vendēdo lucret ille eſt q de tēplo eijcit:vt habet diſt.lxxxviij.quoniā qd verū ē qn̄ vltimū finē cōſtituit in lucro.tūc em̃ eſt extra eccleſiā quo ad meritū.Nolite ergo facere do.pa.m.do.ne.Hic autē large ſumimus negotiationē&in ſeq.hui'.§.Scd'o negotiatio eſt non mala rōne perſonæ.cū.ſ.aliqb' pſonis ſpecialr aliquo iure phibet:qd fit cūctis clericis & multo magis religioſis. ex ne cle.vel mo.p totū.vbi nō ſolū negotiatio:ſed plura negotia ibi ponunt eis iterdicta.Dicit em̃ Aug. Negotiari aliqn̄ licet aliqn̄ nō:anq; ſis cleric' licet:poſtq; effectus es cleric' nō licet.diſ.lxxxviij.fornicari.Rō ē ſm.b.Tho. ij.ij.q.lxxvij.ar.iiij.qa clerici abſtinere debēt nō ſolū a malis:ſed ēt ab his q̃ habēt ſpeciē mali qd in negotiatiōe cōtingit &h̄ tripl'r.Primo qa negotiatio ē ordinata ad lucrū cui' clerici debēt eſſe cōtēptores.Vn̄ Hiero. negotiatorē clericū ex inope diuitē tāq; quādā peſtē deuita.di.lxxxviij.Scd'o pter frequētia negotiatoꝝ vitia :qa difficulter exuit negotiās a negligētia &c.vt dr Eccl'i.xxvij. Et Leo pa.Difficile eſt inter vēdentis emētiſq; cōmerciū nō interuenire pctm̄.de pe.diſt.v.qlitas . Sed cleric' multū debet ſe cauere a pctīs iuxta illud.Ambulans in via īmaculata. Tertio qa negotiatio nimis implicat mentē curis ſęcularibus & p ꝯn̄s a ſpūalib' retrahit.Vn̄ apl's.ij. ad Ti.ij. Nemo militās deo ipli.ſe nego.ſęcu.Ad idē di.lxxxviij.ꝯn̄s. Habēt enim frequēter vacare diuinis. licet tn̄ clericis vti prima cōmutatiōis ſpecie qui ordinat ad neceſſitatē vitę emēdo vel vēdēdo.Et ſi emēdo ad ſui vſum victualia vel libros & hmōi.poſtea nō indigēdo his vel alia quęrendo empta cari' vendāt clerici:qa tūc plus valēt q; pri' nō peccāt clerici:vel laici.Sil'r licet eis eādē materiā emere & inde artificialia facere:honeſta tn̄ quę congruant ſtatui ſuo ſicut emere ferrū rude:& inde facere ligones & vendere& alia honeſta exercitia nō tn̄ ex hoc dimittēdo officia eccleſię.ar.xcj.diſ.cleric'.j.cū.c.ſe.Nolite g q clerici vl' religioſi eſtis negotiatiōib' vacādo fa.do.pa.m.do.nego.Tertio negotiatio eſt mala rōne tpis feſtiui:qlibet em̃ debet talibus dieb' abſtinere ab operib' ſeruilib':iuxta illud Exo. xx.Oīe opus ſeruile nō facietis ī eo:ſed negotiari cōputat īter opa ſeruilia niſi emendo q̃ ſunt neceſſaria victui quotidiano:& de h̄ habet diffuſiue.j̃.Per hmōi em̃ negotiationē nō ſolū violant feſta ſed frequēter omittūt diuina officia qb' vacādū eſt dieb' feſtiuis.de ꝯſe.di.iij.ī illa. dr.In illa ſancta die feſtiua:nil aliud agēdū niſi deo vacādū.Dicit tn̄ Pe.de Pal.in.iiij.In nūdinis negotiādo auditis diuinis nō quidē cauſa auaritiæ.i.cōgregādi ad ſuperfluitatē:ſed aliquo fine honeſto.ſ.ad puidēdum ex lucro neceſſitati ſuę & familię vel dandū pauperib' vel puidēdū bono cōitatis de reb' neceſſarijs & ſil'ia pn̄t tales excuſari.ex quo plati eccl'iarū ſciūt & tolerāt.Secus ſi ſunt phibitę p aliquā excōicationē &hmōi ꝯuenietib' tn̄ puideret p pœnas pecuniarias a rectorib' q̃ magis timent ſi exigātur.Quarto negotiatio eſt mala rōne loci: cū.ſ. exercetur negotiatio in eccl'ia.Fit em̃ ex h̄ magna irreuerentia loco ſacro:& p ꝯn̄s deo cuius eſt domus.Vn̄ & dn̄s vēdentes& emētes i tēplo eiecit dicēs.Nolite fa.do.pa.&c. ſed digni' & ſacrati' eſt i tpe gratię templū eccleſię q; tēplū Salomonis.Ibi em̃ offerebant aīalia & ſāguis hircoꝝ &vituloꝝ. Hic aūt offert corpus & ſanguis Chriſti verū.Et cū plura pctā ppetrent i emptione & veditiōe grauiora etiā fiunt rōne loci ſacri:ſicut &alia ibi ppetrata.Impedit etiam deuotio orantiū pter tumultū qui ſolet contigere i hmōi. Sed qd de vēdentib' ibi cādelas.dicendū videt q clerici vel religioſi q hoc faciūt pricipaliter ad ſatiſfaciēdū deuotioni fidelium q ſolēt eas accēdere i honorem dei excuſari pn̄t. Si aūt ad cupiditatē & lucrū pricipaliter nō vidēt excuſari poſſe a vitio eis phibito negotiatiōis:& pcipue i tali loco:ſicut nec ſacerdotes veteris teſtamēti i his quę vendebant

Clerici mimus negotiari.

In nūdinis negotiari die feſto licitum eſt

Vendētes cādelas ī eccleſia

vendebāt in tēplo.Et in his quatuor caſib' pdictis q; quis cōſulendū ſit q lucra facta in hmōi pauperibus erogent non tn̄ videt hoc eſſe de neceſſitate ſalutis Et ratio eſt:qa datio & acceptio pecunię i hmōi de ſe nō eſt phibita:ſed actus negotiādi nō ſimpliciter:ſed in tali loco tpe& perſona vl' fine licet aliq cōtrariū dicāt:non tn̄ inueni aliquod ius vel doctorē ſolēnē hoc expſſe dicētē.ſ.q de neceſſitate ſit pauperib' dandū illud lucrū. Qd autē prędicet hoc pauperib' dandū cautū eſt abſq; alia declaratione eſſe.ſ. de neceſſitate vl' cōſilij honeſtate.Nec em̃ oportet omnē veritatē aperire in prędicatiōe pter periculū abutentiū ſentētijs veritatis qui proni ſunt ad cōſcientiā dilatādam qnimmo & i interrogationib' decet aliqn̄ ſup hoc prudēter eludere:ar.diſ.xliij.in mādatis.Semp em̃ tutior via cōſulenda ſed n̄ imperāda.ar.xxvj.q.vij.alligant. Quinto negotiatio reddit illicita rōne mali cōſortij:puta ſi mercatores inter ſe cōueniant & pactū faciant q oēs vendāt tali pręcio tales merces:vel vnus ſolus vēdat& n̄ alij certā rerū ſpeciē tales ſi pactū faciāt q vendant certo pręcio cōpetenti &nō plus:ſed etiā minus ſunt liberi.Iuſtū eſt immo cōſulit Hoſti.q ad hoc q mercatores ſua officia exerceāt bona fide de licētia ſui epi ſciāt quantū poſſunt lucrari i menſura bladi &vini & hmōi:vel quantū poſſūt p libra vltra id qd emerūt vēdere in recōpenſatione laboris induſtrię& expenſarū & ſm pręcium taxatū ab eo vendāt ſine mēdacijs& tuti erūt a pctō negotiationis.ex de emp. & ven.c.j. Bonū & æquū cōſiliū:ſed qa cōſiliū eſt n̄ obligat cū cōſuetudo vbiq; quaſi ſit icontrariū:vbi tn̄ ſiue p epm ſiue qd melius fieret prouideret per rectores ciuitatis.ſ.q taxato pcio ab eis vēderent victualia & alia quæ ſunt ad vſum neceſſaria nō poſſent mercatores ſeu vēdentes preciū augere abſq; pctō:ſed ſi pactū faciunt mercatores inſimul q certo pręcio vendāt merces ſuas & non minus:nō tamē per hoc intēdentes ſe cōſeruare indēnes cū iuſtū pciū ponūt mercibus ſm valorē illius tēporis : ſed lucra immoderata quęrere ex nimietate precij peſſimę faciūt.Et dicūt hi monopolitę a monos qd eſt vnus:&polite qd eſt venditor:vl' polis qd eſt ciuitas quaſi vnus ſolus vendēs in ciuitate:& tale pactū monopolitarū eſt illicitū &a iure prohibitū ſm Hoſtiē.C.de mono.l.j.&cauet in dicta.l.q exercens tale officiū pprijs bonis expoliatus exilio ppetuo damnetur.Si quis etiā ſocietatē facit cū eo quē nouit eſſe malę cōſcientiæ.& per fas & nefas negotiari:licet ipe ab illicitis cōmercijs caueat &ſociū admoneat ab illicitis abſtinere nō excuſatur niſi phibeat inquantū poteſt: &ſocietatē cū eo ſoluat ſi pōt vel proteſtet ſi n̄ poteſt de illicitis lucris participare nō velle nec illū in ipſis ſe intromittere.ar.diſ.lxxxiij.error.Et ſup hoc debet inquirere ne laboret craſſa ignorātia quæ nō excuſat.Sexto eſt illicita rōne medij.i.cū mediātib' periurijs & mendacijs& duplicitatib' negotiat.vn̄ Caſſi.Illi negotiatores abominabiles ſunt corā deo qui iuſtitiā dei minime cōſiderātes per immoderatū pecuniæ ambitū polluunt:merces ſuas plus piurijs onerādo q; precijs.di.lxxxviij.qd eſt aliud.Et de piurijs qdē nō eſt dubiū q q vtunt eis etiā vnico periurio ſciēter.ſ.falſū iurādo q peccāt mortaliter ſm Ray.& be.Tho.ij.ij.q.c.ar.iiij.qa expſſe cōtra pręceptū dei faciūt notabilē irreuerentiā cōmittendo.De mēdacijs aūt dicit Ray.q ſi hoc faciūt vt decipiāt etiā mortal'r peccāt & tenētur ad reſtitutionē ei' in quo deceperant.Et gloſ.dicit ibi q nō diſtinguit vtrū in modico vl' i magno decipiāt.Credo Ray.loq de mēdacio ex quo qs intēdit nocere ſeu decipere i multo ſi poſſet ſicut i modico cū dicit eſſe mortale. Nā ſi in modico tātum intēdat decipe nō eſt ratio q̃re debeat eſſe mortale.Et qd dicit gloſ. videt referendū ad factū nō ad intētionē qd ex mō loquēdi patet.hoc ē cū &ſi intendat decipe in multo:actu tn̄ nō decipit niſi i modico qa nō pōt vel etiā pōt referri ad actū reſtitutiōis:qa ita in modico decipiēs tenet ad illud modicū ſicut ad multū q in multo decipit.Sed ſi qs mēdacio vtit in emēdo &vēdēdo vt cōſeruet ſe indēnē:puta vt vēdat iuſto precio rē ſuā. dicit cōſtitiſſe ſibi plus q; conſtitit & hmōi peccat talis venialiter ſm Ray.ſed Hoſti.dicit q ſi hoc facit aſſidue & ex cōſuetudine mortal'r videt peccare . Arguit a ſil'i de ebrietate quā dicit Aug.eſſe mortale ſi ſit aſſidua:vt patet diſt. xxv.§.al's.Hoc tn̄ n̄ credo verū:qa veīale.de ſe quātūcūq; cōtinuet&multiplicet nūq; ſit mortale ſm Tho.ij.ij.q.cl.

Nota p dicator

Negotiatores nō faciant pacta.

Monopolitę dicunt.

Negotiari cū mēdacijs.

Nota cōfeſſor

ar.ij.Et de hoc.ſ.in.j.par.ti.vj.Sed bn̄ diſponit ad mortale.Nec eſt ſil'e de ebrietate vn̄ dictū illud Aug.exponit b. Tho.ij.ij.q.c.Eſt igit illud mēdaciū veniale niſi addat cōtēptus.Et idē dicendū de duplicitatib' q̃ ibi fiūt &fraudibus.ſ.q ſit mortale vbi ītēdit notabilis deceptio pximi. al's veniale.de hoc plenius.j̃.Septimo rōne materię mali. Quędā em̃ negotia ſunt q̃ de ſe ſunt mala de ſui natura.vt vſura ſimonia &hmōi vnde Amb.Reperiunt q; plurimi negotiatiōe muneris mercari velle gratiā ſpūſſancti.j.q.j reperiunt.& hoꝝ negotiatio.i.exercitatio oīb' phibet clericis &laicis ſm Ray.Quędā alia ſunt quæ nō ſunt de ſui natura mala tn̄ eis vtunt hoīes vt in plurib' ad malū : vt facere taxillos &chartas:laibos:fucos &hmōi.& ornamēta ſupflua veſtiū.Et ab hoꝝ emptiōe&vēditiōe &factiōe debet qlibet abſtinere&pmaxime ab his q̃ ſine pctō mortali fieri nō pn̄t:ſeu quorū vſ' cōiter eſt ad mortale pctm̄ Et ſic intelligēdū qd dicit Inno.in.c.fratres.de pœ.diſ.v. valet . Falſa pnīa ē cū pœnitēs ab officio.i.actu negotiali nō recedit qd ſine pctīs agi nō pōt.Et qd ait Gre.ī homi. ſ.negotia q̃ ad pctm̄ implicant neceſſe eſt vt ad hæc poſt cōuerſionē anim' n̄ recurrat.de.pœ.di.v.negotiū.Loquūtur em̃ de mortalib' pctīs nā ſi de qbuſcūq; etiā venialib' ītelligat null' poſſet etiā licita negotia exercere.De hmōi aūt artib' quaꝝ artificia ſunt frequēter ad pctā dicet.j̃. in ſeq.c.Quędā alia ſunt dubia vt emere præſtātias ſolutas cōitati ab alijs ſeu denarios mōtis:& impſtita.Venetorū. & loca Genuē.quę qdā dicūt licita qdā illicita& vſuraria & ab hmōi abſtinēdū qa in dubijs tutior via ē eligēda.ex de ſpō.iuuenis& de hac materia lati'.ſ.eo.ti.c.viij.&.c.xj. Ibi ponūtur rationes ad vtrāq; partē . & ideo nō de facili condēnandū & ſic qd tutius eſt conſulendū vt dictū eſt.

Facere taxillos chartas &c.

§.III.QVANTVM AD TERTIVM

principale.ſ.de negotiatiōe tpali modeſta. Sciendū q tūc negotiatio eſt licita qn̄ eā exercēt ſm iuſtitiā quam exigit de' ab hoīb' nō ſm iuſtitiā hoīm:&hoc eſt qd ait Pš.lxx. Memorabor iu.tu.ſo.ſ.in negotiādo & alia opa faciendo Iuſtitia hoīm ſolū ſibi cauet a magnis exceſſib' deceptionis.puta vltra dimidiā iuſti precij irritās tales cōtractus. ex de emp.& ven.cū dilecti.Sed iuſtitia dei non permittit etiā aliquā paruā deceptionē ſciēter factam. Qui autē ſequūtur iuſtitiā hoīm nō memorātur iuſtitię dei.de qua dicit Pš.Memorabor iu.tu.ſo.Illi autē ſunt negotiatores q de tēplo eccl'ię militātis quo ad meritū eijciunt &de tēplo triūphātis eccl'iæ quo ad cōſortiū.vn̄ Caſſio. ſup dicto.v. Pš.Illi abominabiles facti ſunt.ſ.qui iuſtitiā dei minime cōſiderāt &per minimū pecuniæ ambitū merces ſuas polluūt:Sicut aūt ſeruat iuſtitia dei.i.iuſtitia ſm deum cum ī negotiando datur iuſtū preciū nō exceſſiuū & res integra debita nō ſophiſticata aut cū eſt cōmutatio ęqua.Ita econtrario negotiātes large ſumpto vocabulo p ementib' & vendentibus.Tripliciter autē faciūt cōtra iuſtitiā dei.

Negotiatio licita.

¶Primo ex iniqua appreciatione.
¶Secundo ex varia ſophiſticatione.
¶Tertio ex illicita permutatione.

Quātum ad primū ſciēdū ſm.b.Tho.ij.ij.q.lxxvij.ar.j. q emptio &vēditio vident introducta p cōi vtilitate vtriuſq; dū.ſ.vn' idiget alterius,& ecōuerſo ſicut p Phm.j.Poli. patet Qd aūt p cōi vtilitate introductū eſt nō debet magis eſſe vni' q; alteri':& ideo debet inter eos ſm ęqlitatē ꝯctus inſtitui.Quātitas aūt rerū q̃ in vſum hoīm veniunt mēſurat ſm preciū datū ad qd eſt inuētū numiſma:vt dr j.Ethic.& ideo ſi pręciū excedat quantitatē valoris rei vel econuerſo res excedat preciū tollit iuſtitię æqualitas hæc Tho.& cōmittit cōſequēter iniqtas. Iniqtas em̃ dr quaſi inæqtas.i.inęqualitas:ſed q diligit iniquitatē odit animā ſuā.Scd'm aliā tranſlationē inqt Pſal.x.Pš. & loquit de aīa dei q̃ eſt volūtas eius.Vn̄&.x.q.ij.§.hoc ius.dr q ſi in venditione rei eccl'iaſticę plus offerat q; res valeat eccl'ia recipere nō debet:ſed tātū iuſtū preciū.Et ratio eſt ſm Archi.in.d.§.qa eccl'ia nō debet dolū facere in cōtractib' ſuis ex de dona.p tuas. Sic igit res non pn̄t licite vēdi plus q; valeant:nec min' emi penſato earū valore in reſpectu ad vſum noſtrū & pbabile iudiciū humanę æſtimatiōis mēſurātis valorē rei infra limites latitudinis cōpetentis . Et pro maiori declaratione hui' materiæ tria videnda ſunt.

Qualiter vēditio fuerit ītroducta.

¶Primo vnde accipiendus ſit debitus valor rei.

Universidad del Rosario | Archivo Histórico

¶Secundo q̄ ſit latitudo competens valoris rei.
¶Tertio qd dicendū quando ſit exceſſus valoris rei.
Et ꝓ declaratione primi oportet tria ꝯſiderare diligēter
& primū ē ꝙ ſm Sco.i.iiij.diſ.xv.duplex ē valor rerū.Pri
mus eſt valor naturalis.Scd's valor vſualis.Valor natu-
ralis rei eſt ſm bonitatē naturę a deo in re creata:&ꝰ mo-
duplex valor rerū eſt
do mus vl' pulex vel formica plus valēt ꝙ panis:qa illa ha
bent vitā:aīam ſeu viſum:& nō panis vel etiā margarita.
Scd's valor dr̄ vſualis ſm ꝙ aſſumit̄ in reſpectu ad vſum
noſtrū.& ꝰ modo quāto aliq̄ ſunt vſibꝰ nr̄is vtiliora tāto
plus valēt:& ſm hoc panis plꝰ valet ꝙ mus. Quia igitur
actꝰ emēdi & vendēdi ad vſus hūanę vitę merito ordinat̄
ideo reꝝ q̄ ſunt ad vſum hūanę vitæ venaliū valor ſumē
dus eſt ſcd'o mō nō primo.Scd'm cōſiderādū circa valorē
rei eſt ꝙ ip̄e valor reꝝ ſcd'o modo acceptꝰ.i.ſm ꝙ ſunt ad
vſum noſtrū i re venali tripl'r pēſat̄. Primo ex eiꝰ ꝟtuoſi
tate.Scd'o ex eiꝰ raritate.Tertio ex eiꝰ cōplacibilitate. Et
Valor reꝝ ęſtimat̄ tripliciter
virtuoſitas quidem rei attendit̄ ſm ꝙ res ex ſuis realibus
virtutibꝰ & ꝓprietatibꝰ eſt nr̄is vtilitatibꝰ virtuoſior &
efficacior & hoc mō bonꝰ panis triticeꝰ plus valet ad vſū
noſtrū ꝙ hordeaceus.& fortis equus ad vecturā plus va-
let ꝙ aſinus.Scd'o penſat̄ rei venalis valor ex eiꝰ raritate.
i.ſm ꝙ res ex ſuę inuentionis raritate & difficultate magis
neceſſarię ſunt pro quanto videlicet ex earū pœnuria ma
iorē ipſarū indigentiā & minorē facultatē habendi & vtē
di habemus. Vn̄ Hiero. Oē rarū carū.di.xciij. legimus.Et
ſm hoc bladum plus valet tempore famis & cariſtiæ ꝙ tē
pore quo multū abūda apd' omnes.Sic quatuor elemēta
ignis:aer:aqua:& terra villioris pręcij apud homines æſti
mant̄ ꝓpter eorum copiam ꝙ balſamum vel aurū:ꝙuis
illa de ſe ſint magis neceſſaria ꝙ vtilia vitę noſtræ. Ter-
tio penſat̄ in re venali eius cōplacibilitas:id eſt ſm ꝙ ma
gis vel minꝰ beneplacet volūtati noſtræ habere talem rē
& vti ea.Vti eñ prout hic ſumit̄ eſt rem in facultate volū
tatis aſſumere vel habere.& ideo nō modica pars valoris
venaliū rerū ex beneplacito volūtatis penſat̄ ſiue plꝰ ſi-
ue minus cōplacentię i vſu huius rei vel illius ſm ꝙ vnꝰ
equus eſt gratior vni & alter alteri:& vnū ornamētū vni
& aliud alteri & hoc mō vnꝰ rē alteri viliorē multū app̄-
tiat̄ & ſibi reputat pręcioſā & carā & ecōuerſo.Tertiū ꝯſi
derādum circa valorem rerū eſt ꝙ valor rerū venaliū vix
Valor reꝝ ęſtimat̄ cōiecturaliter.
aut nunꝙ poteſt a nobis determinari niſi per cōiecturalē
& ꝓbabilē opinionē & hoc nō pūctualiter ſub īdiuiſibili
ratione aut menſura ī plus & minus:ſed ſub aliqua latitu
dine cōpetēti reſpectu tēpoꝝ locoꝝ & pſonarū:circa quā
latitudinē diuerſi hoīes in ęſtimando differre probant̄.&
hoc etiā dicit Tho.vbi.ſ.ꝙ valor rerū nō cōſiſtit ī pūcto
indiuiſibili.vn̄ aliquātulū plus aliquātulū minus emere
Competēs pręcium rei ęſtimat̄ tripl'r.
vel vēdere nō tollit ęqualitatē vel iuſtitiā dūmō nō fiat
exceſſus notabilis cōtra conſciētiam.Quantū ad ſcd'm.ſ.
quæ ſit cōpetēs latitudo valoris rei:īfra cuius limites poſ
ſit pręciū extēdi.Dicendū ꝙ tripl'r hoc innoteſcere poteſt:
ex iure:ex ꝯſuetudine:ex diſcretione.Et primo ex iure: qa
ſi præciū quo vendit̄ res excedat medietatē iuſti p̄cij: ſeu
pręciū quo emit̄ deficiat a medietate iuſti pręcij:puta va-
let res.x.flore.prout cōiter ęſtimat̄ & tn̄ vēditor petit & re
cipit.xvj.vel cū valet.x.ēptor emit ꝓ.iiij.cū dimidio.tūc
ſm iura cōtractus eſt nullus.e.t̄ de emp.& vēdi.cū dilecti.
per iudicē irritendū vel facere ſupplere defectū cōmiſſum
verūetiam ſi eſſet minor exceſſus ꝙ medietas iuſti præcij
nota cōfeſſor.
ſi ſit notabilis vtiꝙ ſm Tho.ij.ij.q.lxxvij.& Sco.i.iiij.di.
xv.eſt ibi iiuſtitia & per cōſequens pct̄m mortale & reſti-
tio faciēda quantū ad eū ꝑ quē ſit deceptio aduertenter in
præcio multū exceſſiuo vel defectiuo.Sed ſi fiat deceptio
ignoranter qa.ſ.emptor vel venditor ęſtimat tātū valere
tunc nō eſt ibi mortale ex quo ipſe decipit̄ per errorē.Sed
tamē cum perpēdit vel ſibi oſtēdit̄ tenet̄ ad ſatiſfactionē
al's tunc peccaret mortaliter ſi non vellet ſatiſfacere.Qd'
totū intellige qn̄ defraudat̄ iuſto pręcio emptor vel vēdi
tor ex errore ſeu ignorātia.Nā ſi ſciens & aduertēs quanti
tatē exceſſus vel defectus libere conſenſit in tale pręciū &
cōtractū:in nullo tenet̄ alter cū eo cōtrahens cū ſciat illū
aduertere de exceſſu vel defectu pręcij.Et ratio eſt qa ſcien
ti & cōſentienti non ſit iiuria neꝙ dolus vt de reg.iur.lib.
vj.Sicut eñ pōt rem ſuam abſꝙ omī p̄cio dare & donare.
ita etiā poteſt ꝓ centeſima parte iuſti pręcij rem ſuā vēde
re ad ſuū beneplacitū: & alteri ꝓ quinta parte: & alteri ꝓ

iuſto precio tantū.Nec in hoc ſit iiuſtitia ex parte alteriꝰ
niſi cogeret̄ vēditor ad vēdendū aliqua magna neceſſita
te ad hoc inducēte cū nō poteſt aliter ſibi ꝓuidere:vellet
tn̄ iuſtū preciū:ſed inuenire n̄ poteſt:vl' etiā magna leui
tate ad hoc mouēte vt prodigus & leuis tunc eñ ſecus di
cendū.Scd'o ipſa latitudo precij pōt innoteſcere ex con-
Cōſuetudo ęſtimat pretiū rei.
ſuetudine.Nam vt dicit Sco.in.iiij.vbi.ſ.ꝙ experiētia ſa
tis patet ꝙ cōſuetudinarie relinquit̄ ipſis ꝑmutātibus vt
pēſata mutua neciſſitate reputent ſe mutuo dare æquiua
lēs:& hincinde accipere.Durū qppe videt̄ inter hoīes cō-
tractus eſſe in qbus cōtrahentes nō intendāt aliqd de ri-
gore iudiciali q eſt vt tantū res emat̄ vel vendat̄ quantū
valet ſibi mutuo relaxare vt ſic cōmunē cōtractū comite
tur aliqua datio vera.Et hic modus commutantiū fundat̄
quaſi ſuper lege naturę dicēte.Fac alteri qd' tibi vis fieri
Satis ergo eſt ꝓbabile ꝙ quādo cōtrahētes mutuo ſunt
contēti mutuo ſibi remittere ſi velint aliquo modo:dū tn̄
nō enormi deficiūt a ꝑfecta iuſtitia.Tertio innoteſcit la-
titudo precij rerū ex diſcretione.Dictat eñ diſcretio ꝙ cū
res in ſe valens.x.tn̄ habēti eſt cara & vtilis.vt.xij.ſi volo
eā habere dem ſibi nō tātū.x.ſed quātū ſibi valet.ex quo
Diſcretio æſtimat p̄ciū rei
ip̄e retinere volebat qa vtilis.vt.xij.Vn̄ & bea.Tho.ij.ij.q.
lxxvij.dicit ꝙ vēdere rē plꝰ ꝙ valeat eſt iniuſtū niſi in de
trimentū cederet vēditoris vēdere.ſ.quātū valet:puta qa
ſibi multū eſt vtilis illa res vl' neceſſaria:tūc eñ vendere
poterit plus ꝙ res in ſe valeat quantū.ſ. valet ipſi vendi
Nota ꝯfeſſor
tori.Sed ꝙuis emptor multū iuuet̄ ex re quā vult emere
ſi vēditor inde nō dānificat̄ ex carētia ipſiꝰ rei nō ꝓpterea
pōt plus vēdere rem ꝙ valeat in ſe:qa vtilitas quę ſupue
nit emptori nō eſt ex cōditione vēdētis:nec ex cōditione
rei i ſe:ſed ex cōditione emētis.vnde nō debet vēdere illi
qd' non eſt ſuū.Idē Sco.in.iiij.Si tn̄ ſua liberalitate em-
ptor vult aliqd plus dare ꝙ valeat res qa īde multū iuua
tur:pōt recipi.arg.j.q.ij.ſicut epm. Quantū ad tertiū pri
mę partis.ſ. qn̄ ſit exceſſus in precio qd iuris. Ad hoc di-
Eceſſꝰ p̄cij ſit tripl'r.
cēdū ꝙ tripliciter pōt fieri exceſſus ī precio rerū venaliū.
vel defectus.Primo quidē vltra dimidiū iuſti precij & ſic
contractū pōt reſcindere deceptus vel reſtaurationē dāni
ſui petere vt dictū eſt.Nec obſtat ſi dicat̄ ꝙ vnuſquiſꝙ in
re ſua eſt moderator & iudex ſm iura ergo rei męę poſſum
imponere preciū qd' volo:nec aliqs pōt me cogere ad pię
taxatū preciū:ſicut nec etiā ad vendēdū:ſicut etiā emptor
nō cogit̄ ad emendū niſi precio ſibi bn̄placito.Sicut igit̄
cōtractus emptionis & vēditionis eſt mere volūtarius:ſic
etiā taxatio p̄cij venaliū rerū debet eſſe volūtaria ſm vo-
luntatē vendētis & emētis:iuxta illud ꝓuerbium legale.
Res tantū valet quantū vēdi pōt. Ad illud eñ reſpōdeo.
Quāuis qs nō cogat̄ ad vendēdū rem ſuā:tn̄ in actu & con
tractu vēdendi ſi vēdere vult formā iuris & regulā iuſtitię
ſeruare debet & æqtatis.Et ideo in actu vendēdi non licet
ſibi rei ſuę ſtatuere iniuſtū preciū & accipe qa tūc nō impo
nit rei vt ſimpl'r ſuę preciū:ſed vt ī alterū cōmutādę.Hmōi
aūt impoſitio cōmutatiue includit acceptionē precij p̄ua
lētis.Accipere aūt pręualēs preciū eſt iniuſtū & cōtra ęqui
tatē.Inſup ſm Hoſti.ꝙuis non poſſet qs cogi ab initio rē
ſuā vēdere vel alienare vt patet.C.de cōtrahē.emp.l.dudū
ſi tn̄ expoſuerit venalē & preciū offerat̄.ſi ꝓ iuſto p̄cio vē
dere nō vult cogi pōt ꝑ iudicē ꝙ iuſto precio vēdat.ff.de
offi.preſi.l.j.Et cū dr̄ res tantū valet quātum vēdi pōt in-
telligit̄ de iure nō de facto ſm ęſtimationē cōem ſm An-
to.de But.Scd's exceſſus eſt in cōtractu hmōi qn̄ vtiꝙ no
Notabilis exceſſus.
tabilis eſt non tn̄ pertingens ad medietatē iuſti precij. Et
tūc aliqui dicūt licitū eſſe nec ad reſtitutionē teneri:qa iu
ra hoc ꝑmittūt vt in.d.c.cū dilecti.de emp.& vē.Quā opi
nionē ſequi videtur Duran.ordi.Mino.in ſum. ſua. Sed
hāc opi.tāꝙ erroneā & periculoſam ſaluti animarū repro
bāt bea.Tho.ij.ij.q.lxxvij.& Sco.in.iiij.diſ.xv.dicētes ꝙ
talis ſciēter decipiens iniuſtitiā facit & per cōſequēs mor
taliter peccat & tenet̄ ad reſtitutionē eius in quo decepit.
Si aūt ignorāter & ex errore.ſ.æſtimās tantū illā valere &
hmōi tunc non peccat:ſed cū aduertit errorē tenet̄ ad ſatiſ
Lex diuina & hūana differēter puniunt.
factionē dāni lęſo ſeu decepto al's tūc peccaret ſi nō diſpo
neret ſe ad emēdam.Ad rationē ab illis inductam de lege.
Rn̄det bea.Tho.vbi.ſ.ꝙ lex dat̄ populo in quo ſunt mul
ti deficiētes a virtute vnde ſolū ꝓhibet ea mala q̄ habēt
deſtruere humanū cōuictū pacificū ea puniēdo:vt furta
adulteria,notabiles deceptiones in cōtractibus:vt dece

ptio vltra

ptio vltra dimidiū iuſti:& hoc cū punire pōt abſꝙ maio
ri ſcādalo al's etiā illa tolerat:vt.j.q.vij.q̄ties.xxiij.q.iiij.c
ipſa pietas.diſt.l.vt cōſtitueretur.Alia aūt ꝑmittit nō qa
licita:ſed inquātū nō punit ea:& hoc ne puniendo ſeque-
rent̄ maiora mala.Sed lex diuina quę datur oībus nil di-
mittit impunitū in hac vita vel aliqd qd' ſit virtuti cōtra
riū.Vn̄ ſm diuinā legem illicitū reputat̄ ſi in contractibꝰ
ęqualitas nō ſeruaret̄ qd' ſit plus vēdendo rē ꝙ valuerit:
vel minꝰ emēdo eū ſit pręcipue notabilis exceſſus.in hoc
cū be.Tho.cōcor.Io.de Lig.& Io.Cal.& plures alij cano-
niſtę dicētes illā decre.habere locū iure fori:nō iure poli:
& hoc ad vitandū multa litigia q̄ de leui poſſent quotidie
Modicus exceſſus.
fieri.Tertiꝰ exceſſus eſt qn̄ in hmōi cōtractibꝰ parū ſit dā
nificatio:vt qa paulo plus vēdit̄ res vl' paulo minus emit̄
iuſto pretio:& tūc ꝙuis qdā dicāt indiſtincte nō cōmitti
pct̄m nec teneri ad reſtitutionē eo ꝙ precia rerū nō ꝯſiſtāt
in pūcto indiuiſibili: ſed habeāt quandā latitudinē ī plꝰ
et minus.Veriꝰ tn̄ videt̄ dicendū ꝙ qa latitudo illa debet
eſſe ꝯpetēs & ſic habet limites ſuos q tn̄ difficulter ſciri pn̄t
ideo ſi qs in emēdo vel vendēdo excedat aliquātulū limi
tes nō agēs cōtra conſcientiā:qa.ſ.credit illud eſſe ſatis iu
ſtū preciū & ſi rigidū:non peccat nec tenet̄ ad reſtitutionē
ꝙuis aliquātulū excedat limites iuſti precij:& tūc habet lo
cū illud qd' illi dicūt.ſ.oēm cōtractū cōcomitari aliqualē
donationē & ſibijnuicem partes remitere modicū plus vel
minꝰ iuſto precio .Sed ſi qs cōtra cōſciētiā vēdat plus vel
emat minꝰ iuſto precio.i. credēs excedere ſupremū gradū
latitudis precij & ſi in modico nō pōt excuſari a pctō : ſal
tē veniali: cum oīs deceptio & fraus ſit pct̄m.& etiā teneat̄
ad ſatiſfactionē:ſed ex quo minutię tales ſūt innumerę:&
parū etiā inde lęditur ꝓximus: debet illud ſic iniuſte acqſi
tū pauperibus erogari.xiiij.q.v.qui habetis.Declarantur
prędicta per Geral'.ordi.Eremi.& Io.de Rip. ꝙ ſi fiat di-
minutio vel exceſſus iuſti precij in cōtractibus in modico
Modicus exceſſꝰ nō neceſſario reſtituitur.
nō eſt neceſſe reſtitutionē facere.Ad qd' ꝓbandū inducūt
triplicē rationē.Primo quidē ratione pacis & ſaluatiōis.
Qd' eñ ex cōſenſu & ſtatuto cōmuni & ꝓ cōmuni oīm vti
litate ꝓcedit eo ipſo obtinet ęquitatē & robur iuris cōmu
nis: ſed cōmunis cōſenſus ac recta & diſcreta conſuetudo
vult ꝙ nō omīs exceſſus in talibꝰ reſtitui ſit neceſſe & hoc
ideo qa expedit tp̄ali paci & ſaluti ſpūali Expedit qdē tē
porali paci:qa al's infinitę querimonię & litigia ex hoc ori
rent̄. Spūali etiā ſaluti hoc expedit .ſ.cōmunitatis & par
tiū eius qa cū difficillimū ſit ab hmōi cōtractuū exceſſibꝰ
ſe totaliter deputare & maxime in hoībus imperfectis in-
hiantibꝰ lucris ex qbus & in qbus maior pars communita
tis hoim conſiſtit periculoſiſſimū oībꝰ eſſet hmōi exceſſū
ſibi vēdicare & retinere nō liceret.Scd'o hoc idē probatur
ratione mutuę concordationis.Propria nāꝙ forma & ra-
tio cōmutatiui contractus ex vtriuſꝙ partis libero ac ple
no cōſenſu inchoat̄ & rectificat̄.ita ꝙ emptor:vult ſibi rē
emptā potiꝰ ꝙ preciū eius.& vēditor ecōuerſo vterꝙ etiā
ex pleno cōſenſu a ſe alienare intēdit ꝓpriū dominiū rei
ſuę illud in aliū totaliter transferendo .Et ſi in aliquo pręter
intētionē & propriā æſtimationē defraudatur.citra tn̄
exceſſū enorme lege diuina vel humana prohibitum vult
nihilominus cōtractum initū ratū eſſe & firmū ac ſi libere
& expreſſe omni tali legi renūtiaret in contrariū faciēti ꝓ
quāto ꝓ ſuo temporali indēnitate id faciat alter ſibi nihil
inde reddere obligat̄:qa ibi iā nō ē enormis. immo forte
nec vllus exceſſus:quia ſicut potuit totū abſꝙ omī precio
donare ſic potuit pro minori precio iuſte vendere vl' dare
Tertio hoc ꝓbatur rōne humanę ęſtimationis.quę quidē
īcerta eſt ad mere iuſta precia pretaxāda & ad p̄ciſe diſcer
nēdū exceſſus & defectꝰ iuſti precij ꝓpter qd' licet preciū
in aliquo minuat̄ vel excedat̄.nihilominꝰ nulli ꝓprio vl'
cōmuni iudicio cenſet̄ aut cēſeri debet ꝓ enormi. Nec ſic
reſpectu iudicij noſtri recedit a moderātia iuſti precij ſub
cōpetenti latitudine mēſurādi qn ipſum aliqualiter iclu-
dat̄ ſicut muſtū vel vinū acerbū vel aliqualiter acetoſum
non ſic recedit a ſpecie vini quin includatur ī ipſa. Et ſm
Sco.in. iiij.diſt.xv.Equalitas cōmutationū & contractuū
nō cōſiſtit in indiuiſibili medio:immo in medio illo qd'
iuſtitia ꝯmutatiua reſpicit magna eſt latitudo & intra illā
latitudinē nō attingere indiuiſibilē punctū æquiualentię
rei in quocumꝙ gradu citra extrema fiat iuſte ſit.Si quis
aūt obſtaret & diceret ꝙ quicqd in cōtractibꝰ eſt illicitū &

pct̄m cōtra ius diuinū eſſe videtur & ſic nullū robur ab eo
obtinere videt̄ immo potiꝰ oppoſitū ꝓpter qd' nullus illi
citus exceſſus precij pōt a iure diuino acquiri peccanti in
ī cōtractu duo debent conſiderari.
illo.Rn̄.Dicendū ꝙ in hmōi cōtractibus ſunt duo p̄cipue
attendenda.ſ.intrinſeca affectio & extrinſeca operatio. Et
quantū ad primū.ſ.intrinſecā affectionē ſciendum ꝙ pro
quāto vult in ꝓximū ſcienter aliquā inæqualitatē vt.ſ.in
hmōi cōtractibus meliorē partē habeat ꝙ ille:pro tāto ali
qd de iiuſtitia habet quę ſi nō eſt mortale:qa.ſ.nō notabi
lis ſufficit aut ꝑ contritionē & pœnitētialē ſatiſfactionem
aut per purgatorij ignem ſicut & cętera venialia expiari.
Quantū ad ſcd'm ſ.operationē extrinſecam & cōmuta-
tionē licet ſm veridicā æſtimationē precij ſui cōtineat ali
quātulam inęqualitatē.reſpectu tn̄ ad cōmune ſtatutū &
ad cōdeſcenſiuā legē dei quæ ꝑmittit aliquos minores de
fectus ita.ſ.ꝙ per eos non punit ad mortē æternā & ad li-
berū cōſenſum cōtrahentiū nō habet inæqualitatē.immo
potius benignā & conceſſoriā & ſalutiferā æquitatē.& iō
quātū ad hoc tā diuino iure ꝙ humano robur obtinet fir
mitatis.Aliter oēs hmōi exceſſus precij illiciti erūt in acq
rentibꝰ mortalis culpa:qa eſſet vſurpatio rei alienæ īquā
tū alienę.Teneret̄ etiā quilibet vēditor ſiue emptor oēm
talē exceſſum reſtituere:& ſic oēs qui hic nō reſtituerēt dā
narētur:quod quidē nequiſſimū & duriſſimū eſt penſare.
Verū ꝓpter prauitatē humani affectus ad talia tp̄alia in-
clinati:ac ꝓpter inęqualitatē taliū cōmutationū ſecuriꝰ &
iuſtiꝰ eſſet oēm talē exceſſum ſciēter factū ſi alicuiꝰ quāti
tatis appreciabilis foret ſatiſfacere:aut ſi parui valoris ſūt
ꝓ aīabus illoꝝ pauperibꝰ erogare:qa in hoc plus ꝓficeret
Antēde prædicator.
fraudato niſi & ipſe graui inopia laboraret . Hæc tn̄ p̄di-
cāda cū magna diſcretione:cū populi ad dilatādā cōſcien
tiā ſint proni.& ideo quę tutiora ſunt dicenda ſunt.Quan
tum ad fraudes quas faciunt hoīes in negotiādo & illici-
tas ꝑmutationes dicet̄ in ſequentibus ſub alio ſermone

¶De varijs fraudibus q̄ cōmittuntur in
negotiando. Capitulū.XVII.

DE VARIA FRAVDATIO-
ne loqt̄ ꝓpheta di.Pſ.lj.Tota die iiuſtitiā co
gitauit lingua tua:ſicut nouacula acuta feciſti
dolū.Vbi vltra freqntiā mali opis quā ſignat
dicens.Tota die:& ſententiā dānationis inſinuat dicens.
Propterea deus deſtruet te in finem & euellet te &c.Vn̄ &
Apl's.j.Theſſal'.iiij.Neꝙ quis circūueniat:id eſt decipiat
in negotio fratrē ſuū:qa vindex eſt deus de omnibus his.
Et de beſtia quā vidit Io.Apocal'.xiiij.dicitur ꝙ faciet ne
quis poſſit vendere vel emere niſi qui habuerit characte-
rem ac nomen beſtiæ.Beſtia quæ dicit̄ a vaſtando diabo
lus eſt character eius qui eſt imago eius eſt fraus & dolus
nomē eius eſt falſitas:quia mendax eſt. Abſꝙ iſta imagi-
ne.ſ.fraudis dicunt mercatores nō poſſe vendere vel eme
re.Sed ibi ſubditur ꝙ qui acceperit hunc characterem bi-
bet de vino iræ dei.Et nota tria mala q̄ facit doloſus ſeu
deceptor in negotiando ſeu vendendo.
¶Primum eſt aſtutia in modos ad decipiēdum & exqui-
rendū.ibi.Tota die iniuſtitiam cogitauit lingua tua.
¶Secundum eſt fraudulentia in excogitatos exequendo
ibi.Feciſti dolum.
¶Tertium eſt malitia in decipiendos liniendo. ibi. Sicut
nouacula acuta.

§. I. QVANTVM AD PRIMVM

Aſtutia eſt ī mēte.
ſciendū ꝙ licet aſtutia fraus & dolꝰ poſſunt in actibꝰ alioꝝ
pctōꝝ reperiri cōmunius tn̄ in vitio auaritiæ circa acquiſi
tionē tēporaliū cōſueuerūt exerceri:& vt dicit.b.Tho.ij.ij
q.liiij.ar.iij.Aſtutia ꝓprie eſt cū qs ad cōſequēdū aliquem
finem bonū vel malū vtitur nō veris vijs ſeu medijs: ſed
ſimulatis & apparētibus.hoc eſt autē peccatū: quia cōtra
rationē rectā:vnde & cōtra prudentiā.Neꝙ eñ etiā ad bo
nū finē oportet falſis vijs & ſimulatis peruenire:ſed veris
& realibꝰ:qd' facit prudētia .Et qa ſimilitudinē habet cū
ea in eo.ſ.ꝙ vtit̄ ad ꝑueniēdū ad finē intētū illis medijs q̄
cōducūt ad ipſum.Sed prudētia debitis & iuſtis medijs &
vtitur ad bonū finē.aſtutia indebitis medijs vel ad malū
finē ideo ipſa aſtutia aliquādo dr̄ prudētia ꝓpter dictam
ſilitudinē ſed improprie. Vn̄ & Prouer.j.dr̄. Vt paruulis
detur aſtutia.i.prudētia.& Prouerb.xiij. Aſtutus.i.prudēs

Universidad del Rosario | Archivo Histórico

oīa facit cū cōſilio.ſic ergo aſtutia conſiſtit in excogitatio
ne dictarū viarū ſimulatarū ad aliquē finē conſequendū
puta vt in ꝓpoſito ad decipiendū ꝓximū in tēporalib⁹.
Et hoc eſt qd' dicit Pſ.de iniquo. Tota die iniuſtitiā cogi
tauit lingua tua.Lingua .ſ.cordis.exquirēdo &inueſtigā
do mente quō iniuſta poſſit facere &proximum decipere
Sed dicit dn̄s per prophetā Iob .v.c. quod recitat apl's.j.
Cor.iij.Comprehendā ſapiētes.ſ.mūdi in aſtutia eoꝝ:qa
frequenter cum intendant decipere ipſi decipiuntur.

§.II.QVANTVM AD SECVNDVM

notādum ſm be.Tho.ij.ij.q.liiij.ꝙ dolus eſt executio aſtu
Dolus ĩ verbis
tię.Vn̄ cōſiſtit in executione dictarū viarū falſarū quę ex
cogitātur per aſtutiā.&principaliter fit per verba ad deci
piēdū.iuxta illud Pſ.xlix.Lingua tua cōcinnabat.i.mul
tiplicabat dolos ꝗuis &ad malitias cordis ex cogitatas
ad decipiendū extendaꝛ etiam dolus Iuxta illud Eccl'i.j.
Cor tuū plenum eſt dolo& ad opera deceptoria.ſm illud
Hiere.vj.Cūcti faciūt dolū.fit ergo dolus per v̄ba & facta
Fraus ĩ factis.
deceptoria:fraus autem proprie per facta:&ſic habes diffe
rentiam inter fraudē & dolum.&ſic ſumitur cū dicitꝛ ex de
reſcrip. ex tenore.ꝙ fraus & dolus nemini debent patroci
Dolus dās cauſā cōtractui reſcindit contractum.
nari:vt fraus referaꝛ ad facta deceptoria:ad verba autē do
lus.Et no.ſm.Pe.de.Pal'.in.iiij.Goff.&Bernar.ꝙ ſi dolus
dat cauſam cōtractui:puta quis celat vitiū equi quem po
nit venalē vel laudat ipſum vt indefectuoſum :quē de
fectū ſi ſciret emptor nullo modo emeret vt equū caden
tem periculoſum:tūc res illa ꝗuis valeret preciū tamē qa
venditor celando vitiū occultū rei illius vel laudando vt
non habentē defectū cū ſciret teneꝛ ad reſtitutionē precij
emptori & rei offerētiſ rē:qa ꝓpter talem dolū pōt reſcin
di cōtractus ſm iura.Si autē dolus p verba vel facta inci
dit in cōtractum:qa.ſ.emptor emiſſet illā rē cui⁹ defectum
neſciebat:ſed nō tm̄ preciū:tunc ſi res illa tantum valet nō
teneꝛ ei vēditor in aliquo :qa ex quo volebat emere debe
bat emere iuſto p̄cio:ſed ſi nō tātū valebat debet reſtitue
re illud plus.Hos dolos dum facit iniuſt⁹ auarus p verba
adulatoria plena fallacijs alliciēdo verbis humanis & re
uerētibus oſtendēdo ſe amicū emptoris & hmōi. Vn̄ Pſ.
ꝓpter hoc aſſimilat eū barbitōſori:& linguā ſuā nouacu
lę cū qua radit pilos qui anteq̄ radat acuit nouaculā ſup
lapidē oleo linitū:ita auarus & fraudulentus oleo adula
tionis linguā acuit ad radendū pilos.i. auferendum tem
poralia.Dicit ergo ſicut nouacula acuta.ſ.lingua tua fuit.
Contra hos imprecatur Pſ.v.dicens.Linguis ſuis dolo
loſe agebant iudica illos deus.i.condēna eos deus.

§.III.NOTA IN TERTIO FRAV

dulētiā q cōſiſtit in factis & cōprehenditꝛ in dolo dū dr̄.Fe
ciſti dolū.i.operatus es fraudē.Sed vt dr̄ Prouerb.j. ipſi
moliūtur fraudes cōtra animas ſuas.Eſt enim iſta fraudu
lentia aliquādo mortale pctm̄ &ad reſtitutionem obligat
ſi ſit notabilis deceptio.Fit ergo fraudulētia.

¶Primo in rei quidditate.
¶Secundo in ſui quantitate.
¶Tertio in eius qualitate.
¶Quarto in ſoluendi tarditate.
¶Quinto in precij ad res mutabilitate.
¶Sexto in bonę intentionis prauitate.

§. IIII. PRIMVS ERGO DEFE

Fraus ĩ ſubſtantia rei.
ctus fraudis eſt in quidditate ſeu ſpecie &ſubſtātia rei:vt
ſi vendatur orichalcū ꝓ auro:vnus lapis precioſus ꝓ alte
ro vinū lymphatū ꝓ puro:& hmōi.De qua fraude cōtra
eam facientes inuehit de⁹ per Eſa.di.j.c.Argētum tuū ver
ſum eſt ĩ ſcoriā:vinum tuū mixtū eſt aqua vbi alia trāſla
tio habet caupones tui vinū aqua miſcent.Hanc fraudē
cōmittunt in ſpecie rei macellarij:vendentes: carnes hirci
nas vel caprinas ꝓ caſtratinis. Aromatarij vēdētes vnum
aroma mixtū cum alio ꝓ puro:cerā mixtā oleo ꝓ pura ce
ra:vnū medicinale pro alio.Et multi alij artificijs ſuis fa
ciūt multas ſophiſticationes.Si qs ergo ſcienter aliquam
fraudē facit in hmōi decipiens vel intendens decipere pro
ximū peccat:& ad reſtitutionē tenetur ſi notabiliter lędit
ſm beatū Tho.ij.ij.q . lxxvij.Sed ſi ignoranter fieret talis
deceptio.ſ. vendēdo vnā rem pro alia:cum.ſ.credat talem
eſſe nō peccat.ſed tamē tenetur ad ſatiſfactionē cum perci
pit de errore.puta vendit qs anulū orichalcium pro aureo
credēs eſſe aureum:teneꝛ cum perpendit de errore illi em
ptori ſatiſfacere. Sicut etiā ſi qs daret alicui vnum groſſū
argenteū deauratū pro vno floreno teneꝛ dare vnū flore
nū.Et ex his patet vt dicit bea.Tho.vbi.ſ.ꝙ illicitū eſt vē
dere aurū vel argentum alchimicū pro vero tū qa non eſt
adeo purū ſicut verū:tum etiā qa nō habet eaſdē ꝓprieta
tes ſicut proprietatē letificādi:aut qa non valet contra cer
tas infirmitates.Si aūt per alchimiā fieret verū aurū non
eſſet illicitum vēdere ꝓ vero:qa nihil prohibet artē vti ali
quibus naturalibus cauſis ad producendū veros & natu
rales effectus.ſicut Aug.dicit in lib.de trini.de his q̄ fiunt
arte demonū.Et qd' dictum eſt de venditore idem ĩtelligē
dum de emptore:cū.ſ.vēditor crederet rem ſuā minus prę
cioſam:puta orichalcū quod eſt aurū & lapidē vitreū qui
eſt præcioſus. Emptor ſciēs cū hoc percipit peccat grauiter
ſi nō dat ſibi prēciū competēs valori rei:ſed ſm ęſtimatio
nem vendētis:& teneꝛ ad ſatiſfactionē.Verū cum aliq ſo
phiſticant ea quę vendūt vt ſe ſeruent ĩdēnes:& cū aliquo
lucro congruo:qa ſi venderēt puras res & emptores non
vellent dare iuſtū prēcium:qa alij vendūt talia ſic ſophi
ſticata & mixta minori p̄cio videnꝛ poſſe excuſari dūmō
nō fiant tales mixturę ꝙ noceāt humanis corporibus qd'
accidere poteſt ĩ his quæ vendunꝛ ĩ cibum & potū homi
nū prēcipue medicinalibus.Similiter nō videꝛ illicitum
cum per talē mixturā res reddunꝛ magis amabiles & non
nociuę:ſicut audiui contigere de vino gręco qd' aliquādo
quādo eſt purum:qa nimis fumoſum minus placet cū ve
ro aqua miſceꝛ amabilius redditur & libentius emunt ho
mines credentes tamen eſſe purū. Debent tamen vēdito
res ĩ hmōi caſibus minus vendere q̄ ſi eſſet purum:al's vē
derent aquam pro vino.& ſic de alijs ſimilibus.

§.V. SECVNDO FIT FRAVS IN

quātitate pōdere,numero,&menſura.Vn̄ dn̄s Deuꝛ.xxv.
dicit.Non habebis ĩ ſacculo diuerſa pondera maius &mi
nus:& Leuiꝛ.xix.Nolite facere iniquū aliqd in iudicio in
regula:in pondere & in menſura.& Oſeæ.xij. Chanaam ĩ
manu ei⁹ ſtatera doloſa.Chanaā interprętaꝛ negotiator.
Hi em̄ cōmittunt dolos & fraudes in menſuris:qa & ſi ha
beāt iuſtas cauſas &pōdera.tn̄ fraudulenter vtūꝛ eis ad de
cipiendum.Et in pondere qdem fraus eſt cū dat qs.xj.vn
cias ꝓ vna libra carniū,aromatū,piſciū,lane,lini.& alia
rū rerū pōderabiliū.In mēſura cū daꝛ de pāno laneo vel
lineo.vel.x.brachia vel vlnas cū dimidio pāni.ꝓ.xj.vel
ſextariū vel mnā victualiū diminutā vel metretam vini
olei vel alteri⁹ liq̄ris nō plenā.In numero vt cū qs debet
aliquas res ĩ certo numero dare numerum diminutum tri
buit.Omnes hi q has ſciēter faciunt fraudes inique agunt
& cōtra dn̄m.de quo dr̄ Sap̄.xi.Oīa diſpoſuiſti in pōdere
numero &menſura.ſ.debitis & tenenꝛ ad ſatiſfactionē dā
nificatis vel ſi parum eſt dare pauperibus.Nota tn̄ ꝙ vbi
Dantes ad filādum.
eſt de more patrię ꝙ q dat lanā vel linū ad nendū ſeu filā
dū accipiat & cōputet filatū ad rōnē.xiij.vnciarū ꝓ libra
qn̄ hoc ſcit q laborabat illa filādo ſi nō ſoluitꝛ ſibi de.xiij.
vncijs niſi ꝓ vna libra.nō ꝓprie ē ibi fraus:qa nō decipiꝛ
cū ſciat ſic ſibi debere ſolui & ſic ĩtelligi pactū cum a prīci
pio ſibi daꝛ opus.Scienti em̄ & conſentienti non fit iniu
ria neq̄ dolus.de regu.iur.lib.vj.ꝗuis turpis videaꝛ mos.
Tabernarij.
Non aūt ſic excuſanꝛ tabernarij dantes menſuras vini di
minutas.ſ.vſq̄ ad collū metretę vel alterius mēſuræ cum
ſit de more.Nam emētes decipiunꝛ cum ĩtendant habere
plenam menſuram &contra volūtatē eorum diminuitur
nec cōſuetudo excuſat quæ dicēda eſt corruptela niſi hoc
facerēt vt ſe cōſeruēt ĩdēnes vel cū aliquo lucro rationa
bili q al's nō lucrarenꝛ ſi plenas mēſuras darēt:qa oporte
ret prēciū augere in quo nō ĩuenirent emptores vel pau
cos.Itē laniſices q faciūt pannos trahere ad tractorium vl
Pānos trahentes.
tra debitū artis.vn̄ poſtea madefactus & tonſus:vt moris
eſt retrahitur ad longe minorē menſurā q̄ debet fraudem
faciunt.Et multo magis q ſm rationem artis vendunt ca
ligas cum faciūt pannū ex quo eas formāt minus debito
madefieri:ita ꝙ poſtea ipſis ſutis cū vtitur emptor multū
reſtringunꝛ & decurtanꝛ:peccāt non parū &fraudatis te
nenꝛ ad ſatiſfactionē cum cito lacerenꝛ & male deſeruiāt
eis.Itē lanini.i. deferentes lanā vel linū ad filandū qbus
pecunia datur a magiſtris ſuis:vt ſoluant ad rationē tan
tum pro

tum pro libra:puta quinq̄ ſolidos ſi min⁹ ſoluūt.&illud
ſibi retinent fraudem faciunt.Et ſi a filatricibus auferunt
minus cōuento vel debito:precio ſoluētes illis debēt ſatiſ
facere in futurū ſupplēdo illud minus datū eiſdē vel pau
perib⁹ erogādo ſi parū ē ꝓ qualibet:vel nō.bene ſciūtur
perſonę.Si vero eis ſoluūt cōuentum&cōgruū preciū qd'
eis remanet de pecunia tenētur magiſtris reſtituere.

§.VI.TERTIO IN QVALITATE

rerū fit fraus:cū .ſ.venduntur carnes infectę ꝓ ſanis aro
mata antiquata & ſic virtute debilitata ꝓ recentib⁹:liber
corrupt⁹&falſus ꝓ fideli & coriū fragile pro durabili:vi
nū coruptū ꝓ ſano :dom⁹ ruitura ꝓ ſtabili & firma : aīal
infirmū pro ſano:pānus defectuoſus pro indefectuoſo &
hmōi: De his dr̄ Eſa.xxxij.Fraudulenti vaſa peſſima ſunt
Quādo defect⁹ rei debet manifeſtari.
id eſt artificiata.Et cū quęritꝛ ſi teneaꝛ vēditor:ſemp dice
re defectum rei quā exponit venalē Rn̄det.b. Tho.ij.ij.q.
lxxvij.ꝙ defectus rei aut eſt occultus:aut manifeſtus.Si oc
cultus.tunc aut talis defectus reddit vſum illius rei ve
nalis impeditū vel noxiū:aut non. Et ſiquidē talis defe
ctus reddit vſum rei impeditū vel noxiū:puta cū quis ven
dit equū claudicantē ꝓ veloci:vel domū ruinoſā pro fir
ma:vel cibū coruptū pro ſano: peccat grauiter iniuſtitiā
cōmittendo in doloſa &fraudulēta vēditione & ꝓximū
damnificando ex hoc. vn̄ & teneꝛ ad dāni recōpēſationē
per regulā illā.Qui occaſionē dāni dat:dānum quoq̄ de
Adde tex.in.l itē mela §.ſi ali⁹ &.§.itē cū eo.ff. eo.&.l. nō ſolū eo.titu. &.c.ſic dignū. ex.de homi.
diſſe videtur.ex de iniur.&dam.da.ſi culpa.Tenetur ergo
manifeſtare vitium rei nec debet celare. Si autē defectus
rei nō impedit totaľr vſum ei⁹ nec reddit noxiū:ſed min⁹
reddit rē vtilem ſi demat de precio quantū importat ille
defectus :celādo defectū nō peccat:dum tn̄ non dicat mē
daciū nec teneꝛ manifeſtare vitiū rei ſi tūc nec iuſtū preciū
inueniret vel etiam emptorē.Pōt em̄ adhuc talis res eſſe
vtilis ad plura :& ſi nō ad oīa ad quę valeret exiſtens ſine
defectu. Multo magis ſi defectus ſit de ſe manifeſtus:pu
ta qa equus eſt monoculus non teneꝛ manifeſtare: ſed te
neꝛ preciū diminuere pro illo defectu quem emptor igno
rat: niſi vſus ei⁹ eſſet periculoſus vel noxius:tūc em̄ teneꝛ
dicere emptori illud ignorāti:immo nec deberet expone
re vēditioni prēcipue ſi æſtimet emptorem ex leuitate&p̄
ſumptiōe nō curare ſe periculo pſonę exponere :vel aliū
in vendēdo rem defectuoſam decepturum. Nec ex hoc ꝙ
aliquis fuit deceptus in emendo rem defectuoſam credens
bonā pōt ipſe ſimiliter aliū decipere vēdendo iniuſto pre
cio:acſi nullū defectū haberet poſtq̄ defectū nouit : ſicut
nec licet furari alteri vel lędere :puta Petro ex eo ꝙ Mar
tinus furatus eſt ſibi. Pœna enim tenere debet ſuos auto
res&nō alios:vn̄ vendēdo plus iuſto precio ſciēter ꝓpter
defectū teneꝛ vltra peccatū ſatiſfacere emptori ignoranti
defectū illū.Quid de lanificibus vendentibus pānos la
Vēditores pannorum.
ceratos ad tractorium:ſed reemēdatos acſi nō haberent di
ctum defectum:aut etiam pānos intextos vel tinctos male
pro bonis.vel veſtes veteres renouatas&cardatas acſi eſ
ſent quaſi nouę:vt rigatterij&retaliatores faciūt.Rn̄.dicē
dum ſi tales non diminuant de precio quantum importat
ille defectus:fraudē &dolū perpetrāt:& tenentur ad ſatiſ
factionem.Mediatores quoq̄ ſeu ſenſuales qui ſciūt tales
defectus& pro bonis &indefectuoſis vēdere faciūt parti
cipes ſūt peccati: &ſunt obligati ad reſtitutionē vt de in
iur.& dam.da.ſi culpa. Idem de facientibus fieri pānos li
neos vel de ſerico intextos:cū eueniūt notabiles defectus
in eis :ſiue ratione materię ſiue rōne formę ſeu texturę:qui
tamē nō percipi de facili poſſunt ab emptoribus .Sec⁹ au
tem dicendū in oīb⁹ p̄dictis caſibus qn̄ emptor percipiēs
tales defect⁹ vel nō pcipiēs volūtarie emit rem&illo p̄cio
peritus ĩ negociando:qa intendit inde bene lucrari:puta
in alio loco vbi care vendunꝛ etiam cū talibus defectibus
Sciēti em̄ &cōſentiēti nō fit iniuria neq̄ dolus.de re.iur.
reſarciētes pannos lacerātos.
lib.vj.Sed qd de ipſis reemēdatoribus pānoꝝ qui vidē
tur ex ope ſuę artis eſſe occaſio illi⁹ fraudis qa ita ſubtiliter
agunt ꝙ non percipi de facili poſſunt ſciſſure pānorum:
Rn̄.ꝙ cum ars illa ſit publica in ciuitate &toleretꝛ &rōnabi
liter :quia &ſi non fieret illa reemēdatio nec etiā iuſtum
preciū vellēt emptores dare:vel etiā forte nō ita de facili
inuenirēt emptores:vnde &homines poſſunt intelligere
pānos aliquando habere tales defect⁹.Lanifices poſſunt
inſup iuſte vēdeꝛ diminuēdo de precio ſm quātitatē defe
ctus:quod vtrū faciāt vel nō faciāt non habent ipſi diju
dicare:ideo non videtur poſſe condēnari:ſed tolerari.

§. VII. QVARTO IN SOLVTIO

nis diminutione&tarditate fit fraus ſeu damnum:qn̄ non
non ſoluentes mercenarijs.
ſoluitꝛ laborāti ꝓ ope ſuo termino debito:qd' faciunt mul
ti non tā ex impotētia q̄ ex auaritia:qa cū illa pecunia de
bita ſolui mercenarijs vel alijs volunt aliquo tempore ne
gotiari&lucrari:ſed hoc eſt expreſſe cōtra dn̄i mandatum
di Leui.xix.Non morabitur opus mercenarij tui apud te
vſq̄ mane.Et Prouer.iij.Ne dicas amico tuo: vade reuer
tere cras cū ſtatim poſſis dare .Cū em̄ tales indigēt : ſuſti
nent inde plura incōmoda quorum illi ſunt cauſa.Et hoc
niſi nondū terminus adueniſſet ſolutionis faciēdę ſm pa
ctum & cōuentionem. Vnde&dn̄s vineę dicit in fine diei
Mat.xx
procuratori ſuo. Voca operarios & redde illis mercedem
ſm cōuētionē factā. Aliqn̄ etiā dat eis falſas monetas pro
bonis:aliqn̄ etiam eis ſubtrahunt de debito diuerſis vijs .
Sed quid cū Petrus volens ſoluere creditori:puta Ioanni
pro re empta vel ope facto ſibi vel vectura rerum:vel alia
Cāpſor
cauſa mittit eū ad cāpſorem vel mercatorē qui habet ſuas
pecunias vel ſibi eas mutuat:vt ipſi ſoluaꝛ:& cāpſori⁹ vľ
alius gerēs negotia ipſius mercatoris ꝓ eo ſoluit Ioanni
ad inſtātiā & voluntatē ipſius Petri:retinet tn̄ duos dena
rios ꝓ libra ꝓ mercatore cāpſorius eius:nunqd eſt licitū
Rn̄.ſi hoc habet ꝯſuetudo ciuitatis ĩ hmōi:& creditor hoc
ſciēs non contradicit:videꝛ poſſe tolerari &excuſari rōne
conſuetudinis:quæ legē facit cū eſt rōnabilis vt diſt.j. cō
ſuetudo.Non aūt videtur irrationabilis dicta cōſuetudo:
cū introducta ſit reſpectu laboris numerantis pecuniā &
ſcribētis & expēſarū quas facit campſor vel mercator pen
ſionis exercētium artē pro eo.Ratio em̄ expenſarū &labo
ris habēda eſt.ar.c.magnę.de voto.Et nullus cogitur ſuis
ſtipendijs militare.xiij.q.j.§.iij.Si autē vltra cōſuetū acci
peret fraudem cōmitteret.vel etiā ſi creditor hoc neſciens
cōtra voluntatē ſuā&intentionē recipit illā diminutionē
nā tunc mercedē laboris ſui ſi vult campſor ab eo.ſ.Pe.cu
ius nomine ſoluit:recipiat:non a creditore Ioan.qui inte
De officialib⁹ cōitatis
gre debet recipere ius ſuū.Sed quid de camerarijs vel de
poſitarijs cōitatis in diuerſis officijs:vt montis vel gabel
larum& hmōi habentibus vel recipere pecunias a perſo
nis: vel tradere eas varijs hoībus ꝓ cōitate a quolibet dan
te vel recipiēte pecuniā ab eis exigāt aliquid: puta vnum
denariū pro floreno vľ libra:nūquid hoc eſt licitū ſi hoc
habet cōſuetudo a diu ſeruata? Rn̄.dicendū ſaluo meliori
iudicio hoc videꝛ diſtinguendū:qa aut tales ſunt ſalariati
a cōitate & ſufficienter ſm laborē officij & qualitatē:aut
nō ſunt ſalariati vel diminute & ſi ſufficiēter ſalariati . In
primo caſu non credo poſſe exigere vel recipere:qa ibi nō
videꝛ habere locū cōſuetudo:cū irrationabilis ſit ĩtrodu
cta ex mera & immēſa cupiditate:vnde potius dicenda eſt
corruptela.di.viij.cōſuetudo.Et ſic credo talia ſic extorta
ſeu acquiſita ex debito pauperib⁹ erogāda.vt.xiiij.q.v.c.
non ſane.In ſecūdo caſu videtur eos poſſe exigere & con
ſuetudinē eos excuſare:quæ rationabilis eſt cum ſeruiat
illis perſonis:& nemo de ſuo cogitur facere beneficiū.ar.
xiij.q.j.§.j.ſed dignus eſt mercenarius mercede ſua.

§.VIII.QVINTO FIT FRAVS IN

pecuniæ ad res mutabilitate:& ex hoc diminuitur preciū
debitū ꝓmiſſum:qa nō indigētes aliqn̄ talibus reb⁹ cōdu
cti ĩ aliquo opere cū vēdūt minus prēciū q̄ id qd' cōſtitit
eis.Et cōtra hos ait Iacobus apl's.v.c.Ecce merces opera
riorum qui meſſuerunt regiones veſtras quæ fraudata eſt
De obſeruatione pactoꝝ
a vobis clamat contra vos.Sciendum igiꝛ ꝙ cū pacta de
beant ſeruari ex de pact.antigonus.Et pacta ex conuentio
ne legem accipiunt:ideo cum quis cōducitur ad aliquod
opus:ſi ꝓmittit ſibi dare pecuniā nō debet illi dare victua
lia vel pannū vel alias res:niſi inquantū velit ipſe cōdu
ctus ſua ſponte:vel niſi alio mō non poſſit ſibi ſoluere ex
defectu pecuniæ.Sed tunc ſi ille non indiget vſu illius rei:
puta panni:ſed oportet vendere vt habeat pecuniam alijs
rebus emendis:illud dānum quod inde ſuſtinet in minus
vendendo debet conductor reſarcire:ex quo pactum fuit
de pecunia & inuoluntarius alias res recepit.Sed ſi a prin
cipio operis pactum in ſoluendo ſibi de labore ſuo certo
precio in rebus puta pāni:victualiū:& partim in pecunia

Universidad del Rosario | Archivo Histórico

tunc ſi illas res quas ſibi dat pro parte ſolutionis ſm̄ conuentionē vendit iuſto precio ſm̄ ꝙ alijs vēdit: quãuis ipē non indigens eis reuēdēdo multū perdat: quia quod ſibi datum fuit pro.xx.ſolidis nō poteſt vēdere niſi ꝓ.xv.vel minus: in nullo cōmittit fraudem cōductor: quia ſciēti & conſentiēti nō fit iniuria nec dolus. de re.iur. lib.vj. Sed ſi ipſe vel alius pro eo: puta retaliator pro ſetariolo dat pānum textori conducto a ſetariolo maiori precio ꝙ alijs vēdatur: de illo pluri certe tenetur: puta retaliator vēdit pannum alijs ad rationē.xxx.ſolidorū ꝓ brachio: ſed textori ſerici ad rationē.xxxiij.vel plus quem pannū reuendens reperit.xxv.ſolid'.certe ſetariolus tenetur textori de trib⁹ ſolidis pro quolibet brachio pāni: quia plus iuſto precio tantum vendidit ſibi retaliator ad petitionē ſetarioli: ſed de illis quinq quibus minus vendidit ꝙ emit non tenetur ei ex quo iuſto precio venditum fuit: & cōuentio īter illos talis fuit: vt.ſ.in panno ſibi ſolueret in totum vel in partem pro ſuo labore. Sed & ſi ipſe textor ſerici ab initio cum pactū fecit cū ſetariolo de panno ſibi dãdo pro labore ſuo ſcit ꝙ retaliator vendet ſibi plus iuſto precio: qa ſic cōiter fit & al's expertus eſt: non videtur ſibi ſetariolus teneri: quia in idē reuertit acſi ſetariolus a pricipio faceret pactū cū textore dãdi ſibi tantū quantū vendet pānū ſibi datū puta debet ſibi dare.x.flore.ꝓ ſuo labore. ſed i pāno de quo ſit textor ꝙ non inueniet de ipſo panno vendens ipſum.vj.florē.vñ ita eſt ſicut faceret pactū cum eo dare ſibi.vj.flore.nō obſtante ꝙ dicat de.x.flore.qa nō i pecunia.x.ꝓmiſit: ſed i pāno ſibi cōputãdo taliter ꝙ.vj.flore. habebit. Vñ em̄ textor peteret tantū.vj.flore. a ſetariolo: qa ſic credit habiturū p pannū ſic venditū: non videt ſetariolus male facere. Eſt tñ ſatis turpis talis mod⁹ vtriq & ſetariolo & retaliatori: & potius eſt reprobãdus vt iniuſt⁹

Adde.l. nemo. ff.eo. & ibi Bar.

In pactis.

Nota tamen ꝙ ſi ex hoc non accipit textor debitū lucrū de labore ſuo ſm̄ cōem ęſtimationē: ſed diminutum: puta tur autē debitū lucrū illud in quo cōueniunt in pecunia: puta.x.flore. ſed qa pauper eſt & oportet eū accipere etiã multo minus vt ſe & familiã ſuſtentet: tūc vtiq ſetariol⁹ ſibi tenet dare ſupplemētū vſq ad.x.vl' circa: ſi dat ſibi pannū quē non vēdit niſi.vj.qa ſicut dignus eſt operari⁹ mercede ſua ex debito iuſtitiæ ita & conueniēti mercede: al's eſſet contra æqualitatem iuſtitię: ſicut in ꝯtu emptionis & vēditionis eſt iniuſtitia & pc̄m cum res emitur minus iuſto precio ex neceſſitate venditoris: ſed ſi quantitas vj.florē.reputat congrua merces ſui laboris videt poſſe illud: & ſi turpiter inuentū admitti: verū quia talia cōmuniter inuenta ſunt ad decipiendum & opprimendū pauperes ideo inducendi ſetarioli & retaliatores ꝙ abſtineant a talibus: & ex factis huiuſmodi fraudibus ſatiſfaciant lęſis: vel pauperibus erogent ſi non grauauerunt notabiliter textores. ar.xiiij.q.v.c.qui habetis.&.c.nō ſane. Et idē dicendum de alijs conducentibus laborantes ad alia artificia & exercitia: ſed de ſetariolis & textoribus dictum eſt quia huiuſmodi multum Florentiæ practicatur

Equalitas iuſtitiæ quã do violatur.

§. IX. SEXTO FRAVS EST IN

operibus de genere bonorū: cū.ſ. quis in eis quærit aliud ꝙ gloriã dei. Iuxta illud apl'i. Oĩa in gloriã dei facite: puta remunerationē in mundo ꝓpter quod dr̄ Hiere.xlviij. Maledictus omnis qui facit opus dei fraudulenter & deſidioſe: quod exponēs. Grego.ix.lib.mora.dicit ꝙ triplex fraus cōmittitur in bono opere qd' eſt opus dei: cū.ſ.intēdit remuneratio ex eo ab hoīe. Et hoc primo a corde. ſ. vt habeat amicitiam & gratiã hominum ideo aliquid boni operatur: ſed fallax gratia dicitur Prouerb.vlti. Qui enim hoc quærit ſępe. vt ait Augu. ab eo offendit deus ne offendatur amicus. De⁹ autem (ait pſ.lij.) diſſipauit oſſa eorū: id eſt opera in genere virtuoſa quæ hominib⁹ placent. Secūdo ab ore cum.ſ.ex bono opere quęrit laus humana: qd' prohibuit chriſtus dicens. Cum facis eleemoſynã noli tuba canere ante te. Mat.vj. id eſt noli publicare vt lauderis quãuis enim dicat ꝙ memoria iuſti cū laudibus: non tñ ipſe requirit eã: ſed deus illi eã tribuit vt nō ſolū a deo ſed etiã ab hoībus viuens & mortuus laudet. Tertio ab opere cū.ſ.quis aliqd' bonū facit vt a deo remuneretur tp̄aliter.i.vt ꝓſperet: ieiunat ſeu orat & hmōi: facit vt cōſequatur eleemoſynã vel eccleſiaſticã dignitatē vel alios confidētes de ſua bonitate decipiat temporaliter vel ſp̄ualiter

j.Co.x.

Fraus ī bono opere fit tripliciter.

Prouer.

talis hypocrita eſt: & de hmōi dñs dicit. Vhe vobis hypocritę q ſil'es eſtis ſepulchris dealbatis q̄ apparent hominibus ſpecioſa. Mat.xxiij. Omnes ergo tales qui fraudes faciunt in opere dei.i.de genere bonorū maledictionem dei īcurrunt. E contrario de viſo iuſto dr̄ Eſa.xxxiij. Beatus q excutit manus ſuas.i.opa ab omni munere.i.cordis oris & operis: nil.ſ. quærens ab hoībus vt finem ipſorum operū nec gratiã hoīm: nec laudē: nec tranſitoria.

§. X. DE PERMVTATIONIBVS

rerū ad res ī negotiando quæ vulgariter dicunt baratti: puta dat lanifex ſetariolo duos pãnos laneos æſtimatos ab eo cētū flore. & ꝓ his ſetariol⁹ dat lanifici pãnū ſericū ęſtimatū ab ipō.c.flore. Siue mercator dat lanifici lanam & ſetariolus ſericū: & pro his lanifex dat ſibi non pecuniã ſed pannos laneos: & ſetariolus dat pãnos ſericos in tali æſtimatione ī quãta receperunt lanã vel ſericū: nunqd eſt licitū? Rñ. Si pure & abſq fraude partium fiat ꝑmutatio quantitatis præcij vl' qualitatis rerū eſt ꝯtus permutationis & licitus: qa a iure approbatus ſimpliciter ī tp̄alibus. e.t̄ de re.ꝑmu.per totum. Si aūt fiat fraus: aut hoc eſt ī ipīs mercimonijs quo ad qualitatem: aut in æſtimatione pręcij. Si ī qualitate rerum ꝑmutatarū: tunc ſi eſt fraus ex parte vnius tantum: qa.ſ.dat alteri pannum laneū vel ſericū ſeu lanã vel ſericū multū defectuoſa cōtra ītentionē eius: cum tñ ipē recipiat res ab eo nõ vitiatas: vtiq peccat notabiliter & tenet ſatiſfacere notabiliter lędēs. e.t̄ de iniur.& dam.da.ſi culpa. Et ſil'r mediator ſeu ſenſalis q nouit huiuſmodi fraudē: qa coopat fraudi.ij.q.i.notū. Si aūt vterq ītendit alterū decipere: & ab vtroq dat alteri res defectuoſa pro bona vtroq ignorãte fraudē alterius vterq peccat mortaliter propter malam ītentionē.xxij.q.v.q peierare. Quantū aūt ad ſatiſfactionē pōt hic habere locū cōpēſatio: vt vnus alteri nō teneat ſi in tanto deceptus eſt vnus ꝯ intentionē ſuã quantū alter. Si vero vterq vt practici ſcirent defectus rerū permutãdarū: nō videt ibi eſſe fraus qa ſcienti & cōſentiēti nō fit iniuria. de re.iur.lib.vj. & alter alteri non tenet. Si aūt fit deceptio ī præcio: qa exceſſiuū ponit ī ſuis mercimonijs: tūc ſi vn⁹ eorū excedit in pręcio & non alter qui excedit peccat & obligat ſatiſfacere ſi eſt notabilis exceſſus: niſi hoc alter perpēdat: & tamen ſic velit facere permutationē: tunc videt nō teneri per regulam ſcienti.ī.vj. Si autem ſcienter vterq excedit in pręcio ī ęſtimando ſuas res: qa alter de altero hoc credit & cognoſcit cum quotidie hoc practicent puta mercator de lana quam dat lanifici valente tunc.xc.florē. ſm̄ currens præciū exigit.c.vel circa. Et lanifex de pannis laneis quos dat mercatori pro ſua lana exigit.c.cum non valeant niſi.xc.vel circa: cum alter probabiliter ſciat de altero ꝙ iniuſtum præcium exigunt de ſua re videtur hic habere locum compenſatio: nec ibi proprie eſſe fraudem cum intendant ſe cōſeruare īdēnes nō alterū grauare tales tamē adinuentiones ſunt ex cupiditate īuentæ: & ideo vitandę.

Caſus pulchri de ꝑmutationibus.

Cōpēſatio habet locum.

¶De multiplici falſificatione: & ibi agitur de falſificatione ī menſuris: ī pōderibus: in monetis: in ſcripturis: ī bullis in inſtrumentis: & in fœtibus filiorū. Ca.XVIII.

DE FALSIFICATIONE PO

teſt īduci illud Pſal.lxj. Mēdaces filij hoīm īſtateris: vt decipiãt ipī de vanitate in idipm̄. Vbi tria pñt notari. Primo defectio vitatis. ibi. Mēdaces filij hominū ī ſtateris. Secūdo intētio nocibilitatis ibi. vt decipiant ipſi. Tertio conſecutio pœnalitatis .ibi. de vanitate ī idipſum.

§. I. ET A SECVNDO INCHO

ando clarū eſt ꝙ q vtūt mēdacio ad hoc faciunt vt decipiãt & fallãt qd' patet ex diffinitione eius. Nam diffinit a magiſtro ſent.ī.iij.diſt.xxxviij. ꝙ eſt falſa vocis ſignificatio cū ītentione fallēdi. Et qa fallere & decipere aliū ē cōtra vel pręter charitatē & legē naturalē: qa null⁹ vellet ab alio decipi: ideo omne mēdaciū peccatū eſt & vitãdū. Vnde Iſido. in ſynonymis. Oĩe mēdaciū fuge: qa oĩe mendaciū pc̄m ē. Decipit aūt aliqñ ſeipm̄ quis corde: cū facit ſibi erroneam conſcientiam de aliquo vel male iudicat de alijs. Ore: cū dicit qd' ſcit vel ęſtimat nō ſic eſſe. Opere: cū ſimulat vnū actū pro alio. Et vt ait Ambro.xxij.q.v.cauete. Omnes

Mendaciū qd ſit.

te. Oēs qui amãt mēdaciū filij ſunt diaboli. De ipſo enim dicitur Io.viij. Mēdax eſt & pater eius.i.mendacij primus inuentor. Et corde quidē mēdaciū dixit cū ait ī corde ſuo vt dicitur Eſa.xiiij. Similis ero altiſſimo. exiſtimãs peruenire ad gloriã per virtutē propriã. Ore vſus eſt mendatio cum dixit per ſerpentem primis parētibus. Nequaq moriemini &c. Geñ.iij. Opere autē cū ſm̄ Apoſtolū ipſe Sathanas trãſfigurat ſe in angelum lucis.

ij.co.xj.

§.II. QVANTVM AD PRIMVM

Certū eſt ꝙ in omni mēdacio deficit veritas: & cū chriſt⁹ ſit vitas diſcordat ab eo. vñ cū chriſto nō pōt eē aliqs cū mēdacio. Dicit em̄ Apoc.xiiij. de ſanctis ꝙ nō eſt inuentū mēdaciū in eis. Sunt autem mēdaces filij hoīm in ſtateris. Statera autē eſt quędã regula recte menſurandi res cum eſt iuſta ſtatera: ſed mendaces filij hominū in ſtateris.

¶In ſtatera quidem cōſciētiæ vel opinionis internalis.

¶In ſtatera ſententiæ iudicialis.

¶In ſtatera mēſuræ materialis.

triplex ſtatera.

Prima eſt cū qs iudicat de aliquo ſm̄ ſuã ꝯſciētiã in qua frequēter fallit nō recte æſtimãdo. Vñ Hiero. Non afferamus ſtateras doloſas vbi appēdam⁹ qd' volum⁹ ꝓ arbitrio nr̄o dicentes hoc graue hoc leue. Sed afferamus diuinã ſtaterã de ſcripturis ſacris tãq de theſauris dñicis: & in illa qd' ſit graui⁹ appēdam⁹.xxiiij.q.j.nō afferamus. Sed mēdaces filij hoīm in ſtatæris: faciētes ſibi leuē cōſcientiã vl' nullã de grauib⁹ pc̄tis ſeu malis: vt & de adulterio ꝓpt̄ qd' ſequit falſus part⁹ aliqñ & ſuppoſitio alieni part⁹ &c.

Scd'a eſt in iudicio vbi ſnĩa eſt quaſi ſtatera. Vñ Grego. xlv.diſt.oīs. Omnis qui iuſte iudicat: ſtaterã in manu geſtat. Sed mēdaces filij hominū in ſtateris ꝑ iniuſtas ſnĩas.

Tertia eſt ſtatera menſurę materialis. de qua Prouerb.xj. dicit. Statera doloſa abominatio eſt ante deum. Sed men. filij ho. in ſta. qa faciūt aliqñ falſas mēſuras & pōdera: vl' eis vtūtur. Numiſma etiã ſm̄ pḣm dr̄ menſura rerū venaliū: qa tantū monetę datur quanti ęſtimatur res eſſe valoris. Sed mēda.fi.ho.in ſta. falſificando monetas: vel falſis vtendo. Scripturę etiã hoīm poſſunt dici ſtateræ: qa ꝑ eas quaſi mēſurat & declaratur qd alicui ſit concedendū. Sed men.fi.ho.in ſta.ſ.bullas falſificãdo inſtrumenta & alias ſcripturas. Et de his oībus in ſeq.§. declarabitur.

§. III. QVANTVM AD TERTI

um pricipale oñdit qd demū eueniat iſtis mendacib⁹ ī ſtateris & falſificãtibus: hoc videlicet qa cū ipī decipiãt ipſi tādē decipiūtur. Sed vbi in modico decipiūt: qa ī terrenis ipſi ī multo: qa in ęternis a diabolo decipiūtur: nō perpēdētes ſe inde priuari gloria: & ęterno igne puniri. Et ſic intelligit illud Pſal. De vanitate in idipm̄ ꝓcedētes.ſ.mendaces: de vanitate.i.falſitate qua vtunt ad decipiendū: in idipm̄ incidūt.ſ.in deceptionē. Magna em̄ deceptio ē qua decipiunt a diabolo: quia dū intendūt & ſperãt ex ſuis deceptionib⁹ ditari & gaudere inde ſumme depauperant & ꝯtriſtãtur cū demū in pūcto ad inferna deſcēdūt ꝓpt̄ hoc igne ęterno cruciãdi: vbi nec guttã hr̄e aq̄ valēt in refrigeriū: ſicut de diuite epulone poſtulãte vt Lazar⁹ deſcenderet ad eū & aquę gutta refrigeraret linguã eius. Lu.xvj.

Pœna fraudulētorū.

§. IIII. DE FALCIFICATIONE

monetę. Abb. ſit ſup.c. quãto. de iureiur. ſi. dicit ſm̄ glo.ī d.c. Non licet ſine cōſenſu principis ſeu imperatoris cudere monetã. vt.C.de falſa mo.in.l.ij. & iij. ſm̄ Bar. & Cyn. ibi. & h' verū niſi ciuitas vel princeps inferior p̄ſcripſiſſet hoc per tantū tēpus de cuius initio non exiſtat memoria: vt in.c.ſup quibuſdã. de verb.ſigni. vel niſi eſſet talis q p̄ſcripſiſſet iura imperij: vt Hiſpaniæ reges: q vt dicit gloſ. diſt.lxiij. Valētinianus. nō ſubiacēt imperio: qa de hoſtiū faucibus regnū eruerūt. Falſatur aūt moneta multipliciter. vt in gloſ.d.c.quanto. & ſic varie punit. Vno mō falſat moneta principis de nouo cudēdo: & talis debet cōburi. vt.l.ij.C.de fal.mo. Scd'o falſat qs cudēdo monetã ciuitatis vel inferioris a pricipe: & talis capite punit. vt.C.de fal.mo.l.j. Tertio cū quis nō fabricat de nouo monetam: ſed fabricatã cudit.ſ.minuēdo: vel tingit puta monetam ęreã vt appareat aurea: & talis punitur vltimo ſupplicio: vel datur ad beſtias ſm̄ ꝯditionē pſonę. vt.ff.ad.l.cornel'. de fal.l.quicūq. Item notandū ſcd'o ꝙ habēs ius cudendi

Qualit mōeta falſat.

monetã dicitur fraudare eã trib⁹ modis. Primo ſm̄ Inno. quando certū pōdus a pricipio ꝓ quolibet denario demitur de mandato principis: & illã ſic diminutã mãdat poſt ea recipi ac ſi primi pōderis eſſet. Secūdo modo ſm̄ Inno. qñ abiectior cuditur moneta multo minoris pōderis vel valoris ꝙ eſſet deductis tñ expēſis factis ꝓ ea facienda. Et ſic vult Inno. ꝙ tãtū debet valere moneta in forma quantū in materia valet: deductis tñ expēſis quas autoritatem pręſtans de ſuo facere nō tenet: immo ſi princeps indiget poterit inde habere aliqd' lucrum ſic minus valeat ꝙ materia: etiã deductis expēſis. Et hoc verum ſi extra regnum nō ſpargeretur moneta talis: qa tūc.ſ. extra regnum ſpargēdo ſequeretur dãnū etiã nō ſubditorū. In primo aūt caſu credit Inno. ꝙ poſſit princeps minuere monetã cū conſenſu populi: qa quilibet poteſt renūtiare iuri ſuo. vñ.q.j. ꝙ periculoſum. ſed dicit eſſe periculoſum & dicit ſufficere cōſenſum magnatū regni: qa negotiū putatur negotium vniuerſitatis. Fatetur etiã Inno. licentiã populi nō ſufficere quando moneta illa eſt expendenda extra regnū. Tertio modo fraudatur ſm̄ Hoſtiē. extrinſecus: vt quia princeps bonam monetam reprobat: vel æqualem vel minus valentem ſubijcit ad hoc vt de reprobata bonum forū habeat & illam conflari faciat & cudi.

aliquis mōetã tripl'r falſificat.

§.V. QVANTVM AD VSVM FAL

ſę monetę. Nota ꝙ ſciēter expendēs falſam monetã videt ꝙ teneatur pœna .l.cornel'.de fal. q̄ regulariter eſt deportatio & oim bonorū publicatio. ſeru⁹ vero vltio ſupplicio punit. Sed Bar. dicit h' procedere qñ expendit numos plūbeos vel ſtãneos: quia de illis tm̄ facit mētionem illa lex: al's punit pœna extraordĩaria. Hęc oĩa Abbas. ſi. No. tñ ꝙ vbi qs in aliquo loco vbi monetæ diminuti pōderis minus valēt ſm̄ illã diminutionē emit debito precio: & poſtea illas portat ad aliū locū: vbi tãtū valēt quãtū integre monetæ: & ita indifferēter expēduntur & accipiunt: & in tãtū eas cōputãt quãtū integras: vt in qbuſdã ciuitatibus regni ex quo pl⁹ vēdit eas ꝙ emerit: nō videt ī hoc peccare cū nulli dãnū inferat: & ſibi ex ſua īduſtria & labore lucrū quęrit: ſicut accidit de alijs mercimonijs q̄ pl⁹ min⁹ ve valēt in vno loco ꝙ in alio: ꝑ regulã ſciēti. de reg.iur.ī vj. Sed qui bonas & ītegras monetas diminueret. & ſic diminutas portaret ad talē locū: vtiq fraudē faceret & cōtra legē: & tenet talis lucrū pauperib⁹ erogare.xiiij.q.v.c.nō ſane. Sicut etiã nō excuſarent a pctō q monetas malas & diminutas ſciēter darēt ꝓ bonis: etiã ſi ſibi datę eſſent ꝓ bonis: & poſtea ꝑpēdit de diminutiōe valoris: nō em̄ poteſt abſq pctō fraudes alteri dare ꝓ bona & integra: quia culpa alterius & error ſuus non debet alteri nocere. Culpa eñ debet ſuos tenere auctores & nō alios.

Pēa falſorū numulariorū.

De malis denarijs.

§. VI. DE FALSIFICATIONI

bus in pōderibus & mēſuris. Ex cōſilio Maguntiñ. dr̄. Vt mēſurę & pōdera iuſta fiãt: ſupple ſtatuim⁹. Et īfra. Si qs iuſtas mēſuras & iuſta pōdera lucri cã mutare p̄ſumpſerit.xxx.dies in pane & aqua pœniteat. extra de emp.& vē. c.ij.in glo. Inſup punit ſm̄ leges.ſ.ciuiles.l. cornel'. de fal. Hæc pnĩa hic taxata forte locū habet cū cōuinceret in iudicio eccleſiaſtico contētioſo. Nã in foro pnĩę idem iudiciū eſt de iſta ſicut & de alijs taxatis in canonib⁹: vt.ſ.ſit arbitraria. arg. de pœ.diſt.j.mēſurã.&.xxvj.q.vij.tpa. Et dubiū nō eſt qn talis peccet mortaliter cū agat cōtra iuſtitiã & ī dãnū ꝓximorū: & tenet de omni dãno īde ſecuto ſatiſfacere. extra de iniur.& dãno da.ſi culpa. Quod ſi ſcire nō poſſet ꝓpter multitudinē pſonarū & varietatē: tenet pauperib⁹ erogare p̄cipue ſi in paruo illos lęſit. Tenet etiã ad remediãdū inquãtū pōt ſine periculo ſuæ pſonę vel maioris ſcãdali: vt.ſ.auferãtur de medio dictę mēſurę vel pōdera falſificata vel adæquētur: & idē dicēdū de eo q eis ſcilicet falſificati ſciēter vſus fuerit.ſ.ꝙ peccat grauiter: & de eo in quo alius dãnificatur per hoc ſibi obligatur.

Mēſurę & ponderis falſificatio

§. VII. DE FALSIFICATIONE

in ſcriptis. Fit aūt hoc vel in bullis papalibus vel inſtrumētis: vel in literis & alijs ſcripturis. Et in bullis papalib⁹ ſeu reſcriptis dr̄ falſa eē per ſurreptionē & ꝑ nouã fabricationē eius: & ꝑ iuris interpretationē. Per ſurreptionē quidē dicitur falſa bulla vel reſcriptū ſeu charta: cū.ſ. in peti

bulla falſa ꝑ ſurreptionē

Universidad del Rosario | Archivo Histórico

tione gr̄ę ſeu bñficij de quo ibi fit mētio aliqd tacitū ē qđ
ſi fuiſſet expręſſum nō eſſet conceſſum : cū eſt ſuggeſtū fal
ſum:quo tacito forte nō fuiſſet ꝯceſſum: & talis dicit̃ fal
ſariꝰ.ff.de fal.l.ſi qs obrepſerit.Et cū hoc ſtudioſe fit & ad
uertēter:nō eſt dubiū ꝙ mortale & graue cōmittit. Nō tñ
talis incidit in excōicationē latā contra falſarios bullarū
ſm Rich.in.iiij.de qua.j.dr̃:caret tñ cōmodo illius gratiæ:
puta ſupplicatū ē papę ꝙ det bñficiū curatū alicui cū ha-
beat ętatē legitimā.ſ.xxv.annos.& hoc eſt falſum : qa ſcit
illū nō habere.xxij. vel cū ſupplicat̃ ꝓ bñficio ꝯferēdo il
legitimo tacito ꝙ ſit illegitimꝰ:talis gr̄a ſic ſurreptitie ob
tēta nil valet ac ſi nihil obtinuiſſet. Verū vt in.c.ſup lr̄is.
de reſcrip.fit diſtinctio:vt videlicet qñ ꝑ malitiā ꝟitas ta
cet̃ & falſitas ſuggerit̃:nullū cōmodū ex lr̄is impetrās cō
ſequit̃.Qui aūt hęc facit per ignorātiā & ſimplicitatē ſi ta
cuit talē veritatē vł expreſſit talē falſitatem: qua expreſſa
vel tacita nō impetraſſet illas lr̄as alicuiꝰ gr̄ę:idē iuris vi-
detur eſſe. Sed ſi etiā veritate illa expręſſa vel falſitate nō
dicta etiā literas gr̄ę alicuiꝰ impetraſſet ſaltē in forma cōi
tūc nō caret cōmodo earū totaliter: ſed tm̄ ſm rigorem iu
ris iudicat̃ ex eis nō ſm formā earū:vt ibi dr̃. Vñ dīc glo.
ꝙ ad hoc vt reſcriptū teneat nihil debet ſupprimi ex his q̃
mouere aīm principis pñt ad dādū reſcriptū vel denegan
dū.Qui autē falſam chartam fabricat de nouo:ſi eſt bulla
papalis vł reſcriptū talis deponit̃: & degradatus traditur
curię ſęculari:ſi eſt clericus puniēdus.ſ.morte.ex̃ de crimi.
fal.ad falſarioꝝ.& eſt excōicatꝰ ipo facto.extra eo. ad fal-
ſarioꝝ.Et ponūt̃ in.c.licet.eo.tit̃.ſeptē modi falſitatis co-
gnoſcendę.De hac excōicatione habes in.iij.par.ti. xxiiij.
Scđm aūt leges pœna falſarij hęc eſt diſpoſitio & oīm bo
norū cōfiſcatio i libero: i ſeruo pœna eſt mors.ff.de fal.l.
j.Et hoc verū in falſante pl̃ſe reſcriptū principis:falſantes
alias literas eccleſię excōicantur. Quo aūt ad foꝝ cōſcien
tię vltra mortale graue commiſſum:tenet̃ falſarius ſiue te
ſtamēti ſiue inſtrumēti cuiuſcūq; ſiue ſcripturę vt i libris
mercatoꝝ:vel ſciēter vtēs talibus de omni dāno qđ inde
alicui ſequit̃:ſiue ſit notarius:ſiue teſtis:ſiue cooperator:
vel faciēs hoc fieri.ex̃ de iniur.& dā.da.ſi culpa.Et oē emo
lumētū qđ inde recipit tenet̃ reſtituere:qa fur eſt & latro.
xiiij.q.vj.ſi res:& i multis locis eſt excōicatus per ſynoda
les.Qui ēt ſcienter vtit̃ falſis bullis icidit in illum cano-
nē:& vltra mortale tenet̃ ad reſtitutionē ſi īde aliqd vtili-
tatis ꝑcepit.Itē nota ſm gloſ.ſup.c.i memoriā.diſt.xix.ꝙ
charta falſa per iuris determinationem vel interpręttionē
dr̃ cum ſcribit̃ maiorē partē vel oēs fuiſſe p̄ſentes:q̃ tñ nō
fuit p̄ſens.vt ex̃ de his q̃ fi.a p̄la.ſine cōſen.capi.quāto.&
talis falſariꝰ ſuſpēdit̃ ab officio & bñficio.vt ex̃ de teſti.&
atteſta.tā lr̄is.Itē dr̃ falſa charta q̃ nō habet teſtes iſcriptos
vt ex̃ de procur̃.c.j.Nota ſm Hoſt.ꝙ teſtes dicunt̃ in ſcri-
pti qñ ꝑ alium ſcribuntur.Sed ſubſcripti dicunt̃ qñ pro-
pria manu ſubſcripſerūt.Et qñ quis ſcit ſcribere ꝑ ſe opor
tet ſubſcribere i inſtrumēto.Sed ſi neſcit ſcribere tunc po-
teſt ꝑ aliū ſubſcribere.ex̃ de ſen.& re iudi.cū inter.Item dr̃
charta falſa q̃ habet ſubſcriptiones ſed varijs manibꝰ no-
tatas:& q̃ nō eſt pfecta eadē manu.vt ex̃ de priui.cū olim.
ij.niſi ex hoc ſit ibi diuerſitas ꝙ ſit ibi calami vel attramē
ti mutatio.vt i aut̃.de fide iſtru.& caute.i prin.Itē dr̃ falſa
ſi eſt alieno ſigillo ſignata dūmodo habuit ꝓpriū. vt ex̃
de appel.ſignificauit.Itē dr̃ falſa propter falſam grāmati-
cā.vt ex̃ de reſcrip.ad audiētiam.j.Item dicunt̃ falſę ſi ſunt
ſuſpectæ & eis non iponit̃ fides.vt.C.de ꝓba.l.iubemus.
Item dr̃ falſa ſi ſigillū eſt fractū:vel ſi non eſt annus indi-
ctionis appoſitus.vt ex̃ de fide inſtru.iter dilectos.Item ſi
ſunt impetratæ lite pendente .vt ex̃ de teſt.& atteſta.cau-
ſam.ij.Itē ſi filū eſt ruptū.vt ex̃ de cri.fal.licet.Item ſi ſunt
impetratę ſine mādato dñi.ex̃ de reſcrip.nōnulli. Itē dicū
tur literę falſę ſi eꝑs appellat̃ filius: vel ſi papa vni loqui
tur in plurali.vt ex̃ de cri.fal.q̃ graui . Item dr̃ charta ſeu
bulla falſa ſi apparet eam fuiſſe raſam vel mutatā & talis
deponit̃.ex̃ de cri.fal.ad audientiā.Hæc oīa i gloſ.in.c.in
memoriā.diſt.xix.Sed quātū ad iſtud vltimū.ſ. de raſura:
& illud aliud.ſ.de falſa grāmatica:dicit Durā.ordi.mino.
i ſumma.ꝙ hoc itelligit̃ de reſcrip.papæ.ex̃ de reſcrip. ad
audiētiā.j.Alia aūt inſtrumēta non vitiant̃ ꝑ falſam grā-
maticā.Vñ i priuilegijs & teſtamētis falſa latinitas non
nocet dū conſtet de volūtate teſtatoris. vt.C.de teſta.l.er-
rore.Et hoc iō:qa lr̄ę papales tranſeūt ꝑ multas manꝰ.Nā

Bulla falſa ꝑ nouā fabricationem.

falſa ex iuris interp̄tatione.

Bullaꝝ falſitas ex icongrua latinitate

legunt̃ primo i petitiōe:ſcđo i notula:tertio i lr̄a groſſa.
Hęc Guil.& Io.xxxv.q.ix.c.apl̃icę.Sed ſi habet defectū li-
terę vel ſyllabę nō vitiat̃ ꝓpter hoc.c.ex pte.ex̃ de fi.iſtru.
niſi ſubtractio lr̄ę aliū ſenſum iducat q̃ dictio integra.c.i
ter dilectos.ex̃ de fide iſtru.Itē iſtrumētum vitiat̃ ſi habet
ſcripturā interlinearē vel raſurā i loco ſuſpecto qñ literæ
ſunt aptę:ſecꝰ ſi ſunt clauſę.hæc ille.Itē dr̃ iſtrumentū fal-
ſum ſi eſt ꝯriū alteri ex eadē pte ꝓlato.vt ex̃ de fi.iſtru.im
putari.Sed nota ꝙ iſtrumenta vel atteſtationes cū iueniū
tur falſę ꝓ ꝑte vtrum i toto reprobent̃.Glo.Io.ſup.c. ſi ad
ſcripturas.diſ.ix.arguit ꝓ & ꝯtrādē ſoluit dicēs:ꝙ ſi plura
capitula ibi cōnexa ſunt vel vnū eſt acceſſoriū alteri vno
caſſato ſeu falſo ꝓbato:cōnexa & acceſſoria caſſant̃. Secꝰ
ſi diuerſa & ſeparata ſunt. Hęc diſtinctio ꝓbat̃.ff.de nego.
geſt.l.eū actū.&.ij.q.vj.ſi qñ.§.diffinitiua.ſed Bar.brix.di
cit.Ego credo ꝙ ſi aliquid falſitatis reperiat̃ i inſtrumen-
to totū reddit̃ ſuſpectū.vt.ff.de fi.iſtru.l.ij.hęc ibi.

§. VIII. QVARTO FIT FALSI-

ficatio i partubꝰ:cū.ſ.ſupponit̃ alienꝰ partus.ex̃ de pœ. &
re.officij.&.ff.ad.l.cornel̃.de fal.l.q falſam.Et idē dicendū
qñ mulier coniugata habuit filiū ꝑ adulteriū quem mari
tus æſtimat ſuū. Nota ſi mulier cōcepit per adulterium
vel ſupponit ſibi alienū partū quicqd expēderet ꝓ nutri-
tione & gubernatione illius creaturę: & ad id i quo ſucce-
deret putatiuo patri:tenet̃ totū ad reſtituendū:qa furtum
cōmiſit quātū poſſibile eſt.de hoc tñ ſic dicit in ſum.Ray.
Talis mulier debet laborare qbuſcūq; modis pōt vt legi-
timi hęredes nō fraudentur de hęreditate paterna caute tñ.
Reuelare em̄ ſimpl̃r marito vel etiā ipſi ſpurio vel ſuppo
ſito non expedit abſolute.ſ.& ſine diſtinctione vt dicit ibi
glo.tum qa forte ide ꝓuenirent homicidia & adulteria.tū
qa maritus forte dimitteret eā:& nō valētes forſitan cōti-
nere vterq; adulteraret̃ tum forte qa nō crederēt ſibi.Ita er
go procedat. Reuelet factū ſuū i pœnitētia ſacerdoti paro
chiali vel alteri magis perito: & poſtea cum ipo vel ſine
ipſo reuelet eꝑo i pn̄ia.Et tūc eꝑs vel etiā ſacerdos ſi tantę
diſcretionis vel maturitatis ſit vel qđ tutius eſt ambo di
ligenter ingrant ſimul & caute ſi ſpurius vel ſuppoſitꝰ ſit
homo ſpūalis & timens deū. Quo iuento vocent eū ſecre
to corā muliere:& ſi videbit̃ expedir̃ recepto priꝰ ſacramē
to a muliere ꝙ nō calūnioſe ꝓcedat:& etiā ab illo ꝙ factū
ſecretū teneat:poterūt reuelare ſibi & ide cōſulere ꝙ igre-
diat̃ religionem vel ꝙ trāſferat ſe ad longinquam regio-
nē:& ſic nihil ꝑcipiat de bonis illius quē credebat eſſe pa
trē.hęc Ray.Idē Guil.& Hoſt.Et addit Hoſt.ꝙ etiam ipſa
mulier pōt marito reuelare ſi nō timet ſibi periculū: ſicut
ſunt aliquę mulieres q̃ dominant̃ viris:& etiā aliquę ſciē
tibus viris adulterant̃:& filios ab alijs ſuſceptos ſcienter
ipſi viri nutriūt tāq; ſuos. Et i hmōi caſu cōſulendū eſt ꝙ
reuelet marito & ſic eo aſſentiēte abſoluta eſt mulier quā-
tū ad reſtitutionē:qa cōceſſum ē marito diſponere de ſuo
ſicut placet.hęc Hoſt.Si vero illi ſpurio vel ſuppoſito nō
pōt reuelari ſine periculo vel etiā marito:aut etiā ſi facta
reuelatione tali filio ſm dictā formā nō vult acqeſcere cō
ſilio:tunc iiūgat̃ mulieri ꝙ de ſpōſalitio ſuo & alijs rebus
quas habet vł i futurū habere poterit ſatiſfaciat iuxta poſ
ſe dolēs ſemꝑ de pctō.& ſi nō pt plene ſatiſfacere ꝓponat
firmiter i aīo ꝙ ſatiſfaciet q̃cito poterit:& ſic erit i bono
ſtatu.ar.xxij.q.v.hoc videt̃.& ex̃ de pœ.& re.officij.vbi po
nitur talis caſus.Dicta aūt ſatiſfactio fiat mediāte perſona
diſcreta ſecrete & caute & ſub hmōi verbis.Quędam pſo-
na tenet̃ vobis i hoc accipite.Idē Guil.& Hoſtiē. q etiam
addit ꝙ ſatiſfaciat etiā hęredibꝰ ab inteſtato vel etiā ſcri-
ptis.ſ.in teſtamēto.Satiſfaciet etiā vt dicit Inno.illis qui-
bus veriſimiliter credit ꝙ ſua reliqſſet:vel ſi hoc neſcit̃ de
tur pauperibꝰ.Qđ ſi mulier nō haberet qd daret.tunc ſm
Inno.ſi habet ꝓbationes ꝑ q̃s releuare poſſet ſucceſſores
p̄dictos a dāno qđ habent ſua occaſione debet eas addu-
cere:niſi ide eſſet graue malū ꝓueturum:tūc em̄ nō debet
facere:qa minꝰ malū ē dānū reꝝ q̃ corpoꝝ & aīarū:& idē
eſt i ſimilibus.Si ꝟo nō habet ꝓbatiōes ſileat.ij.q. vij.ple-
rūq;.Filius aūt hmōi ſpurius vel ſuppoſitꝰ.vt dicit Guil.
non tenet̃ ſoli mulieri credere:ꝑcipue cū multæ ſint mali
tię & fallacię mulierū.vñ ſi i ſana cōſcientia pſeuerat:cre-
do in toto ꝙ excuſat̃ ꝑ ignorātiā iuincibilē factę deceptio
nis de ꝑcipiēdis.Si ꝟo honeſtas fœminæ & alię ꝓbabiles
circunſtantiæ

de filio alieno.

Suppoſitio ꝓlis illegitimę.

Qualiter mulier ſupponens alienū partum ſatiſfacere debet.

Mulieres falſaces.la

circūſtātię faciūt ei probabilē cōſciētiā de veritate fcī:&
vult tutiorē viā tenere:nil vlteriꝰ ꝑcipiat.De ꝑceptis au-
tē & iā cōſumptis q̃diu habuit bonā fidē : cōſulit Ray.ꝙ
reſtituat vel cōponat : vel remiſſionē petat ꝑ aliquā aliā
perſonā tacito negotio. Dicit tñ ad hoc nō eſſe talē cogē-
dū ſi de facili nō pōt ad hoc iduci : ſed de conſumptis Vl.
ſimpliciter dicit talē nō teneri.Satis concor.Ioā.Neapot̃.
in quodlibe.Et addit nō ſolū ſi periculū perſonę immine
ret:ſed etiā amiſſionis famę & ſine periculo vitę:nō videt̃
ꝙ teneatur manifeſtare ſi hoc probare non poteſt.

§. IX. QVINTO FIT FALSIFI-

catio in iudicio: vt qñ iudex ꝯtra leges & iura ꝓnūtiat:ſi
cut iudex i ſentētiādo iniuſte.ff.eo.li.j.vł q falſam legē vł
canonē cuiꝰ autor ignorat̃ allegat:ſicut faciunt interdum
aduocati iniuſtā cauſam defendēdo.ff.ad.l. cornel̃.de fal.
l.j.vel etiā corrūpentes teſtes:aduocatos: & iudices.ff.eo.
§.j.Sed de hoc ponetur ſpeciale capitulū ſequens.

¶De iniuſtitia quę fit in iudicijs:& quo ad iudicē: & quo
ad accuſatorē:& quo ad reum : & quo ad teſtes : & quo ad
aduocatum:& quo ad procuratorem. Cap̄.XIX.

DE INIVSTITIA QVE FIT

i iudicijs q̃ frequētiꝰ ex auaritia ꝓcedit:ſm illđ
Iſid.lib.ſen . Cito violat̃ iuſtitia auro.xj.q.iij.
paup. Vñ & dñs i veteri lege mādauit iudices
iſtitui q oderit auaritiā. Cōtra aūt iniuſte iudicātes inue-
hit Pſal.dicēs Ps̄.lxxxj.Vſq; quo iudicatis iiqtatē.& faci-
es pctoꝝ ſumitis:iudicate egēo & pupillo.Vbi tria notāt̃

¶Primo reprænenditur prolatio iniuſta ſententiarū:ibi.
Vſq; quo iudicatis iniquitatem.

¶Secundo arguitur acceptio indebita perſonarum:ibi.
Et facies peccatorū ſumitis.

¶Tertio pręcipitur ſubuentio miſerabilium & oppreſſo
rum:ibi.Iudicate egeno & pupillo.

§. I. QVANTVM AD PRIMVM

ſciēdū ꝙ iniqtatē iudicare ē iniuſte & inique iudicare.Di
cit̃ em̄ iniqtas q̃ſi inæquitas.i.nō æquitas.Equitas aūt ad
quā intēdere ſemꝑ debet iudex ſm iura ē ſeueritas iuſtitię
dulcore mię tēperata.Inique ergo iudicat q cōtra æquita-
tē & iuſtitiā iudicat:& hoc multipliciter.Primo iudicādo
eū qui nō eſt ſibi ſubiectus : vt laicus clericū: & p̄latus nō
ſubditū ſibi.Cōtra cuiꝰ pręſumptionē inuehit apl̃s Rom̄.
xiiij.Tu aūt qs es o hō q iudicas alienū ſeruū. Vñ & in fi-
gurā dñs pręcepit ꝙ trāſiēs ꝑ alienū agrū nō mitteret fal-
cē in meſſem alienā.ſ.falcē iudicij in nō ſubditos.vt expo
nit Grego.vj.q.iij.ſcriptū.Scđo inique iudicat:q de his q̃
deo ſunt reſeruata iudicat:vt de occultis. Vñ apl̃s.j.Cori.
iiij.Nolite ante tempus iudicare quoaduſq; veniat dñs.Et
Vrba.papa.De manifeſtis quidē loquimur:ſecretorū em̄
cognitor & iudex eſt deus.xxxij.diſt.erubeſcant. Tertio ii
que iudicat qui poſtpoſito ordine iudiciario iudicat.Vn
de poſt multa.c.ij.q.j.concludit Gratianus.§.his oībus.ꝙ
nullus eſt cōdemnādus niſi iudicio ordinabiliter habito
aut cōuincatur:aut ſe reum ꝯfiteatur.Et Iob.xxix.dicit de
ſe.Cauſam quā neſciebā diligētiſſime examinabā.Quar-
to inique iudicāt qui ꝓpter pecuniā ſententias ꝓferūt:cū
dicat Aug.Nō licet iudici vēdere iuſtū iudiciū.xj.q.iij.nō
licet.Ad hoc etiam facit & optime qđ habet̃.q.ea.q recte.
Vnde contra tales inuehit Mich̄ . ꝓpheta.iij.c.dicens.Iu-
dices eius in muneribꝰ iudicabāt &c.Et paulopoſt in pu-
nitionē talis criminis dr̃ Idcirco Siō quaſi ager arabitur.
Quinto inique iudicat q ex leuibus ſuſpicionibus nō ſuf
ficiētibus ꝓbationibus ſnīam ꝓfert:qđ faciēdū nō eē di-
cit Melchiades papa decēs. Primo ſemꝑ oīa diligenter in
quirite vt cū iuſtitia & claritate diffiniatis.Neminē ꝯdē-
netis ante verū & iuſtū iudicium:nullū iudicetis ſuſpicio
nis arbitrio. In cuius figurā & exēplū dñs cū audiſſet cla-
morē Sodomoꝝ de eoꝝ vitio noluit iudicare ſeu ꝓferre
ſententiā cū oīa ſciret niſi priꝰ oculis videret per angelos
ingrens vt patet Gen̄.xix.Sexto inique iudicat q ad iudi-
cādū nō zelo iuſtitię vł rōne.ſed paſſiōe mouet̃ odij:amo
ris:timoris:vel ambitionis.ſicut Iudæi ex odio:Pilatꝰ ex
timore iiuſto cōtra chriſtū ꝓceſſerūt. Vñ.j.Pet̃.ij.c.dicit̃.
tradebat autem iudicāti ſe iniuſte.Vñ Grego.dicit ꝙ qua
tuor modis ꝑuertit̃ hūanū iudiciū . Timore:dū metu po-
teſtatis alicuius loq ꝑtimeſcimus.Cupiditate:dū pręmio
animū alicuiꝰ corrūpimꝰ.Odio:dū cōtra quēlibet aduer-
ſariū molimur.Amore:dū amico vel ꝓpinquo p̄ſtare ali
quid intēdimus.xj.q.iij.quatuor.Septimo inique iudicat
qui exiſtēs in ſimilibꝰ pctīs vel grauioribus:& ꝑcipue no
torijs reos cōdēnat.Ad qđ facit qđ ait apl̃s Rom̄.ij.In quo
aliū iudicas teipm̄ cōdēnas.i.condemnabilem oſtendis.
Hoc em̄ aliū ſcādalizat ſm be. Tho.ij.ij.q.xxxiij.qa nō vi
det̃ facere ex iuſtitia:ſed ex ſupbia & oſtētatione.Vnde &
dñs de adultera dixit Ioan.viij.Qui ſine pctō eſt vr̄m pri-
mus i illā lapidē mittat. Nō tñ debet crimia dimittere im
punita:ſed ꝓponere emēdationē in ſe:& cū humilitate cō
dēnare:& nō peccabit . Hīc & Amb̄.ſup Beati imaculati.
ait.Iudicet ille de alterius errore q ñ habet qđ i ſeipo con-
dēnet.Iudicet ille qui nō agit eadē q̃ putauerit in alio pu-
nienda:ne cū aliū iudicat in ſe ferat ſnīam.Iudicet ille qui
ad ꝓnūtiādū nullo odio:nulla offenſione: nulla leuitate
ducat̃.Et infra.Diſcite iudices ſęculi quē in iudicando te-
nere debetis affectū ſobrietatē iquā & ſynceritatem.iij.q.
vij.iudicet.De ꝓceſſu autē iudiciario & de pluribꝰ pecca-
tis quę fiunt in iudicando habes.j.in.iij.parte.ti.ix.

Falſe iudicat q ꝯ æquitem.

Peruertitur iudicium

adde.ff. ad.l. aql.l. ita vulnerat9.

§. II. QVANTVM AD SECVN-

dū pricipale acceptio ꝑſonarū repręhēditur:cū dicit.Faci
es pctoꝝ ſumitis.q.d.malefacitis ſumēdo facies pctoꝝ.Su
mere facies pctorū eſt reſpicere ad ꝑſonas potētes & diui-
tes & nobiles.qa cōiter ſunt pctōres . & ſic non ſm merita
cauſę:ſed intuitu potētiæ:diuitiarū:cōſanguinitatis:ami-
citię & hmōi. pro talibus iudicare qđ ꝑtinet ad acceptio-
nē ꝑſonaꝝ.Sed vt dr̃ ex̃ de reg.iur.li.vj. Accipere ꝑſonā i
iudicio nō ē bonū:immo ꝓhibitū dicēte dño.Vt magnū
ita & paruū audietis.Debēt em̄ iudices dñm oīm vt ſuprę
mū iudicē imitari. de quo ait Pet̃.apl̃s Act̃.x . In veritate
cōperi ꝙ nō eſt acceptor ꝑſonarū deus.Vł etiā qa facies ſi
gnificat ꝯſciētiā. ſm illud Threñ.iiij. Denigrata eſt ſuper
carbones facies eoꝝ.i. cōſciētia pctoꝝ turpis effecta ſordi
bus vitioꝝ.Sumere facies pctōrum in iudicio eſt iudicare
ſm cōſciētiā quā ſibi faciūt pctōres qui nō curāt agere cō
tra iuſtitiā dūmodo ſeruiant ꝯplaceāt amicis & diuitias &
gloriā cōſequātur.Refert Pet̃.de palu.in.iiij.ꝙ in Francia
dū quidā foderet in agro ſuo inuenit humanā linguā vi-
uā loquētē Et interrogatus qs eſſet. Rñdit fuiſſe linguam
hoīs Pagani q iudex fuerat a diu in paganiſmo mortuus
& ſepultꝰ:& qa nūq; dederat ſententiā iniquā:ideo deꝰ re-
ſeruauerat illā animā i illo mēbro ſuę linguæ quouſq; ba
ptiſmū reciperet. Vnde rogauit ꝙ ſignificaret hoc eꝑo lo
ci vt veniret ad baptizandū eū: & hoc eſſet ſignū ꝟitatis
prædictoꝝ ſi ipſa lingua baptizata ſubito i puluerē reuer
teret̃.Aduocat̃ itaq; eꝑs cū clero & populo.Et poſt locu-
tionē ipſiꝰ linguæ de pręditis corā oībꝰ baptizata ſubito
reſoluta eſt in puluerē.Vel etiā ſumere facies pctōrum eſt
iudicare de rebus ſm apparentiā prout faciūt pctōres:nō
ſm exiſtentiā & prout ſunt . Cōtra quos ait Saluator.No
lite iudicare ſm faciem.ſed iuſtū &c.Io.vij.

In iudicio ñ de bere ꝑſonam accipe.

Exēplū de iuſto iudice pagano.

§. III. QVANTVM AD TERTI-

um.Mādatur iudicibus vt debeant ſubuenire pauperibus
& pupillis di . Iudicate egeno & pupillo.tales em̄ cōit̃ op
primūtur ab alijs.Vnde Iſido.in lib.ſen.Pauper dū nō ha
bet qđ offerat:nō ſolū nō auditur:ſed etiā cōtra iuſtitiam
opprimitur.xj.q.iij.Et per Eſa.dñs ait.Pupillo non iudi-
cāt:& cauſa viduę non ingredit̃ ad eos.Nō ſic egit Traia-
nus impator etſi Ethnicus:ſed cām viduæ ſibi q̃relam po
nētis de filio occiſo a filio ipſiꝰ imperatoris patiēter audi
uit:& iuſtiſſime iudicādo ſententiauit.Sic filiæ Salphaat
qnq; orphanæ in petitione ſua iuſte fuerūt a iudice Moy-
ſe populi Iſrael audite & exaudite. Sic ſanctus Iuo Britan
nus cauſas orphanorū & pupilloꝝ cōtra potētes efficaci-
ter defendebat.Et ſctūs Ludouicus rex Francorū ipſorum
grauamina diligentiſſime ſubleuabat.tenētur em̄ iudices
ad h̄ ex officio.De ipſis enim dr̃ . Veritas cum minime de
fenſatur opprimitur. Negligere quippe cū poſſis ꝑturba
re ꝑuerſos nihil aliud eſt q̃ fouere.Nec caret ſcrupulo ſo-
cietatis occulte q manifeſto facinori deſinit obuiare.diſt.
lxxxiij.error. Sed & Gratia.ꝓbat ꝙ viduis & orphanis te
nētur eꝑi auxiliū pręſtare:& cōtra improboꝝ violētias ꝓ
tectiōis patrociniū nō negare.diſt.lxxxvij.ꝑ totū . Vbi di

Egeno & pupillo in iudicio ſubueniēdū ē

Universidad del Rosario Archivo Histórico

cit glo. ꝙ viduis: pupillis libertis & oppreſſis tenet p̄latus patrociniū p̄ſtare. Et ſup. c. licet. diſt. ea. dicit gloſ. ꝙ pauperꝝ & oppreſſorꝝ cauſę & peregrinorꝝ ſpectāt ad eccleſiā. ex. de ver. ſign. ſup q̄buſdā. Spectāt etiā ad iudicium regis. vt. xxiij. q. v. regū eſt. Itē tutelā miſerabiliū perſonarꝝ pupillorꝝ: orphanorū: & viduarū: oēs pñt ſuſcipere clerici & monachi. vt dr̄ diſt. lxxxvj. c. peruenit. cū glo. Monachi tamen nō ſine licentia ſuorū ſuperiorꝝ. Dñs deus etiam ꝑmittit eas iuuare. Pſ̄. Viduam eius benedicēs benedicam &c. & Pſ̄. Orphano tu eris adiutor.

§. IIII. NOTANDVM AVTEM

ꝙ ī iudicijs ꝯcurrūt q̄nq; gn̄a ꝑſonarū. ſ. iudex ad ſentētiā dum: actor ad accuſandū: reus ad reſpōdēdū: teſtis ad probādū: & aduocatus ſeu procurator ad defendēdū. & quēlibet horꝝ ex auaritia contigit perpetrare pc̄m̄: qđ cōmuni noīe iniuſtitia nūcupat. Vñ de ſingulis horꝝ videndū eſt.

Iudex ī iuſtitiā ꝯmittit

Et primo iudex cōmittit iniuſtitiā cū ꝓfert iniuſtā ſentētiā: & hoc pōt eſſe ꝑ certā ſciētiā: aut ꝑ ignorātiā: aut ꝑ negligētiā. Et cū hoc facit primo modo. ſ. aduertēter peccat mortaliter & multū grauiter: qa agit contra deū cuius officio fungit. Dr̄ enim. dei eſt iudiciū. & contra bonū cōe qđ cōſeruat & ꝓmouet ꝑ iuſtitię executionē: & cōtra charitatē & iuſtitiā erga illū ꝯtra quē profert ſn̄iam & grauius eſt rapina vnde tenet ei de omi intereſſe in caſu ꝙ ille ꝓ quo dedit ſn̄iam in quā nō vellet vel nō poſſet ſatiſfacere. Ratio eſt: qa occaſionē ſeu cauſam efficacē dedit dāno illiꝰ & q occaſionem dāni dat: dānū quoq; dediſſe videt. ex. de iniur. & dā. da. ſi culpa. Vñ gloſ. ſup. c. hoc ēt placuit. ij. q. vj. dicit: ꝙ ſi iudex ꝑ dolū vel gratiā: vel odiū vel ꝓ pecunia male iudicauit: punit in verā litis ęſtimationē: & infamis efficit. C. de pœ. iudi. q ma. iudi. l. ij. Et vltra reſtitutionem ſm leges multas alias pœnas ſuſtinere debet. Et q̄uis ī foro iudiciali non cogat ad reſtitutionē vel alias pœnas niſi ꝯuictus vel cōfeſſus: tamē ī foro pœnitētiali ſeu cōſciētię abſq; ꝯuictione tenet ad reſtitutionē oīs dāni læſo. vt dictū eſt ſm Ray. & Hoſti. & Vl. Et debet ei īponi pn̄ia tā q̄ ꝓ grauiſſimo crimine. xj. q. iij. c. quicūq;. Si aūt eēt talis iudex eccl̄iaſticꝰ incurreret ēt pœnā ſuſpēſionis ab executiōe officij ꝑ annū. De qua vide. ĵ. in. iij. pte. ti. ix. Si vero ꝑ

ꝑ ignorantiā.

ignorantiā iniuſte iudicat tūc aut ex ſe iudicat ſine aſſeſſore aut de conſilio aſſeſſoris. Et ſi primo mō. ſ. ex ſe & ignorātia illa ē craſſa & ſupina: qa nec ꝑ ſe ſciebat qđ cōiter debebat ſcire: nec ab alijs curauit īueſtigare. tunc ſm Ray. & Vl. & gloſ. Io. ſm leges tenet læſo inquātū bonū & ęquū videbit religioni iudicātis. C. de va. & extraor. cog. l. fi. In iudicio aūt aię credo inquit Ray. ꝙ teneat ad reſtitutionē vt in primo caſu. Rō huius eſt: qa in culpa fuit cum ſciuit vel ſcire debuit ſe īſufficiētē: & tn̄ iudicare p̄ſumpſerit. ex. de iniur. & dā. da. ſi culpa. Si aūt fuiſſet ignorātia ꝓbabilis in eo: vt qa facta debita diligētia ad inueſtigādū a peritis de cōſilio eorꝝ tulit iniuſtā ſentētiā ꝓ iuſta: ſiue ſciēter male & iniuſte cōſulētibus: ſiue qa erat materia variarum opi. & illi ſm ſuā opi. quā rectā putabāt cōſuluerūt excuſatus eſt iudex p̄cipue delegatus ſm Vl. & etiā vt videt ordinariꝰ nil omittēdo de cōtingētibꝰ ad inueſtigandū veritatē rei. Si ꝟo iudex hoc fecerit de cōſilio aſſeſſoris q aſſe-

Cōſilio aſſeſſorum.

rebat talē ſn̄iam iuſtā excuſat: qa ī eo ē ignorātia probabilis q̄ excuſat. ar. di. xxxvij. §. fi. Dant em̄ aſſeſſores iudicibus ꝓpter ſcientiā eorꝝ & cōſulāt ignorātibus iura. Q̄uis em̄ nō poſſit eſſe iudex eccleſiaſticꝰ niſi habeat mediocrē ſaltē ſciētiā. vt ex. de elec. cū nobis. & di. xx. c. j. ī glo. Tamē in ſęculari iudicio ſi habet cōſuetudinem cauſarū ſiue peritiā iudicādi pōt cōmitti cauſa iura ignorāti: & pōt eē ordinariꝰ. C. de iudi. l. certi iuris. vbi dr̄ ꝙ milites pñt eſſe iudices. De iudice etiā delegato dicit Vl. ꝙ ſepe eſt ignarus iuris: qđ etiā nouit delegans: ſed rōne bonitatis delegat ſibi cauſam: & talis ſi tulit iiuſtā ſentētiā bona fide & cōſilio peritorū: non tenet ad ſatiſfactionē. Et idem videt dicendū de arbitris quo ad ſn̄ias īiuſtas. Si vero tulit iudex

Per negligentiam.

iniquā ſn̄iam ſiue ordinariꝰ ſiue delegatꝰ ſiue arbiter qa. ſ. & ſi erat ſciēs tn̄ neglexit reuoluere libros & ſtudere materiam vel ſi neſciebat per ſe neglexit quęrere cōſilia peritorū: etiā ſi eſſet delegatus non excuſaret ab obligatione reſtitutionis parti læſę ꝑ ſuā iniquā ſentētiā: etiā ſi credebat iuſtā fore ſm Ray. & Vl. Itē ſi fuit negligēs iudex ad aſſumēdū idoneā aſſeſſorē: qa elegit ignorātē: aut hoiem male ꝯſciētię ſm cōem opi. ſiue hoc fecerit ex auaritia vt minus expēderet ī ſalario dādo ſiue ex amicitia vt ſuiret amico ꝓ illo rogāti: ſiue ex icuria vel alia cauſa: nō excuſaret iudicis a reſtitutione: qa in culpa fuit. ex. de īiur. & dā. da. ſi culpa. q̄liseſſe

aſſeſſor Si aūt aſſumpſit q cōiter tenebat bonus & ſufficiens: vel debeat. dat ſibi a ſuperiore ita ꝙ de eius cōſilio habet iudicare tūc excuſat iudex a pc̄ō: & reſtitutione ferendo iniquam ſentētiā quā credebat iuſtā ex cōſilio aſſeſſoris ipſiꝰ. Sed ipſe aſſeſſor tenet īſolidū parti lęſę cōſulēdo ſeu oſtēdēdo ſentētiā fore iuſtā: ſi hoc facit mala fide & cōtra ꝯſcientiā vel etiā bona fide: ſed ex craſſa ignorātia aut negligētia. ff. qđ quiſq; iur. l. ij. & hoc ſm Ray. & Hoſt. & Vl. Itē no. ꝙ iudices ſeu officiales iudicantes ī cauſis vſurarū: vt Florentiæ officiales mercātię ſi per ſuā ſentētiam cogūt ad ſoluendū aliquas vſuras: vel nō ad repetendum ſolutas peccāt mortaliter & tenentur ad reſtitutionem: qa p̄ſtāt cauſam efficacē dāni. ex. de īiur. & dā. da. ſi culpa. Et ſi hoc facerent ex ſtatuto vel conſuetudine tales officiales ſunt excōitati. vt in cle. ex graui. de vſur. Itē iudex ſi accipit pecuniā vt iudicet: ſiue vt non iudicet: ſiue vt iudicet male: ſiue vt iudicet bene: peccat mortaliter cum teneat gratis officium ſuum exercere. argu. xiiij. q. v. non ſane. Pecuniā autem illā retinere nō poteſt. Sed q̄ debeat facere de tali pecunia habes. ĵ. ī. iij. par. tit. ix. Vbi etiam habes vtrum poſſit pœnas debitas reo relaxare vel augere: vel minuere.

§. V. ACTOR SIVE ACCVSA-

tor reqrit ī iudicio: qa vt dicit Am̄b. Iudicis nō eſt ſine accuſatore damnare. ij. q. j. de manifeſta. Et hoc niſi crimē ſit notoriū. Euidētia em̄ patrati ſceleris clamore non indiget accuſatoris. ij. q. j. de manifeſta. Fama enim publica eū accuſat. Sed qa is q vocat aliquē ad iudiciū q̄relā ponit aliquando de cauſa criminali ſeu crimine: aliq̄n de ciuili ſeu de rebus tpalibꝰ. In criminali dr̄ accuſator ī ciuili conſueuit dici actor: q̄uis etiam ī criminali etiā actor dicat. Tri-

Actor peccat calumnioſe agēdo.

pliciter aūt contigit talē peccare. Primo calūnioſe agēdo. ſ. īponendo alicui falſum crimen ex malitia vel petendo aliqua bona tamq; ſibi debita q̄ nouit per ſe vel ex ꝯſilio peritorꝝ ſibi nō debere: & talis ī vtroq; caſu peccat mortaliter agēs cōtra charitatē ꝓximi: & contra iuſtitiā: & piurus eſt cōiter & de omni dāno inde ſecuto tenet lęſo mō ſibi poſſibili. ex. de iniur. & dā. da. ſi culpa. & xiiij. q. v. nō ſane. ī fi. & q. vj. ſi res. qa ſi dānificat ī bonis tpalibꝰ illa debet reſtituere. Si ī fama vel ꝑſona: qa accuſatꝰ de crimine īiuſte & conuictus falſo infamat de facto & occidit vel mutilat: vel al's lędit ī ꝑſona: debet ſibi ſatiſfacere prout pōt ad arbitriū boni viri nō tn̄ tenet ſe manifeſtare poſt factū ſi īde ſibi periculū vitæ immineret. Sed ſi eſt in progreſſu cauſę: debet dimittere & non proſequi. Scđo peccat actor

Inordinate deſiſtēdo.

inordinate deſiſtēdo a ꝓſecutione cauſæ inchoatę. ſ. prævaricādo. i. aliā partē videlicet accuſatū adiuuādo colludēdo cū eo diſſimulādo vel non īducēdo legitimas ꝓbationes quas habet ꝯtra reū: & acceptando falſas excuſationes rei quod habet locum ī criminibꝰ: aut etiā ex toto deſiſtit a ꝓſecutiōe cauſę ſine debito ordine iuris qđ dr̄ tergiuerſari. Et hoc facit corruptꝰ pecunia a reo & amicis eius: aut præcibꝰ eorū īductus: & tunc peccat mortaliter: qa facit ꝯ rēpublicā cuius bonū ꝓcurat per punitionē criminū qđ ille īpedit ſm btm̄ Tho. ij. ij. q. lviij. In cauſa autē ciuili ſeu vbi agit de temporalibus: quia ibi nō ītēdit niſi īdēnitas actoris ſeu acq̄ſitio iuris ipſius actoris & q̄libet renūtiari pōt iuri ſuo. vij. q. j. q̄ periculoſum. Iō abſq; pc̄ō pōt deſi-

Indebite proſequēdo.

ſtere a ꝓſecutione cauſę ſuę ſiue concordādo cū eo: ſiue ad euitandū expēſas & grauamina litigiorꝝ. Tertio mō actor offendit cū & ſi habeat iuſtā cauſam criminalē ſiue ciuilē per īdebita media cauſam proſequit vtendo mendacijs ī iudicio vel falſis īſtrumentis & teſtibus & probationibꝰ alijs ne amittat iuſtā cauſam: qđ etiā mortale eſt ſm btm̄ Tho. ij. ij. q. lxviij. vñ nullo modo licet. xxij. q. ij. faciat. Verum ſi īde obtinet victoriā cauſę ex quo certꝰ eſt de ſua iuſtitia cauſę non tenet ad ſatiſfactionē alteri parti: nec etiā

Sententię iniuſtę q̄n ritandę

ī expenſis placiti cū ille īiuſte vexauerit eū. Si autē actor ī cauſa ciuili æſtimat ſe ius habere: qa & ſic ſibi dr̄ ab aduocatis & peritis vel etiā dubitat de iure ſuo: nec in proceſſu cauſę cognoſcit cōtrariū: etiā ſi cauſam haberet iniuſtam nō peccat placitādo: q̄uis melius faceret concordādo vel dimittēdo. Nemini em̄ facit īiuriam q vtit iure ſuo. dicit lex. Et

lex. Et ſi obtinet victoriā cauſę nō tenet ſatiſfacere dū hoc ignorat: qa ꝓbabilis ignorātia excuſat eū diſt. xxvij. §. fi. Sed ſi poſtea certificat de errore ſuo: tūc tenet ad reſtitutionē illorū bonorū: & hoc niſi iā bona fide p̄ſcripſerit ex. de p̄ſcrip. ꝑ totū. In cauſa aūt criminali niſi ſit bn̄ certꝰ de crimīe: & poſſet legitime ꝓbare nō excuſaretur a pc̄ō mortali accuſādo: qa exponit ſe ꝑiculo magno ſui vł ꝓximi ſine cauſa ſufficienti. Itē no. ſm Antoñ. de butri. ſup. c. qa plerīq;. ꝙ cū q̄s ſiue actor ſiue reus aliqua tenet ex iniuſta ſn̄ia data ꝓ eo a iudice: q̄uis lex poſitiua ei aſſiſtat: tamē qa lex naturalis reſiſtit: qa nō debet q̄s locupletari cū aliena iactura vł dāno. de reg. iu. lib. vj. locupletariꝰ. Iō tenet talis reſtituere ſic habita: etiā ſi nō ꝓcuratiōe ipſiꝰ obtinētis cām: ſed ſola iudicis ignorātia obtinuiſſet & ille q ſuccūbit nō appellaſſet: q̄ſi videat ille acq̄euiſſe ex quo a ſn̄ia nō appellauit lęſus: qa talis nō eſt verꝰ: ſed p̄ſumptus cōſenſus. vt no. de ſen. & re iudi. qđ nō ſufficit ī foro ꝯſciētię. Hęc ille. Qđ intelligendū videt q̄n talis ſufficiēter nouit ſn̄iam iniuſtā fuiſſe datā pro ſe: ſiue tūc: ſiue poſtea.

§. VI. REVS CONCVRRIT IN

Reꝰ peccat falſum dicendo.

iudicio. Dicit em̄ reꝰ is q accuſat ſeu impetit ſup aliqua re ſiue iuſte ſiue iniuſte. Et talis tripliciter poteſt peccare & mortaliter. Primo dicēdo falſitatē vel tacēdo veritatē: vt cū iudex exquirit ab eo veritatē ſm ordinem iuris: ſiue in cauſa ciuili. ſ. cū agit de aliqua re tēporali: vt cū īterrogatur ſi pecuniā mutuo accepit ab actore: vł ſi non reſtituit mutuatā ſciens ſe accepiſſe hoc negat: vel reſtitutā aſſerit: vel etiā ī cauſa criminali cū accuſat & ſunt ſemiprobationes: vł cū infamia exorta erga aliquē fit inq̄ſitio ſup hoc etiā in caſu mortis negat ſe cōmiſiſſe maleficiū perpetratū peccat mortaliter talis. Et ratio eſt ſm btm̄ Tho. ij. ij. q. lxix. qa facit ꝯtra debitū iuſtitię: & hoc eſt mortale. Pertinet aūt ad debitū iuſtitię vt q̄s obediat ſuo ſuperiori ī his ad quę ius ſuę p̄lationis ſe extēdit. Superior autem eſt iudex reſpectu eius q iudicat: & ideo ex debito tenet accuſatꝰ iudici exponere veritatē quā ab eo ſm formā iuris exigit. hęc Tho. Si aūt non eſſet legitimus iudex: puta qa habet dn̄iū vſurpatū cū nō ſit ſuperior eius: nō videt facere cōtra iuſtitiā ſi nō obediat ei in dicēdo veritatē: peccat tamē in dicēdo mēdaciū: & mortaliter ſi peieraret vel nocumētū notabile ꝓximo inferret. Similiter etiā ſi eſſet legitimꝰ iudex & nō inq̄reret ſm formā iuris: puta qa impetitꝰ de debito pecunię ſine aliqua īfamia exorta vł occaſiōe inq̄rit ab eo de homicidio vel furto: tūc nō tenet rn̄dere: ſed pōt ꝑ appellationē vel aliter ſubterfugere iudiciū eiꝰ: nō tn̄ debet mēdaciū dicere ſm Tho. Accuſatꝰ aūt vł īq̄ſitus iuridice de vno maleficio & cōuictus pōt īquiri & de alijs: & tenet veritatē dicere ſm Pet. de palu. in. iiij. Secūdo

Calumnioſe ſe defēdēdo.

reus pōt peccare mortaliter calūnioſe ſe defendēdo: nam iſto mō etiā ſi haberet iuſtā cauſam peieraret: qđ ſemꝑ ē mortale. nā ī cauſa etiam criminali iuramētū de calūnia p̄ſtādū eſt. ex. de iura. calū. c. inhęrētes. Pro cuiꝰ declaratione dicit beatus Tho. ij. ij. q. lxix. ꝙ aliud eſt veritatē tacere

Veritatē licet tacere ſed nō falſitatē ꝓponere.

aliud eſt falſitatē ꝓponere. Horꝝ primū in aliq̄ caſu licet. Nō em̄ q̄s tenet oēm ꝟitatē dicere: ſed illā quā ab eo pōt & debet exigere iudex ſm iuris ordinē: puta cū p̄ceſſit īfamia ſup aliq̄ crīe vł aliq̄ indicia apparuerūt: vel cum p̄ceſſit ꝓbatio ſemiplena. Scđm aūt. ſ. falſitatē proponere nullo modo licet. Ad id aūt qđ licitū ē pōt q̄s procedere vel per vias licitas & fini intēto accōmodas: qđ ꝑtinet ad prudētiā: vel per vias illicitas & ꝓpoſito fini congruas: qđ ꝑtinet ad aſtutiā quæ exercetur ꝑ fraudē & dolū. & primū q̄dē laudabile: ſcđm vero vitioſum. Reo igit licet ſe defendere occultando veritatē quā cōfiteri nō tenet ꝑ aliquos cōuenictes modos puta ꝙ nō reſpondeat ad quę reſpōdere nō tenet: & hoc nō eſt calūnioſe ſe defendere: ſed prudēter euadere. Nō aūt licet vel falſitatē dicere vel veritatē tacere quā dicere tenet: nec aliquā fraudem adhibere:

Fraus & dolus hn̄t vī mendacij.

qa fraus & dolus vim habēt mēdacij qđ eſt calūnioſe ſe defendere. Hæc Tho. Quantūcūq; ergo quis haberet iuſtam cām ſed qa nō habet ꝓbatiōes ſufficiētes amitteret in notabile detrimētū ſubſtātię vel ꝑſonę: non ꝓpterea licet ſibi dicere mēdaciū: vel īducere falſum teſtē: vł falſū īſtrumētū: vel aliq̄d hmōi: al's nō excuſaret a mortali. Tertio peccat reus ꝑ appellationē iniuſtā: videlicet cū q̄s appellat a ſn̄ia cā afferēdę moræ: ne ꝯtra eū iuſta ſn̄ia ferat: peccat mortaliter: qa hoc eſt calūnioſe ſe defendere. Talis em̄ agit cōtra iuſtitiā: qa officiū iudicis īpedit vñ ei iniuriā facit: & etiā aduerſario ſuo: cuius iuſtitiā inquātū pōt ꝑturbat: & ideo ſicut dr̄. ij. q. vj. oīno. Oīno puniēdus eſt cuiꝰ īiuſta appellatio ꝓnūtiat: & tenet etiā ad ſatiſfaciendū de dānis & expēſis. Secus ſi appellat ex cōfidētia iuſtę cauſę: qa. ſ. credit ſe habere iuſtā cauſam. Hæc btūs Tho. vbi. ſ̄. Itē cōdēnato ad mortē ſi iuſte hoc fit non licet ei ſe defendere per violētiā & huiuſmodi: al's eſſet mortale. nō tamē tenetur facere vnde ſequatur ei mors: puta manere in loco carceris ſi inuenit apertum: vel non comedere cōdemnato ad mortē per famen ſi cibus ei occulte offeratur. Sed condemnato iniuſte ad mortem licet reſiſtere condemnāti iudici ſicut & latronibus & defendere: niſi forte propter ſcandalum vitandum cum ex hoc aliqua grauis turbatio timeretur: Hæc beatus Tho. ij. ij. q. lxix. arti. iiij.

§. VII. INDVCITVR ETIAM

Peccat falſitatē dicēdo.

teſtis ī iudicio: & tripł'r pōt peccare. Primo dicēdo falſitatē ſciēter: & talis peccat mortalit ſm btm̄ Tho. ij. ij. q. lxx. tū qa facit cōtra iuſtitiā lędēs bonū cōe vel ꝓximū. tū qa facit ꝯ octauū p̄ceptū expreſſe quo dr̄. Nō loqueris contra ꝓximū tuū falſum teſtimoniū. Exođ. xx. tū qa ꝑiurat. Nā teſtis iurat: al's non crederet ſibi quātecūq; religionis ſit. ex. eo. nuper. Et iurare debet ſm Ray. & Hoſtiē. ꝙ dicet totā veritatē quam nouit de re illa. iij. q. ix. hortamur. & ꝙ nō admiſcebit falſum: nec aliquid de ſuo adijciet. iij. q. ix. pura. Itē de quorūdā cōſuetudine additur & bene ꝙ nulli pandet teſtimoniū. iiij. q. iij. §. item in criminali. Pōt tn̄ remitti iuramētū de cōſenſu partiū. ex. eo. tuis. niſi in cā matrimoniali. Teſtificando inſuper falſum aduertēter tenetur ad reſtitutionē oīm q̄ exinde ꝓximus amiſit ꝓpter eiꝰ teſtimoniū. xiiij. q. vj. ſi res. & ij. q. j. notū. Secundo peccat

Dubiū certū aſſerēdo.

in teſtificādo cū id qđ eſt ſibi dubiū aſſerit ſibi certū: & talis peccat mortaliter: qa exponit ſe periculo pc̄ti: & dānificatiōis alteriꝰ: cū poſſit ꝯriū eē eiꝰ qđ dicit: & etiā peierat cū iurat ſe ſcire illud qđ neſcit. Nā nō admitteret eiꝰ teſtimoniū ſi nō diceret ſe ſcire: quinimmo ſolent teſtes interrogari: vñ & quō ſciāt. Et ſi interrogati de cauſa ſciētię nō dicant non valet teſtimoniū. iiij. q. iij. §. item ſolā. & ī auť. de teſti. §. & licet dudū. & tenētur ad reſtitutionē ſi inde ꝓximus iniuſte dānificaret. Debet ergo hō inferendo teſtimoniū ſm beatū Tho. ij. ij. q. lxx. id de quo eſt certus ꝓ certo aſſerere: & id de quo eſt dubius ſub dubio ꝓferre. Verꝝ qa ex labilitate humanę memorię contingit ꝙ q̄s reputat ſe q̄nq; certū de eo qđ falſum eſt: iō ſi q̄s cū debita ſolicitudine recogitās ęſtimat ſe eſſe certū de eo qđ falſum eſt n̄ peccat mortaliter hoc aſſerēs: qa non dicit falſum teſtimoniū ꝑ ſe & intētione: ſed ꝑ accidēs contra id qđ intendit. Hęc Tho. Sed nec tenet ad reſtitutionē dānū paſſo. argu. xxiij. q. v. de occidēdis. Nō aūt excuſaret a pc̄ō ſi ex impmeditatione & negligentia: etſi nō ex malitia diceret falſum: nec etiā vt videt ob reſtitutionē ſi inde ꝓximꝰ dānū incurreret. ex. de iniur. & dā. da. ſi culpa. Tertio pc̄m̄ com-

Pecuniam accipiendo

mittitur & mortale cū pecunia accipitur ꝓ teſtimonio ferēdo etiā ſi pro teſtimonio veritatis. Et ratio huius eſt: qa expreſſe facit cōtra iura cū hoc prohibeāt & valde iuſte ad vitādū corruptionē veritatis propter pecuniā. vnde dicit Augu. ꝙ nō licet teſti vēdere verꝝ teſtimoniū. xiiij. q. v. nō ſane. Et multo magis peccat cū accepit teſtis pecuniam ad falſitatē dicēdā vel occultandā veritatē. Pōt tn̄ teſtis accipere expenſas tm̄ ab eo qui eum producit: puta ſi ex teſtimonio ferēdo dietā facit: vł etiā operā ſuā & lucrū dimittit & hmōi. iiij. q. iij. §. vēturis. Accipiendo aūt pecuniā ꝓ teſtimonio reſtituat ei a quo accepit: niſi ille dediſſet ad corrūpendū teſtem: nam tunc ei debet dari in cuius iniuriam accepit: vel pauperibus erogari. Quarto peccatur in

Teſtimoniū omittēdo.

omiſſione teſtimonij cum ferri debet ī vtilitatē proximi. Pro cuius declaratione diſtinguēdum eſt ſm btm̄ Tho. ij. ij. q. lxx. Nā teſtimoniū ſup aliqua re quā q̄s nouit: aut ab eo requiritur aut nō requiritur. Si requiritur: tunc ſubdiſtinguēdum: qa aut requiritur autoritate ſui ſuperioris cū ei teneatur obedire: aut non autoritate ſui ſuperioris. Et ſi primo mō. i. autoritate ſui ſuperioris cū ei teneatur obedire in his q̄ pertinēt ad iuſtitiā: tunc ſine dubio tenet ferre teſtimoniū in his dūtaxat in quibꝰ exigitur ab eo teſtimoniū ſm ordinē iuris: puta in manifeſtis: & de quibꝰ

Universidad del Rosario | Archivo Histórico

prçceſſit infamia.Et in hmōi omittendo teſtimoniū ferre
peccaret:qa cōtra obediētiā ageret & cōtra charitatē non
iuuando proximū vl' bonū cū debet.Sed ſi exigatur teſti-
moniū ab eo i non manifeſtis & de quibus non prçceſſit
infamia:non tenetur ferre teſtimoniū.Si autem requira-
tur teſtimoniū eius nō autoritate ſuperioris : tūc ad libe-
randū hominē ab iniuſta morte ſeu quacūq; pœna vl' fal
ſa infamia vel aliquo dāno tenetur nihilominus ferre te-
ſtimoniū . Ad qd' facit dictū Ps̄.Eripite pauperem & ege
num de manu pctōris liberate.Et illud Innoc. Negligere
cū poſſis perturbare ꝑuerſos:nihil aliud eſt q̄ fouere:nec
caret ſcrupulo ſocietatis occultç q manifeſto crimini deſi
Peccatū ꝯſentientiū.
nit obuiare.lxxxiij.diſt.error.Si non requiritur ſuper hoc
& inde videt ſequi iniuſtitiā & dānū proximo notabile:i
perſona:fama: vel ſubſtātia:tenet facere qd' in ſe eſt vt ve
ritatē denuntiet ei qui pōt ad hoc ꝓdeſſe.iuxta illud Pro-
uerb.xxiiij.Erue eos qui ducuntur ad mortē. Et Roma.j.
Digni ſunt morte nō ſolū qui faciūt: ſed etiā qui ꝯſentiūt
faciētibus.&.xxiij.q.iij.oſtēdit.cū pluribus alijs cap.Et in
prçdicto caſu ſm Ray.de dāno etiā ſacerdotes & alij cleri-
ci & religioſi tenentur.xxiij.q.ij.q̄q̄.niſi ſit talis cauſa in
qua nō liceat eis ferre teſtimoniū : vt in cauſa ſanguinis.
Idē Vl.Sup his aūt quç ad cōdēnationem alicui9 ꝑtinent
nō tene. ſm Tho. homo ad teſtificādū niſi cū a ſuperiore
cōpellat ſm ordinē iuris : qa ſi circa hoc veritas occultat
nulli ex hoc ſpeciale dānū naſcit: & ſi imineat periculū ac
cuſatori nō eſt curādū: qa ipſe ſe in hoc periculū ſpōte iie
cit. Alia autē rō eſt de reo cui periculū imminet eo nolēte
Guil.etiā dicit ꝙ in odioſis exceptionibus vl' criminibus
de ſecretis commiſſis.
nō ꝯſueuerūt teſtes cōpelli nō poſſe:licet qñq; ꝯpellāt:vt
in iquiſitionib9.De his vo q̄ i ſecreto cōmiſſa ſunt alicui
vtrū debeat qs teſtificari etiā reqſitus.Dicit btūs Tho ij.
ij.q.lxx. ꝙ ſi qs h' habet i ſecreto ꝑ ꝯfeſſionē.ſ.auditā nul-
lo modo pōt teſtificari: qa nō ſcit hoc vt homo:& maius
eſt vinculū ſacramēti q̄ ꝑceptū hoīs. Sed ſi extra cōfeſſio
nē ei cōmiſſa ſunt ſub ſecreto diſtinguēdū:qa ſi ſunt talia
quç ſtatim cum veniūt ad notitiā hoīs debēt manifeſtari
puta ſi ꝑtinēt ad corruptionē multitudinis corporalē vel
ſpūalē vel graue dānū alicui9 ꝑſonç: vel ſi qd aliud ē qd'
ꝓpalare tenet:debet manifeſtare teſtificando vel manife
ſtādo vel denūciando:qa cōtra hoc debitum nō pōt obli
gari ꝑ ſecreti cōmiſſum.iuxta illud.In malis promiſſis re
ſcinde fidē.xxij.q.iiij.in malis. Si autem ſunt talia q̄ quis
prodere nō tenet.Vnde poteſt ex hoc obligari ꝙ ſibi ſub
ſecreto committunt:& tūc nullo modo tenetur ea prode-
re etiam ex præcepto ſuperioris teſtificando. Et ratio eſt:
quia ſeruare ſecretum eſt de iure naturali: nec pōt homi-
ni ꝑcipi contra illud qd' eſt de iure naturali.

§. VIII. ADVOCATVS PROCV-

Si defēdit cām iniuſtā
rator & iuriſcōſultus peccare poſſunt multipliciter.Et pri
mo aduocat9 ſi ſciēter defendit cauſam quā nouit iiuſtā.
ſm be. Tho.ij.ij.q.lxxj.peccat grauiter.i.mortaliter.Et ra-
tio eſt:qa illicitū eſt cooperari alicui ad malū faciendū cō
ſulēdo:adiuuādo vel aliter cōſentiēdo. Vñ dr Rom.j.Di-
gni ſunt morte non ſolum q faciūt ſed etiā qui cōſentiūt
facientibus.Silr etiā cū a principio cauſç credit iuſtā & in
ꝓceſſu videat eā iniuſtā peccat grauiter defendendo eam
non tñ debet eam ꝓdere vt.ſ.iuuet aliā partem vel ſecreta
ſuæ cauſæ alteri parti reuelet:qa male faceret & cōtra fide
litatē.Sed debet eā deſerere dicēdo cliētulo ꝙ non habet
iuſtitiā:vel eū ad cedendū inducere vel ad cōponendū cū
aduerſario ſine ſui tñ damno.Et tenet talis ad omne dānū
qd' altera pars ex ei9 auxilio icurrit.Hçc Tho.Idē Rayn.&
allegat.l.rem C.de iudi.Et idē ſtatuit Greg.x. De reſtitu-
tione videt intelligendum in caſu in quo cliētul9 ſuus q
obtinuit victoriā cauſç nō vellet vel nō poſſet reſtituere.
Nā & ille cū reperit vtilitatē cauſç iniuſte ꝑicipaliter te-
net cū hoc nouit. Sed ſi ignoraret puta qa aduocatus vel
periti dicunt eū ius habere videt excuſari cū laborat hac
ignorātia.diſ.xxxvij.§.fi.Inſup ſi dixerit cliētulo iuſtā eū
habere cauſam quā nouit iiuſtam ſi cauſam ꝑdit tenet ei
de expenſis factis ſibi & alijs i litigādo.ſecus autem ſi ipē
Ignorās vel negligens.
cliētulus cognoſcens iniuſtā cauſam voluit eā defendere.
ex̄ de iniu.& dā.da.ſi culpa.Scd'o peccat aduocatus in de-
fendendo cauſas cū eſt ignorās vel negligens.Nā ſi aſſu-
mit iuſtā cauſam & ex ignorātia notabili vel negligētia
ſua:qa nō laborat i reuoluendo libros vt inueniat verita
tē & cliētulus amittit cauſam:peccat mortaliter. Et ratio
eſt:qa notabiliter nocet ꝓximo cū poſſit & debeat iuuare
nec debuit ſe ponere ad aliud officiū vel ad actum ad qd'
non erat idoneus.ex̄ de iniu.& dā.da.ſi culpa.Et tenet ad
reſtitutionē dāni inde ſecuti cliētulo ſuo ſm Ray.&Hoſt.
Si vero defendit cauſam iiuſtā quā credit iuſtam ex igno
rātia notabili vtiq; peccat mortaliter.Et ratio eſt:qa expo
nit ſe periculo grauis dāni ꝓximi.vñ & ꝑiculo pcti mor-
talis.Et ſi obtineret victoriā cauſæ teneret ad ſatiſfacien-
dū parti læſæ.Tertio peccat mortaliter aduocatus ſi alle-
gat falſa contra cōſcientiā vel inſtruit falſum teſtē vel idu
cit clientulū ſuū ad negandum veritatē etiā ſi defenderet
iuſtā cauſam:& aliter obtinere nō poſſet victoriā.Et rō ē
qa ſm apl'm Ro.iij. Non ſunt facienda mala vt inde eue-
niāt bona:nec vti licet indebitis medijs vt veniat ad bo-
Si allegat falſa.
nū finē.Ad reſtitutionē aūt nō videt teneri.Sed ſi abſtu-
lit bonā cauſam & iuſtā aduerſario ꝑ dictos modos vel ꝑ
cauillationē ſuā vel ipm grauauit in petēdo dilatiōes ſu
perfluas vel faciēdo poſitionē duplicē vel cauilloſam:te
net talis in ſolidū ad verū intereſſe.i omē dānū ſm Hoſt.
Greg.x.etiā ſtatuit in ſupradicta cōſtitutione . ꝙ id quod
aduocatus recipit iniqua aduocatione vel cōſilio:tenetur
duplū reſtituere : & nihilomin9 de dānis tenet ſatiſfacere
lçſis.Et idē ſtatuit de ꝓcuratore. Et iuriſconſultus in dan
do conſiliū ſcienter in cauſa quā nouit iiuſtā ſi operat vi
ctoriā cauſç illud conſiliū:ſilr ad oia dāna.Non aūt ſi cre
dit iuſtam & habet cauſam credēdi.ex̄ de reg.iur . Nullus
ex conſilio tenet niſi fuerit fraudulentū.in.vj.Si aūt cau-
aduocatus recipiēs aliquid ex malo ꝯſilio tenet ad duplū.
ſa eſt dubia vtrū.ſ.contineat iuſtitiā necne dum ſibi rema
net dubia vſq; ad diffinitionē cauſæ licet aduocato ꝓcu-
ratori & iuriſconſulto iuuare.ſm bea. Tho.vbi.s̄.&Guil'.
Quarto peccat ab aduocatis & ꝓcuratorib9 & iuriſconſul
tis circa receptionē immoderatā ſalarij vel indebito mo-
do ſm bea. Tho . Quāuis em̄ licite poſſint petere ſalariū
vt mercedē ſui laboris. Vñ & Aug.dicit.ꝙ licet aduocato
vēdere iuſtū patrociniū & iuriſperito verū conſiliū.iiij.
q.v.nō ſane.nō tamen debēt petere immoderatū. Atten-
In imoderata ſalarij acceptione.
ditur autē moderamen ſalarij ſm Ray. circa quatuor.Pri-
mo ſm quātitatem cauſç. Secundo ſm laborē aduocatio-
nis. Tertio ſm ſcientiā & facundiam aduocantis. Quarto
ſm conſuetudinē regionis. Secundū horum conſideratio
nē poteſt maius & min9 taxari ſalariū:vt.ij.q.vij.§.apud
vrbem.&ar.xij.q.ij. cōceſſo.&.c.vulteranç.& ex̄ de prçbē.
de mulcta.Cōcor. Tho.& Vlri. Vñ in hoc nō pōt dari cer
ta regl'a de quātitate ſalarij . Et ſubdit Ray.ꝙ ex quo cau-
Moderatio ſalarij taxatur.
ſa eſt incepta nullū debet facere pactū cū litigatore quem
i propriā recepit fidē: qa poſſet eſſe occaſio magni pericu
li.iij.q.vij.§.prçterea.qa ſm gloſ.quādo videret cauſam i
periculo tunc cogeret cliētulum ſuū inire pactū cū eo da-
re ſibi ſalariū ad libitum. Idē Vlri.Petere ergo poteſt ſa-
lariū moderatū ab initio litis vel poſt factū. Et ſi a princi
pio nō eſt factū pactū determinatū ſalarij pōt ſm Hoſtiē.
aduocatus cogere clientulū per iudicis officiū ad dandū
debitū . Dicit etiā Hoſti .ꝙ non licet paciſci de certa parte
litis.ſ.quota:puta decima vel cēteſima:al's debet ei inter-
dici forus.i.exercitiū aduocandi.C.de poſtu.l.ſi qui aduo
catorū.Sed de quāta licet paciſci.i.certa quantitate pecu-
niç dūmodo non excedat debitū. Qd' dicit Augu.ꝙ licet
vēdere rectū conſiliū vt ſupra dictum eſt itelligit Ray.&
Vlri.quādo laborat i voluēdo libros & ſtudēdo & diſpu
tādo forte cū alijs peritis. Al's ſi ſine labore poſſet reſpon
dere credunt ꝙ nil debeat recipere ſed gratis reſpondere.
Sed Hoſti.reſtringit hāc ſniam quādo petēs cōſilium eſt
pauper.Nā ſi eſt diues pōt petere ſalariū.ar.xiiij.q.v.non
ſane.Si em̄ non laborat tūc laborauit in prçterito ſtuden
do & diſcēdo.Idem aduocātes vel procurātes ſcienter in
cauſa vſuraria peccāt mortaliter.Et ſi ex eorū aduocatio-
ne vel procuratione qs ſententiat ad ſoluendū vſuras vi-
dent teneri ad reſtitutionem.ex̄ de iniur.& dā.da.ſi culpa
Poſſunt etiā peccare in modo aduocādi cum.ſ.dicunt op-
aduocātes i cauſa vſuraria peccāt mortaliter.
probria & deriſiones & hmōi quç prohibent:vt.v.q.iiij.i
loco.&.iij.qō.vij.infames.§.ſi qs adeo procax. Sed de hoc
& pluribus alijs habetur.j.in.iij.parl.titu. vj. Et quomo.
debent aduocare pro pauperibus.j.eod'.titul.ca.de inhu-
manitate .

¶De acceptione ꝑſonarum. Ca.X X.

Quia in

QVIA IN IVDICIIS DE

qb9 tractatū eſt ſupra reperitur frequēter vitiū
acceptionis perſonarum: qd' notauit Ps̄.in eo
qd' iductū eſt ſupra in autoritate illa. Vſq; quo
iudicatis iniqtatē & facies peccatorū ſumitis : quod vitiū
eſt cōtra iuſtitiā diſtributiuā:& frequēter perpetrat:quan
doq; ex auaritia:quādoq; ex affectu ſenſuali amicitiæ vel
parētelç:ideo nūc agendū de hoc hic eſt: qa pctm̄ eſt mul-
tū nocēs bono cōmuni. Prohibet i lege diuina dū dicitur
Deut.j.Non accipietis cuiuſq; perſonā. Ab hoc vitio chri
ſtū fuiſſe immunē teſtati ſunt diſcipuli Phariſeorū cū He
rodianis dicētes.Nō reſpicis perſonam hoim . Math.xxij.
Et poſſet ſic deſcribi ꝙ acceptio perſonarū eſt vitiū quo
Acceptio ꝑſonarū.
id qd' ex debito iuſtitiç eſt alteri cōferēdū exhibetur ꝑſo-
næ ñ ob meritū eius ad ipſam rē:ſed ob conditionem ipſi
us non congruentē ad ipſam rem.Propterea aūt dr ex de-
bito iuſtitiç conferendū:qa in his q̄ dant mere ex liberali
tate nō ex debito nō habet locū acceptio perſonarū ſi dat
magis vni ꝑſonç q̄ alteri:puta donat qs de bonis ſuis cē-
tū amico vl' ꝯſanguineo rōne amicitiç vl' parētelæ qui nō
donat extraneo q̄uis ſit melior vel magis egeat : hic non
eſt acceptio perſonarū ſi datur magis vni perſonç: qa ſuū
eſt qd' dat:& nemini debet:& in re ſua vnuſquiſq; ē mode
rator & iudex.Et ex hoc ꝓbat bea. Tho.ſuper epiſtolā ad
Rom.vt ait apl'us.ij.c.Non eſt perſonarum acceptio apud
deū:in eo videlicet ꝙ pctōrū quoſdā relinquit in ſuis pec
catis: quoſdam ad ſe vocat dādo eis gratiam ſuam quam
non dat reprobis.Nā acceptio perſonarum vt dictū eſt op
ponitur iuſtitiç: vñ locū habet in his quç dātur ex debito
qd' attendit iuſtitia. Deus autem non ex debito ſed ex gra
tia vocat pctōres ad pœnitētiā. Vñ ad Rom.xj. Si ex ope-
rib9 iā non ex grā.Et ad Titū.iij. Nō ex operib9 iuſtitiç q̄
fecim9 nos:ſed ſm ſuā miſericordiā ſaluos nos fecit.In ta-
lib9 autē beneficijs gratis datis liberū eſt nō ſolū deo : ſed
etiā hoī dare cui voluerit.iuxta illud Mat.xx. An nō licet
mihi qd' volo facere? Signāter aūt ſubdit.Nō ob meritū
ꝑſonç &c. Nā ad eū qui habet diſtribuere vel dare aliqua
ex debito diſtribuēda ꝑtinet ꝙ det illa ſm ꝙ reperit meri
tū ſeu aptitudinē in ꝑſonis cōgruētē rei quç dat. Nam ſm
Rō iuſtitiç diſtributiuæ.
beatū Tho.ij.ij.q.lxiij. Ad iuſtitiā diſtributiuā ſpectat di-
uerſis ꝑſonis diuerſa tribuere ſm ꝓportionē ad dignita-
tes ꝑſonarū.vt.ſ.vnicuiq; detur ſm ꝙ eſt in eo proprietas
digna ad id qd' dat.Si igit quis in dando cōſideret ꝓprie-
tatē illā ꝑſonç ꝓpter quā id qd' ei cōfertur eſt ei debitū nō
eſt acceptio ꝑſonarū . Sed ſi qs cōſideret in eo cui confert
nō illud qd' dat ſit ei ꝓportionatū vl' debitū:ſed ſolū hoc
qd' eſt iſte hō Petrus vel Martinus : puta amicus vel con-
ſanguineus vel ſibi vtilis: hic erit acceptio ꝑſonarū . Sed
ob cōditionē nō cōgruētē ad ipſam rē hoc dr: qa ſm bea-
tū Tho.vbi.s̄.cōtingit aliquā conditionē ꝑſonç facere eā
dignā reſpectu vni9 rei & nō reſpectu alteri9. Sicut hçc cō
ditio.ſ.cōſanguinitas ad vnā ꝑſonā facit eā dignā vt ſibi
plus dimittat de patrimonialib9 bonis q̄ extraneæ perſo
næ.Sed ipa cōditio nō facit eā dignā vt ꝑ hoc cōferat ſibi
ob eā de bonis eccl'iaſticis : ſeu officijs & beneficijs quātū
alij ꝑſonç aptiori vel plus q̄ alij:qa nō eſt parētela ꝯditio
congruēs ad talē rem.ſ. beneficia vel officia eccleſiaſtica.
Et perpetrat hoc vitiū in officijs & beneficijs conferendis
in iudicijs exercendis & in honoribus exhibendis.

§. I. ET QVANTVM AD COL-

lationē bñficiorꝝ quçrit: vtrū prçlatus peccet in cōferēdo
bñficiū bono ꝑtermiſſo meliori. Vel etiā vtrū peccēt eli-
gētes aliquē i ꝑlatū min9 bonū prçtermiſſo meliori.Et vi
det ꝙ ſic.qa dicit Hiero.ꝙ q prçſtātior eſt ex oi pp'lo q do
ctior:qui ſanctior:q in oi virtute eminētior:ille eligat ad
ſacerdotiū.viij.q.j.licet. Tunc tpis cōiter ſacerdotes habe
quis dicit melior dupliciter
bāt curā animarū:ergo nō eligēdo talem peccatur . Et re-
ſpōdit bea. Tho.in quadā quçſtione de q̊dlib.ꝙ qs pōt di
ci melior duplicit. Vno mō ſimpliciter. Alio mō ſm qd.
Simpliciter aūt melior dr qui eſt ſanctior & plus habēs de
charitate. Scd'm qd dr melior qui eſt melior ſm aliquē re
ſpectū.Contigit aūt aliquē eſſe meliorē ſimpl'r.i.maioris
ſanctitatis qui nō eſt melior quātum ad hoc ꝙ præficiat i
eccleſia: ſed ali9 minoris ſctitatis erit melior eo in regimi
ne:qa forte magis eccleſiā iuuare poterit: vel ꝑ cōſiliū ſa-
pictiç:vel per auxiliū potētiç: vel qa deſeruiuit in eccl'ia.
Nō ergo tenet ꝑlat9 dare bñficiū vel officiū meliori ſim-
pl'r:ſed meliori quo ad hoc:non pōt eſſe ꝙ ꝑferat vnū al-
teri niſi ꝓpter aliquā cām quç ſi ꝑtineat ad honorē dei &
vtilitatem eccleſiç iā quātū ad hoc iſte eſt melior. Si autē
illa cauſa nō ꝑtineat ad hoc erit acceptio perſonarū quæ
tanto eſt grauior quanto in rebus diuinis cōmittitur.hçc
Tho.Et qa qd' eſt directe cōtra iuſtitiā eſt mortale:& acce
ptio ꝑſonarꝝ directe eſt cōtra iuſtitiā diſtributiuā : ideo ē
mortale.Notandū etiā ꝙ q̄uis minus bon9 ſimpl'r poſſit
Minus bon9 ꝑfert i regimine aliqñ.
prçferri magis bono in regimine eccl'iç qa vtilior nō tñ ſi
ſciat malus eſſe q̄uis poſſit iuuare eccleſiā ꝑ ſciētiam vel
potentiā:qa in hmōi ꝑmaxime requirit bonitas vitç: al's
ſine pctō cura exerceri nō pōt:hoc em̄ nō eſſet ꝑferre mi-
nus bonū:ſed ſimpl'r malū: & per ꝯſ̄ns q nō eſt idone9 nō
debet ꝑferri ei q eſt aliq̄ mō idone9. vñ & Alb.magn9 dic
expreſſe ꝙ promouens ad ordinē vel curā paſtoralē vl' ali
quod beneficiū eccleſiaſticū ſciēter indignū abſq; dubio
peccat mortal'r.Nec nobilitas excuſare pōt vt ꝓmoueat
Nobilitas a ꝓmotiōe alicui9 excuſare nō ꝑt.
malus:qa quāto nobilior tāto nociuior.Et ſi dicat ꝙ ali9
nō ſit ita vtilis:oīno iſta ratio nō valet:qa vtilitas ſpūa-
lis tpali prçponēda eſt:nec excuſat paucitas miniſtrorum
eccl'iç. hæc Alber. Ad argumētū reſpōdet ꝙ vtiq; cæteris
parib9 debet eligi & aſſumi ad ꝑlaturā doctior & ſanctior
cū.ſ.ſit alius ita vtilis eccl'iæ ſicut cçteri.Sed vbi alius eēt
vtilior in gubernatione: licet minus doctus & ſanctus:tñ
bonus cum in hmōi debeat attēdi vtilitas eccleſiç:ille po
tius debet prçfici.Gloſ.tñ ſup di.ca.licet dicit ꝙ Hugo tē-
perat dicta cōparatiua quæ ponit Hiero.viij.q.j.ꝙ debet
eſſe ſanctus & doct9.Sufficit em̄ ꝙ ſit bon9 : & eſt aliqs eo
ipo bon9 ꝙ nō eſt malus.ex̄ de ꝑſum.dudū. Alij tñ dicunt
ſemp meliorē eſſe præferēdū.lxj.di.nec emeritis.&.lxxv.
diſ.c.fi.Et q̄uis Ioā.adhçreat opinioni Hugo.tamen bea.
Tho.ij.ij.q.lxiij.ar.ij. tenet aliā opinionē dicēs ꝙ quantū
ad cōſcientiā neceſſe eſt eligere ſemꝑ meliorē vel ſimplici
Scd'm ꝯſciētiā ſēꝑ melior eligēdus ē
ter vl' in cōparatione ad bonū cōmune: qa ali9 haberi nō
pōt magis idoneus : verū quātū ad hoc ꝙ electio nō poſ-
ſit impugnari i foro iudiciali ſufficit eligere bonum:nec
tenet eligere meliorē:qa ſic oīs electio poſſet impugnari
Quod etiā aliquis debeat eligi de gremio eccleſiæ de iure
cōmuni ꝓpterea ſtatutū eſt:qa prçſumitur ꝙ talis debeat
eſſe vtilior quātū ad bonū commune: qa.ſ.magis diliget
eccleſiā i qua nutritus eſt ſm bea. Tho.Non tamē per hoc
tollit quin de alia eccleſia poſſit aſſumi ſi vtilior habeat.

§. II. QVERITVR SECVNDO.

Vtrū ꝑlat9 eccl'iç poſſit ꝯmittere ꝯſanguineo ſuo curā ſuç
eccleſiç poſtpoſito meliori:& videt ꝙ non.Nā dicit Hie.
loquens de Moyſe ꝙ inſtituit ſucceſſorē ſibi in regimine
Ieſum Nauç nō filios ſuos vel cōſanguineos.Nulla con-
ſanguinitatis ratio:nulla habita eſt cōtēplatio ꝓpinqui-
tatis: ꝓpinquis agrorū & prædiorū relinquat hæreditas.
Gubernatio populi illi tradat quē deus elegit:qui.ſ.habe
at ſpiritū dei.viij.q.j.ſi ergo. Et ſic videtur ꝙ propinquis
nō ſint dāda beneficia eccleſiaſtica.Rñ.be. Tho.in quadā
q̄ſtione de q̊dlib.ꝙ aliter dicēdū eſt de cōſanguineo çque
Cōſanguineū æq̄ bonū poſſum9 ꝑferre.
idoneo:aliter de cōſanguineo min9 idoneo.Si em̄ cōſan-
guineus ſit çque idoneus pōt prçlat9 prçferre conſangui-
neū:niſi forte ex hoc ſcandalū oriat: vl' aliqui exinde ma
lū exemplū accipiāt: vt quādo ꝓbabiliter timet ꝙ alij ꝑ
lati inducerent hoc exēplo ad dandū ſuis conſanguineis
min9 dignis. Ratio hçc eſt:qa in hoc ꝙ det conſanguineo
çque digno nil deperit vtilitatis eccl'iæ:vñ in hoc licet ſa
tiſfacere amori naturali q charitati cōtrari9 nō ē: ſed ma-
gis charitate informat.& hoc figurat Geñ.xlvij.vbi Pha
rao dixit Ioſeph de fratribus ſuis. Si noſti in eis viros in-
duſtrioſos inſtitue eos magiſtros pecorꝝ meorū. Si vo ſit
min9 idoneus cōſanguineus prçlati nō debet eū præfice-
re ad curā eccleſiç poſtpoſito meliori: & hoc duplici rōne
Primo qa ifideliter agit diſpēſator q negotiū dñi ſui ge-
rens rem eius nō meliorat cū poſſit. Scd'o qa hoc videtur
ꝑtinere ad acceptionē ꝑſonarū:qa cōditio conſanguinita
tis nō eſt cōditio ꝑtinēs ad curā eccl'iç quç nō obtinet iure
ſanguinis ſed diuino munere.Eſſet aūt cōditio faciens ad
negotiū circa diſpēſationes patrimonialiū bonorū:vñ ſi
eps̄ de patrimonialib9 bonis magis ꝓuideat ſuo conſan-
guineo min9 idoneo nō ē acceptio ꝑſonarū:ſed ſi rōne cō

Universidad del Rosario | Archivo Histórico